

**ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
EKONOMIKOS KATEDRA**

Evelina Biržietytė

***AB BANKO „SNORAS“ VEIKLOS EFEKTYVUMO
DIDINIMO GALIMYBĖS***

Magistro darbas

Socialiniai mokslai, ekonomika (04 S)

Šiauliai, 2006 m.

TURINYS

ĮVADAS.....	3
1. BANKO VEIKLOS EFEKTYVUMO ESMĖ IR JO VERTINIMO METODAI.....	5
1.1. Efektyvumo siekio ir nustatymo svarba.....	5
1.2. Banko veiklos aplinka ir principai.....	6
1.3..Santykinių rodiklių grupavimas ir veiklos efektyvumo rodikliai.....	9
1.4..Banko veiklos pelningumo vertinimo metodai.	12
1.5. Banko rizikos: valdymas ir jas įtakojantys veiksniai.....	17
1.6. Banko kapitalo pakankamumo ir likvidumo įvertinimas.....	19
1.7. Banko turto panaudojimo efektyvumas netradicinėje veikloje.....	25
2. AB BANKAS „SNORAS“ VEIKLOS EFEKTYVUMO ĮVERTINIMAS UŽ 2002-2005m...31	31
2.1. Lietuvos komercinių bankų analizė	31
2.2. Bendroji AB bankas „Snoras“ charakteristika	36
2.3. AB banko “Snoras” finansinės padėties įvertinimas.....	39
2.4. Banko veiklos riziką ribojančių normatyvų vykdymas.....	47
2.5. Banko veiklos įvertinimas netradicinėje veikloje.....	51
3. AB BANKAS „SNORAS“ VEIKLOS EFEKTYVUMO DIDINIMO GALIMYBĖS.....	55
3.1. Tinkamo metodo parinkimas banko veiklai vertinti.....	55
3.2. AB banko „Snoras“ riziką ribojančių veiksnių vertinimas ir pelningumo valdymas.....	58
3.3. Banko veiklos efektyvumo didinimo galimybės netradicinėje veikloje.....	61
IŠVADOS.....	67
LITERATŪRA	70
PRIEDAI.....	73
EKONOMINIŲ IR BANKINIŲ TERMINŲ ŽODYNAS.....	77

IVADAS

Temos aktualumas. Lietuvai integruojantis į Europos Sąjungą, į finansinę rinką ateinant užsienio valstybių bankams bei stiprėjant konkurencijai tarp Lietuvos bankų, ypač aktualus tampa Lietuvos komercinių bankų veiklos efektyvumo didinimas. Norint išlikti rinkoje, reikia analizuoti banko veiklą, įvesti ir plėtoti naujas kokybiškas paslaugas, tenkinti klientų norus ir poreikius.

Pastaraisiais dešimtmečiais išryškėjo internacionalizavimo bruožas, t.y. vieningos pinigų zonos sukūrimas ir vieningos kredito įstaigų paslaugų rinkos su vienodomis konkurencijos sąlygomis organizavimas, 2005 metais tai tiesiogiai palietė ir Lietuvą. Šiuo metu Europos ekonominėje bendrijoje yra apie 12 tūkst. savarankiškų bankų. Tam, kad išlikti rinkoje, Lietuvos bankams ypač svarbi jungimosi ir veiklos specializacijos pasirinkimo strategija.

Reiškinys, taipogi būdingas bankininkystės plėtrai yra bankų veiklos priemonių ir metodų kokybinis proveržis: atsiranda visiškai naujų, originalių finansinių operacijų ir paslaugų. Šiuolaikiniai bankai negali apsiriboti vien egzistuojančiais produktais, kurie šiandien duoda didelį pelną. Tam, kad įsitvirtinti rinkoje, bankai turi plėtoti ir įvesti naujas patrauklias kokybiškas paslaugas.

Verslo efektyvumo vertinimas – daugelio užsienio ir Lietuvos autorių analizuota tema, tačiau komercinių bankų veiklos vertinimas yra labai mažai išnagrinėtas klausimas.

Bankų veiklos vertinimas yra specifinis. Ją lemia tai, kad dirbama su vienu iš sudėtingiausių objektu – pinigais, kurie yra kiekvieno asmens gyvenimo lygio, pasiekimo matas, ir kurių apyvartos procese susiduria labai skirtingi, įvairių žmonių grupių interesai.

Panagrinėti Lietuvos komercinių bankų veiklos vertinimo ypatumus, pasirinkau AB „Snoro“ banką. Manau, tai vienas iš tinkamiausių šiai temai analizuoti bankų. Tai nėra didžiausią rinkos dalį užimantis ar didžiausią pelną gaunantis Lietuvos komercinis bankas. Todėl šio banko pavyzdžiu bus nesunku atskleisti smulkesnių komercinių bankų veiklos vertinimo metodiką, tuo pačiu atskleisti silpnąsias ir stipriąsias „Snoro“ banko vietas. Šiuo metu bendradarbiavimas su smulkiuoju ir vidutiniu verslu bei privačių asmenų aptarnavimas lieka prioritetinėmis banko veiklos kryptimis. Todėl manau, kad šis darbas gali būti naudingas esamiems ir būsimiems AB „Snoro“ banko klientams, besidomintiems banko veiklos rezultatais bei efektyvumu.

Problema. Vykstant bendriems veiklos ir konkurencijos globalizacijos procesams, į juos neišvengiamai įtraukiamos praktiškai visos įmonės ar finansų institucijos, todėl tikėtis išlikti gali tik tos, kurios sugebės konkuruoti didėjančios tarptautinės konkurencijos sąlygomis. Todėl būtina analizuoti aplinkos pokyčius, kad finansų institucija teisingai pasirinktų strategiją norėdama gauti maksimalų pelną.

Darbo objektas AB banko „Snoras“ veiklos efektyvumo vertinimas, netradicinė jo veikla.

Magistro darbo tikslas yra remiantis pateiktomis finansinėmis ataskaitomis išnagrinėti AB „Snoro“ bankas veiklą ir jos dinamiką 2002-2005 metais bei pagal gautus rezultatus nustatyti banko veiklos efektyvumą.

Šiam tikslui pasiekti keliami **uždaviniai**:

1. Išsiaiškinti veiklos efektyvumo esmę, siekį ir nustatymo svarbą teoriniu aspektu;
2. Remiantis moksline literatūra, išanalizuoti įvairių autorių siūlomus metodus banko veiklos efektyvumo didinimui;
3. Apskaičiuoti ir išanalizuoti banko aktyvų ir pasyvų straipsnius ir jų dinamiką;
4. Įvertinti riziką ribojančių normatyvų vykdymą;
5. Įvertinti finansinę banko būklę lyginant su konkurentais;
6. Įvertinti banko investavimo politikos efektyvumą;
7. Pateikti pasiūlymus AB banko „Snoras“ veiklos efektyvumo didinimui.

Hipotezė: Komerčio banko veiklos efektyvumą tiesiogiai įtakoja teisingai parinkta komercinio banko turto valdymo politika.

Tyrimo metodika. Ji remiasi mokslinės literatūros pasirinktos temos analize ir apibendrinimu. Darbe naudojami banko veiklos efektyvumo įvertinimo, mokslinės literatūros apibendrinimo, praktinių tyrimų vertinimo, teisinių dokumentų analizės, lyginamosios ir grafinės analizės bei duomenų grupavimo metodai. AB bankas „Snoras“ finansinės ataskaitos apdorotos, naudojant Microsoft Excel programinę įrangą, duomenų dinamikos ir struktūros bei santykinių rodiklių analizės metodus. Rezultatai ir duomenys pateikti lentelėse ir grafikuose.

Darbo struktūra: Konceptualiojoje baigiamojo magistro darbo dalyje, pasirinkta tema analizuojama teoriniu aspektu, remiantis moksline literatūra. Pirmajame poskyryje išsiginama į efektyvumo sąvokos teorinę esmę, sekančiame poskyryje aptariama banko aplinka ir principai, kuriais remiantis bankas koordinuoja savo veiklą, analizuojamas santykinių ir efektyvumo rodiklių grupavimas. Vėlesniuose poskyriuose aptariami keli populiariausi banko veiklos vertinimo metodai: pridėtinės ekonominės vertės, buhalterinis, analizuojama banko rizikos, kapitalo pakankamumo bei likvidumo įvertinimo metodai. Atkreipiamas dėmesys į netradicinės banko veiklos analizę. Šią dalį sudaro 30 puslapių (7 poskyriai, 3 paveikslai, 2 lentelės).

Praktinėje dalyje atliekama veiklos efektyvumą apibrėžiančių rodiklių ir normatyvų analizė. Analizė remiasi AB banko „Snoras“ duomenimis, pateiktais metinėse ataskaitose, įvertinama finansinė banko padėtis Lietuvos komercinių bankų konkurencijos atžvilgiu. Vertinamas Lietuvos banko nustatytų normatyvų atitikimas banke. Atliekamas šio banko vertinimas netradicinėje banko veikloje. Paskutinėje darbo dalyje analizuojamos banko veiklos efektyvumo tobulinimo galimybės. Šią dalį sudaro 36 puslapiai (2 skyriai, 8 poskyriai, 24 paveikslų, 17 lentelių). Pateikiamos išvados (3 puslapiai) bei ekonominių ir bankinių terminų žodynas (5 puslapiai).

1. BANKO VEIKLOS EFEKTYVUMO ESMĖ IR JO VERTINIMO METODAI

1.1. Efektyvumo siekio ir nustatymo svarba

Mokslinėje literatūroje efektyvumo samprata įvardijama įvairiai. Tarptautinių žodžių žodyne (2002) efektyvumas pateikiamas kaip rezultato ir sąnaudų reikalingų jam pasiekti santykis arba jo atitikimo laipsnis. Ch. Pass, B. Lowes, L. Davies (1997) efektyvumą įvardina santykiu tarp nepakankamų gamybos išteklių ir prekių bei paslaugų apimtys. Kitų autorių V. Petraškevičiaus, A. Stepanovo, A. Jakučio (2000) nuomone, efektyvumas – tai įvairių išteklių naudojimo lygis, užtikrinantis maksimalų produkto panaudojimą.

Dažniausiai autorių sąvoka „efektyvumas“ naudojama užsibrėžto tikslo, teigiamo rezultato pasiekimo įvardinimui, nedetalizuojant pasiekimo būdų. B.R. Jewell (2000) išskiria dvi sąvokas – rezultatyvumą ir efektyvumą, kurios paprastai literatūroje apibrėžiamos vienu žodžiu – efektyvumu. Jo nuomone, efektyvumo pasiekimas nesietinas tik su tikslų įgyvendinimu, nes „...užduotį galima atlikti rezultatyviai ir vis dėl to tuo pačiu metu būti neefektyviam, kai be reikalo naudojami išteklių.“ [18, p.379] Šio autoriaus nuomone, efektyvumo samprata orientuota į išteklių sąnaudas, kai analizuojama, kiek faktiškai panaudota išteklių ir kiek buvo suplanuota jų panaudoti.

Siekiant įvertinti įmonės veiklos efektyvumą, pirmiausia tikslinga išsiaiškinti, kokia efektyvumo reikšmė yra įmonės veiklai. Remiantis J. Mackevičiaus ir D. Poškaitės (1998) nuomone, efektyvumas gali būti suprantamas kaip racionalus lėšų veiklos procese cirkuliavimas, duodantis teigiamą rezultatą, t.y. greitą veiklos proceso ciklą, kurio metu ne tik sukuriamas pelnas, bet ir pinigų srautas, reikalingas veiklos proceso tęstinumui palaikyti.

Kituose mokslinės literatūros šaltiniuose efektyvumo sąvoka apibrėžiama kaip kriterijus, sprendžiant ar gerai yra paskirstomi išteklių. Kada efektyvumas yra pasiektas, tai jokie veiklos pokyčiai ar prekių mainai negali suteikti papildomos grynos naudos. V. Boguslauskas, G. Jagelavičius (2001) teigia, kad efektyvumas vertinamas, išreiškiant veiklos rezultato kiekį. Tada jis palyginamas su tai veiklai reikalingais išteklių ir tos veiklos apimtimi.

Paprastai autorių mikroekonomikos moksle įvardinamas yra ekonominis efektyvumas, kuris įvertinamas tobulos konkurencijos ir monopolinėje rinkoje. Ekonominis veiklos efektyvumas garantuojamas, jei banko veiklos rezultatai gerėja sparčiau nei didėja veiklos išlaidos ir sąnaudos, t.y. siekimas gauti kuo daugiau naudos naudojant turimus ribotus išteklius. Tai reiškia, kad ekonominis efektyvumas banke gali būti įvardinamas kaip ribotų išteklių racionalus panaudojimas, kurio rezultatas – gaunamas pelnas. Tačiau banko veiklos procese turi būti sukuriamas ne tik pelnas, bet ir pinigų srautas reikalingas veiklos proceso tęstinumui.

Daugelis autorių vienareikšmiškai teigia, kad veiklos efektyvumą galima įvertinti pasitelkus tam tikrus finansinius rodiklius ar jų grupes. R.S.Kaplan, D.P.Norton (1996) teigia, kad turi egzistuoti tiek finansiniai, tiek nefinansiniai matavimai, kurie efektyviai padėtų sprendimo priėmimo procese. Pastaroji nuomonė atspindi naujausias veiklos įvertinimo tendencijas, kurios

savo ruožtu konstatuoja, kad finansinis rezultatas yra daugelio procesų pasekmė, bet ne priežastis, t.y. finansinė veikla yra nefinansinės veiklos pasekmė. Iš to seka, kad norint užtikrinti efektyvią veiklą tikslinga įvertinti ir veiklos procesus nefinansiniais aspektais, tokiu būdu išvelgiant vyksmo priežastis. Kita vertus, ekonomikoje, kurioje dominuoja materialūs resursai, finansiniai matavimai yra naudingi ir skiriami nuolatiniam veiklos ir pokyčių monitoringui bei veiklos vertinimui, priimant valdymo sprendimus. Todėl finansinių rodiklių rezultatai ir jų interpretacija leidžia pasirinkti atitinkamas veiklos efektyvumo kryptis.

Apskritai galima teigti, kad veiklos efektyvumas išreiškia veiklos rezultatą, tenkanti versle naudojamų ir tam rezultatui gauti reikalingų sąnaudų vienetui. Šios sampratos esmė ta, jog efektyvesne gali būti laikoma veikla, kurioje naudojamų išteklių vienetui tenkantis rezultatas bus didesnis. Pateiktas apibrėžimas nusako veiklos efektyvumo didinimo galimybių prasmę.

JAV statistikoje efektyvumo samprata yra sutapatinama su našumo samprata arba net efektyvumas traktuojamas kaip atskiras našumo atvejis. Kai tuo tarpu našumas apibūdinamas kaip efektyvumo matas sąnaudas (darbą, kapitalą, medžiagas ir kt.) paverčiant produkcija.

Kai kurių autorių veiklos efektyvumas vadinamas apyvartinio kapitalo aktyvumu, apyvartumo ir fondų valdymu.

Tai gali būti susiję su įtraukiamų rodiklių sudėtimi. Vieni autoriai į veiklos efektyvumo grupę įtraukia tiek apyvartumo, tiek ir išlaidų vienam pardavimų piniginiam vienetui rodiklius, kiti trumpalaikio turto apyvartumą, apskaičiuotą dienomis ir kartais. Kai kurie autoriai į šią grupę įtraukia pelningumo rodiklius.

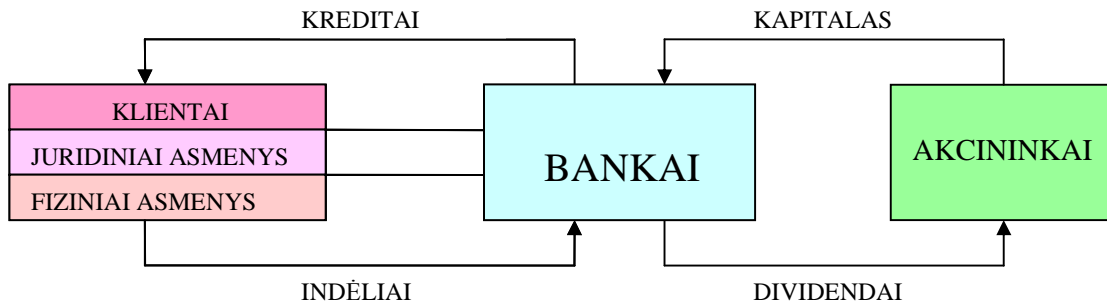
Veiklos efektyvumui apibūdinti pateikiama gana daug rodiklių. Dažnai veiklos efektyvumo rodikliai skiriami į atskirą grupę, tačiau neretai ir nagrinėjami kartu su pelningumo, mokumo ir kitais rodikliais. Plačiau veiklos efektyvumo rodikliai aptariami 1.3 poskyryje.

1.2. Banko veiklos aplinka ir principai

Banko veikla yra specifinė veikla, kadangi yra dirbama su vienu iš sudėtingiausių objektų – pinigais, kurie yra kiekvieno asmens gyvenimo lygio, pasisekimo matas ir kurių apyvartos procese susiduria labai skirtingi įvairių žmonių grupių interesai (D. Ivaškevičius, A. Sakalas, 1997).

Banko veiklos dalyvių sudėtis labai įvairi. Banko klientai yra stambios akcinės bendrovės, smulkios individualios įmonės, valstybinės įstaigos, tiek fiziniai asmenys. Klientai yra tiek indėlininkai, laikantys lėšas bankuose, tiek atsiskaitomąsias sąskaitas turinčios įmonės, kurių pinigai nuolat apyvartoje. Bankų paslaugomis naudojasi tiek stambūs, tiek ir smulkūs indėlininkai. Indėlininkai suinteresuoti didesnėmis palūkanomis ir indėlių saugumu. Didesnės palūkanos yra mokamos už didesnę riziką, todėl didelės palūkanas gaunantis indėlininkas rizikuoja savo indėliu. Kita dalis banko klientų siekia pasinaudoti bankais, kad kuo mažesnėmis palūkanomis gautų iš jų kreditus. Banko akcininkai suinteresuoti už įdėtą kapitalą gauti kuo didesnius dividendus, padidinti turimų akcijų vertę. Ir visų šių grupių interesai yra skirtingi.

Pagrindiniai banko veiklos dalyviai ir jo interesų mechanizmą galima pavaizduoti 1 paveiksle:

1 pav. Bankų veiklos dalyviai ir jų interesų mechanizmas

Šaltinis: Ivaškevičius D., Sakalas A. Bankų vadyba. – Kaunas: Technologija, 1997

Efektyvus banko darbas priklauso nuo pagrindinių veiklos tikslų įgyvendinimo. Pagrindinis banko veiklos tikslas: maksimalus pelnas ir didelis kapitalo rentabilumas. Efektyvios veiklos tikslui pasiekti analizuojama ir vertinama finansiniai ir nefinansiniai aplinkos tikslai. Finansiniams aplinkos tikslams priklauso gerų finansinių normatyvų ir rodiklių išsaugojimas ir maksimizavimas bei banko patiriamų rizikų minimizavimas. Nefinansiniams tikslams, ypatingai šiuo metu egzistuojant konkurencijai bankų rinkoje, labai svarbu - įvaizdis, pasitikėjimas ir savarankiškumas. Konkurencija Lietuvos bankininkystės sektoriuje yra atkakli ir nuolat stiprėja. Įsitvirtinti ir užimti gerą poziciją rinkoje padeda klientų poreikių analizė, modernesnės technologijos diegimas, nauji produktai, išplėta klientų aptarnavimo infrastruktūra. Ne mažiau svarbu pasitikėjimas banku. Apibendrinant galima sakyti, kad kuriant banko įvaizdį svarbiausi yra banko operatyvumas, informatyvumas, mobilumas, pasiekiamumas ir kokybė.

Bankų veiklos sėkmė nemažai priklauso ir nuo ekonominės ir socialinės situacijos. Didelė infliacija, kapitalo trūkumas, aukštas spekuliacijos, šešėlinės ekonomikos lygis lemia aukštus kreditų palūkanų procentus ir apriboja kreditais besinaudojančių klientų ratą. Esant tokiai situacijai, praktiškai nekredituojamos ilgalaikės investicijos. Taip pat gyventojų nuskurdimas riboja galimybes taupyti ir mažina bankų finansinį pajėgumą.

Kita vertus, anot D. Ivaškevičiaus, A. Sakalo (1997), labai svarbu suvokti bankų vaidmenį intensyvinant ekonominius ir socialinius procesus. Bankai yra komercinės, pelno siekiančios įmonės. Bankų vaidmuo ekonomikos plėtrai yra didelis, tačiau bankas teigiamai vertinamas tik tada, kai jo duodama nauda ūkio subjektams suderinama su už teikiamas paslaugas gaunama ar numatoma gauti nauda.

Šie autoriai išskiria tam tikrus bendrus bankų veiklos principus, kuriais bankai stengiasi vadovautis atsižvelgiant į išorės bei vidaus aplinką:

- *Ekonomiškumas* yra pagrindinis rinkos ekonominės sistemos veiklos principas. Bankuose jis pasireiškia siekimu maksimizuoti pelną, kapitalo rentabilumą.

- Ekonomiškumo principas derinamas su *saugumo principu*, kuris traktuojamas tiek siaurąja prasme (saugus pinigų transportavimas, vertybių ir bendra banko apsauga, negalimumas suklastoti dokumentus ir pan.), tiek plačiąja prasme, priimant principinius banko kūrimo ir veiklos sprendimus. Banko saugumas apima klientų indėlių ir akcininkų kapitalo išsaugojimą, laikantis bankui nustatytų saugumo normatyvų.
- Įgyvendinant bankų saugumo principą, svarbų vaidmenį vaidina *nefinansiniai saugumo tikslai* – *įvaizdis, savarankiškumas*. Bankų veikloje svarbus klientų pasitikėjimas.

Ekonomiškumas ir saugumas realizuojamas įgyvendinus dalinius principus:

- *Operatyvumas* būtinas kiekvienai bankų veiklos sričiai. Darbo procesą galima spartinti labai įvairiomis priemonėmis: perkeliant darbuotojus į siauras vietas, didinant darbo našumą ir intensyvumą, keliant darbuotojų kvalifikaciją, mechanizuojant ir automatizuojant darbo procesus.
- *Bankų veiklos vidinė ir išorinė kontrolė*. Skiriama nuolatinė operatyvioji kontrolė (ją atlieka tiesioginiai vadovai, bet dažniausiai jos nepakanka) ir vidinė bei išorinė revizija. Vidinė revizija turi ne tik išsiaiškinti trūkumus, piktnaudžiavimus, bet ir numatyti priemones, kaip užkirsti jiems kelią. Iš to išplaukia reikalavimas, kad revizijos tarnyba būtų savarankiška, pavaldi tik paties aukščiausio lygio vadovybei.
- *Visuomenės ir savų darbuotojų informavimo principas*. Visuomenė turi žinoti tikslią padėtį; tai savotiškai mobilizuoja ir banką, nes jis norėdamas gerai atrodyti visuomenės bei klientų akyse, turi formuoti stabilaus ir patikimo banko įvaizdį. Realizuojant šį principą, susiduriama su informacijos slaptumo reikalavimais, todėl realiame gyvenime visuomenei teikiama informacija turi būti racionaliai dozuojama ir pateikiama tik apibendrinta.
- *Techninis aprūpinimas* yra šiuolaikinės bankų veiklos principas. Jis leidžia patenkinti ir operatyvumo, ir saugumo reikalavimus, gerokai padidinti darbo efektyvumą, todėl neatsiejamas nuo ekonomiškumo principo.
- *Atskirų padalinių ir darbuotojų darbo ekonomiškumo principas yra neatsiejamas nuo jų motyvavimo, darbo rezultatų įvertinimo sistemos sukūrimo*.

Autorių pateiktieji principai yra patys bendriausi, tačiau priklausomai nuo išorinės ir vidinės banko aplinkos jie vienu ar kitu lygiu yra realizuojami banke.

Nuo 1997 m. Lietuvos komerciniai bankai finansines ataskaitas pradėjo ruošti laikydamiesi Tarptautinių apskaitos standartų (TAS) (D. Masilionis, 1998). Kadangi TAS yra pripažinusios didžiausios pasaulio audito firmos, bankai, kurie nori skolintis resursus tarptautinėse pinigų rinkose ar gauti tarptautinį reitingą, privalo šių standartų laikytis.

Banko balansinė ataskaita – svarbus informacijos šaltinis, kuris fiksuotu laiko momentu parodo banko turtą (grynuosius pinigus, vertybinius popierius, išduotas paskolas, materialųjį ir t.t.) bei to turto

finansavimo šaltinius – akcininkų lėšas ir skolintus resursus (indėliai ir depozitai, tarpbankinės paskolos ir pan.)

Pelno (nuostolio) ataskaitoje parodomos banko pajamos ir išlaidos. Tarp balansinės ir pelno ataskaitos yra glaudus ryšys, nes banko turtas sukuria didžiąją dalį banko pagrindinės veiklos pajamos.

Pagrindinis banko pajamų šaltinis – tai palūkanos, gaunamos už paskolas, lėšas laikomas kitose kredito ir finansinėse institucijose, ir vertybinius popierius. Pagrindinės banko išlaidos – tai sumokėtos palūkanos už indėlius ir kitas pasiskolintas lėšas, operacinės išlaidos, atidėjimai abejotinoms paskoloms bei kitos.

1.3. Santykinų rodiklių grupavimas ir veiklos efektyvumo rodikliai

Bankų finansinei veiklai įvertinti naudojama gana daug rodiklių. Daugelis koeficientų yra tarpusavyje susieti, iš jų galima apskaičiuoti kitus rodiklius, tačiau rodikliai skiriasi savo svarba ir panaudojimo tikslais. Dažniausiai skaičiuojami ir analizuojami rodikliai, padedantys priimti perspektyvius sprendimus, numatyti įmonės veiklos strategiją.

Kadangi finansinės veiklos rodiklių yra daug, tai juos finansinės analizės teorijoje įprasta klasifikuoti į grupes. Daugelis autorių, tokių kaip V. Vaškelaitis (2003), V. Katkus (1998), J. Mackevičius, D. Poškaitė (1999) ir kiti, pateikia skirtingą koeficientų klasifikavimą:

1. Pelningumo rodikliai;
2. Likvidumo rodikliai;
3. Veiklos efektyvumo rodikliai.
4. Įsiskolinimo rodikliai;
5. Vertybinių popierių ir kapitalo rinkos vertės rodikliai;

J. Mackevičiaus, D. Poškaitės (1998) teigimu, rodiklių grupavimas atliekant bankų finansinės veiklos analizę gali būti skirtingas, tai dažnai nulemia skirtingi analizės atlikėjų tikslai, informacijos šaltinių prieinamumas. Be to, iki šiol nėra griežtos rodiklių klasifikavimo sistemos. Užsienio šalių verslo konsultacinės firmos (RSM Robson Rhodes, Berlinkauf) ir kitos institucijos, atsižvelgdamos į vartotojų poreikius, siūlo santykinus rodiklius suskirstyti į:

- Pelningumo;
- Apyvartumo;
- Likvidumo;
- Įsipareigojimų;
- Veiklos efektyvumo.

Kai kurie autoriai (L. Juozaitienė (2000), D. Šlekienė, I. Klimavičienė (2000)) dar papildomai įveda finansinio svėro ir rizikos rodiklių grupes, trumpalaikio mokumo rodiklius.

Pagrindinis finansinių koeficientų privalumas, kad apskaičiavus santykinus rodiklius, rezultatus galima palyginti tarp skirtingų veiklos laikotarpių, fiksuojant finansinės veiklos rezultatų pasikeitimus, analizuojant pasikeitimų priežastis, vertinant riziką, galimybes, prognozes. Taip pat santykiniai rodikliai palyginami su šakos, kuriai priklauso įmonė, santykinų rodiklių vidurkiais. Finansinės analizės tikslai yra įvairūs, todėl siūloma santykinus rodiklius grupuoti atsižvelgiant ir į analizės rezultatų vartotojus.

Naudojant santykinus rodiklius svarbu įvertinti jų trūkumus:

- Norint atlikti palyginamąją analizę, sunku pasirinkti šakų vidurkius sugretinimui;
- Rodiklių palyginimas su šakos vidutiniais santykiniais rodikliais ne visuomet yra optimalus, kartais svarbesnis palyginimas su šakos lyderių santykiniais rodikliais;
- Šakų santykiniai rodikliai dažnai pateikiami netinkamai įvertinus infliaciją ar sezoniškumo pokyčių įtaką;
- Susiduriama su dirbtiniu rodiklių reikšmių gerinimu;
- Dažnai finansinių ataskaitų duomenys yra klastojami;
- Santykinų rodiklių pavadinimai skirtinguose literatūros šaltiniuose pateikiami nevienodi;
- Skaičiuojant tą patį koeficientą, vardiklyje nurodomi skirtingi rodikliai.

Bankų finansinės veiklos analizė pagrįsta santykiniais rodikliais, kurie atspindi finansinių ataskaitų ir jų straipsnių tarpusavio ryšius. Lietuvos ir užsienio autoriai pateikia įvairius rodiklius bei skirtingą jų grupavimą. Poster R. (1993) pažymi, kad atliekant analizę, rekomenduojama iki 100 santykinų rodiklių. Labiausiai paplitusios šios santykinų rodiklių grupės: pelningumo, likvidumo, veiklos efektyvumo, finansinio įsiskolinimo ir rinkos vertės santykiniai rodikliai.

Minėto autoriaus atlikti santykinų rodiklių empiriniai tyrimai turėjo du tikslus. Pirmasis – iširti tam tikrų rodiklių naudingumą tarp santykinų rodiklių, siekiant nustatyti rodiklių grupę, naudotiną analitiniams tikslams, t.y. siekiant atlikti detalesnę analizę. Antrasis – nustatyti mažesnę rodiklių skaičių ar grupę, kuri tiesiogiai būtų taikoma valdymo sprendimams priimti, ji gali būti panaudota kurti specifinius prognozinis, atspėjamuosius modelius bei nustatyti riziką įvairiose sferose.

Atlikus tyrimus, W. D. Miller (1995) pateikė išvadą, jog jei santykiniai rodikliai teigiamai koreliuoja tarpusavyje, tai juos galima sujungti į vieną grupę.

Manoma, tikslingiausia santykinus rodiklius sugrupuoti pagal jų apibūdinamas įmonės ūkinės – gamybinės veiklos sferas. Gamybinės komercinės veiklos rezultatą ir jos efektyvumą geriausiai apibūdina pelningumo rodikliai; įmonės kreditų saugumą bei riziką – išpareigojimų arba skolų rodikliai; trumpalaikį mokumą – mokumo (likvidumo) rodikliai; lėšų panaudojimo įmonės gamybinėje komercinėje veikloje efektyvumą – veiklos efektyvumo (apyvartumo) rodikliai; vertybinių popierių emisijos ir su rinka susijusią įmonės veiklą – kapitalo rinką apibūdinantys rodikliai.

Anot J. Mackevičiaus, D. Poškaitės (1998), pasirenkant santykinius rodiklius įmonės veiklai vertinti, tikslinga vadovautis analizei keliamais uždaviniais. Jeigu keliamas tikslas – ištirti įmonės gaunamų kreditų apdraustumą, gražintinumą, svarbiausi yra išsipareigojimų ir mokumo rodikliai. Vadovams, norintiems nustatyti veiklos problemas, reikšmingesni yra pelningumo bei veiklos efektyvumo rodikliai, o nagrinėjant įmonės investicinius sprendimus bei investicinį patrauklumą, - kapitalo rinką apibūdinantys rodikliai. Tačiau iš visų santykinių rodiklių grupių labiausiai apibendrinantys įmonės veiklą yra pelningumo rodikliai, nes jie kompleksiskai atspindi ne tik finansinį įmonės veiklos rezultatą, bet ir jos efektyvumą.

Ekonominėje literatūroje yra išskiriami veiklos efektyvumą įvertinantys rodikliai, tačiau jie įvardinami skirtingų autorių labai įvairiai:

- Veiklos efektyvumo (J. Palmer 1983, I. White, S.A.Sondhi, D. Fried 1995, J. Mackevičius, D. Poškaitė 1998);
- Turto efektyvumo / apyvartumo (Gonskas 1997 / L.A. Bernstein 2002);
- Apyvartinio kapitalo aktyvumo (K. Stickney 1993);
- Fondų valdymo (D. F. Hawkins 1985);
- Trumpalaikio likvidumo (R. F. Kochanek, C.T. Norgaard 1992).
- Turto valdymo efektyvumo, turto padengimo (C. P. Obi 1998);
- Išteklių valdymo (V. Kvedaraitė 1994);
- Aktyvumo (A. V. Rutkauskas, V. Damašienė 2002);

Toks skirtingas traktavimas dalinai gali būti siejamas su rodiklių, įtraukiamų į šią grupę sudėtimi. Vieni autoriai šiai rodiklių grupei priskiria tiek apyvartumo, tiek ir išlaidų vienam pardavimų/pajamų piniginiam vienetui rodiklius. Kita autorių grupė nagrinėja tik trumpalaikio turto apyvartumą apskaičiuotą dienomis ar kartais. Dažniausiai veiklos efektyvumo rodikliai skiriami į atskirą grupę, tačiau neretai jie nagrinėjami kartu su pelningumo rodikliais. Pastarosios nuostatos laikosi trečioji autorių grupė, kuri apyvartumo rodiklių neskiria nuo pelningumo rodiklių, laikydami juos ne tik savarankiškais rodikliais, bet ir turto pelningumą sąlygojančiais veiksniais. Turto vertintojų laikinuose metodiniuose nurodymuose šie rodikliai apibūdinami kaip apyvartos rodikliai. Nacionalinės vertybinių popierių biržos rekomenduojamoje finansinės būklės analizės metodikoje šios grupės rodikliai vadinami turto panaudojimo efektyvumo rodikliais.

D. Šlekienė ir Klimavičienė (2000) teigia, kad veiklos efektyvumą galima nustatyti dviem būdais, remiantis investuoto kapitalo arba turimų finansinių išteklių panaudojimu. Labai apibendrintai finansinį efektyvumą galima įvertinti, šių autorių nuomone, pagal veiklos pelningumą, rentabilumą, bei turto pelningumą. Toks efektyvumo vertinimas priskirtinas prie tų autorių grupės, kurie sieja efektyvumą su pelno rodikliu.

Apibendrintai galima teigti, kad siekiant, visapusiško veiklos įvertinimo, tikslinga pasitelkti grupę efektyvumo vertinimo rodiklių, nes pavieniai rodikliai visapusiškai neatskleis veiklos efektyvumo.

1.4. Banko veiklos pelningumo vertinimo metodai

Visais laikais vienas svarbiausių rodiklių vertinant veiklą finansinių požiūriu buvo pelnas. Bankas, kaip ir bet kuri įmonė – patiria savo veiklos išlaidas ir gauna pajamas. Banko veiklos rezultatas - pelnas arba nuostolis - parodo banko vadovybės gebėjimą valdyti. Pelnas didina bankų savininkų nuosavybę, o nuostoliai atskleidžia neefektyvią banko veiklą ir mažina kapitalo vertę, vadinasi, ir savininkų nuosavybę. Pelno rodiklis yra svarbus, turintis keletą išraiškos formų, kurios atspindi įvairių ūkinės ir finansinės veiklos procesų efektyvumą. Rinkos ekonomikos sąlygomis pelno dydis priklauso nuo veiklos apimties, apskaitos sistemos principų, verslo aplinkos ir kitų konkrečių ekonominių sąlygų

Kropas, S., Vengraitis, D., Šidlauskas (1998), V. Kvedaraitė (1996) ir kiti autoriai teigia, kad pagrindinis veiklos efektyvumo įvertinimo kriterijus – gautas pelnas. Šį požiūrį gali akcentuoti ir prielaida, kad tik pelningai dirbančiame banke galima apskritai vertinti efektyvumą. Nuostolį gaunantis bankas savaime yra laikomas neefektyviai dirbančiu. Tačiau ši prielaida kartu gali būti vertinama ir prieštaringai, nes galutinį veiklos rezultatą apsprendžia daugelis veiksnių.

Pelnas gali būti traktuojamas kaip vienas iš pagrindinių ūkinės – finansinės veiklos efektyvumo matų, tačiau tikslinga neapsiriboti tik šiuo kriterijumi. Be to, siūloma išanalizuoti pelningumo santykinius rodiklius, nes daugelis jų išsamiai atspindi ūkio subjekto veiklos efektyvumą. Be to, [38, p.213] „... iš visų santykinųjų rodiklių grupių labiausiai apibendrinantys veiklą yra pelningumo rodikliai, nes jie kompleksiskai atspindi ne tik finansinį banko veiklos rezultatą, bet ir jo efektyvumą.“

Pasak J. Mackevičiaus, D. Poškaitės (1998), pelningumas nustatomas įvairiais metodais:

1. Lyginant pelną su aktyvais (apimties rentabilumas);
2. Apskaičiuojant pajamas iš akcijų: apskaičiuotas pelnas, tenkantis vienai akcijai, parodo, kiek efektyviai naudojamos savininkų lėšos. Tačiau lyginti bankus pagal pajamas iš akcijos sunku, nes skiriasi bankuose išmokamų dividendų suma (nuosavo kapitalo rentabilumas);
3. Apskaičiuojant pelno normą kapitalui – gryną pelną dalijant iš kapitalo sumos (bendro kapitalo rentabilumas).

Pelningumas yra tiesioginis banko veiklos efektyvumo matas. Todėl vertinant banko veiklą, būtina atlikti veiklos pelningumo analizę. Tam tikslui įvedamas EVA (Economic Value Added) rodiklis. EVA apibrėžimas:

Pridėtinė ekonominė vertė (EVA) – grynasis pelnas po mokesčių minus alternatyvūs investuoto kapitalo kaštai. B. Stewart'as (1994) EVA apibrėžia kaip grynąjį veiklos pelną po mokesčių. EVA rodiklis parodo, kiek pelno bankas uždirba atėmus minimalią kapitalo grąžą, kurią investuotojas galėtų gauti, investuodamas į alternatyvią panašios rizikos įmonę. Kitaip tariant, EVA reikšmė parodo, ar bankas kuria pridėtinę ekonominę vertę, ar ją mažina.

$$EVA = NOPAT - (RWA \times CAD) \times COE \quad (1)$$

Čia: NOPAT – grynasis pelnas po mokesčių,

RWA – aktyvai įvertinti pagal riziką,

CAD – kapitalo poreikis (taikoma 8% kapitalo poreikio norma),

COE – kapitalo kaina.

EVA idėja slypi tame, kad akcininkas turi gauti tokią grąžą, kuri kompensuotų prisiimamą riziką. Taigi, investuotas kapitalas turi duoti mažiausiai tokią pačią grąžą, kaip ir investuotas į panašios rizikos bendrovę kapitalo rinkoje. Jeigu taip nėra, tai akcininko požiūriu pelnas nebuvo uždirbtas ir kompanijos veikla tik mažina jo kapitalą. Jeigu EVA lygi nuliui, tai jau galima laikyti akcininko pasiekimu, nes investuoto kapitalo grąža kompensavo riziką.

Lietuvos autorių, tokių kaip Čiapas (1998), Senkus (1998) teigimu, EVA skatina efektyviau išnaudoti visą kapitalą. EVA aiškiai atskleidžia ryšį tarp pelningumo ir kapitalo panaudojimo pelnui uždirbti, todėl EVA gali būti naudojama investicijų įvertinimui.

Elviros Zelgalvės (2001) nuomone, norint pasiekti tiek akcininkus, tiek vadovus tenkinantį rezultatą, reikia atsižvelgti į keturis pagrindinius tikslus:

- Išlyginimas. Premijuoti vadovus taip, kad tai skatintų rinktis tokias strategijas ir investicijas, kurios maksimizuotų akcininkų nuosavybės vertę;
- Turtėjimo svertas. Suteikti pakankamą skatinimą, kad maksimizuodami akcininkų nuosavybės vertę, vadovai sutiktų dirbti viršvalandžius, rizikuoti, priimti nemalonius sprendimus;
- Išlaikymas. Suteikti tokį premijavimą, kuris išlaikytų vadovus net ir laikino įmonės nuosmukio, kurį lėmė rinkos ar šakos padėtis, atveju;
- Akcininkų kaštai. Limituoti premijavimą iki tokio lygio, kuris vis dar motyvuotų maksimizuoti dabartinių akcininkų vertę.

Jei EVA lygi nuliui, tai akcininkai jau pasiekia pakankamą savo įdėto kapitalo grąžą. Tačiau daugelio kompanijų EVA yra neigiamos, ir jų akcininkai mielai sutiktų, jei EVA taptų teigiama, ja pasidalinti su kompanijos vadovais ir darbuotojais.

Kaip jau minėta EVA rodiklis padeda išsiaiškinti, kada sukuriama banko vertė, tačiau norint

išsiaiškinti, kiek banko vertės yra sukurta Senkaus ir Ragauskio (1998) nuomone, reikėtų apskaičiuoti sukurtos vertės rodiklį:

$$\text{Sukurtoji vertė} = \frac{\text{Nuosavybės rinkos vertė}}{\text{Nuosavybės buhalterinės vertės}} \quad (2)$$

Apibendrinant galima teigti, kad investuoto kapitalo vertė yra maksimizuojama, jei bankas imasi tik tų projektų, kuriems apskaičiuotas EVA rodiklis yra ne mažesnis kaip nulis. Bankas naudodamasis pridėtinės ekonominės vertės rodikliu stengsis plėsti savo veiklą ne tol kol bus pelninga, o tol, kol turės projektų, kurių grąža bus didesnė už banko kapitalo kaštus. Kai banko pridėtinė ekonominė vertė yra lygi nuliui, jis nebeturi plėstis, o privalo ieškoti naujų pelningų projektų.

EVA privalumai ir trūkumai. Pagrindinis skirtumas tarp Eva apskaičiavimo ir tradicinio veiklos įvertinimo, kaip, pavyzdžiui, grynojo pelno santykio su grynaisiais nuosavais aktyvais yra tas, kad EVA apima kapitalo kaštus ir išreiškia sukurta vertę aiškiais išmatuojamais vienetais, t.y. pinigais. EVA apskaičiavimai, anot H. Carter (1994), turi kai kurių papildomų privalumų. Pirmiausia, tai aiškiai pripažindama kapitalo ir su juo susijusių kaštų svarbą, EVA skatina efektyviai panaudoti visą kapitalą, ne tik skolintą. Antra, EVA aiškiai atskleidžia pelningumo ir kapitalo panaudojimo tam pelnui uždirbti ryšį, todėl EVA tinka investicijoms įvertinti. Trečia, EVA gali parodyti kiekvieno produkto – pirkėjo – veiklos indėlį kuriant vertę. Ketvirta, EVA reikšmės skaičiavimas gali būti nesunkiai išvedamas iš diskontuotų pinigų srautų apskaičiavimo. Penkta, EVA yra periodo veiklos rodiklis ir todėl jis gali būti naudojamas vadovų veiklai įvertinti bei motyvuoti.

Tačiau, apskaičiuojant EVA rodiklį, iškyla ir kai kurių nepatogumų: praktiniams apskaičiavimams gali reikėti tikslių kapitalo kaštų nustatymo metodikos ir tradicinių finansinių ataskaitų koregavimo.

Nuosavo kapitalo pelningumas (ROE), pasak P.C. Obi (1998), yra pagrindinis veiklos efektyvumo įvertinimo kriterijus – gautas pelnas. Šis grynojo pelno ir paprastųjų akcijų vertės santykis rodo, ar pelningos akcininkų investicijos, ar bankas (įmonė) sugeba pelningai panaudoti jai patikėtas lėšas.

Anot J. Ragauskio, A. Senkaus (1999), likvidžiosiose rinkose, kur bankų akcijos yra kotiruojamos biržose, rinkos vertės apibrėžimas yra gana paprastas:

$$\text{Rinkos vertė} = \text{Akcijos rinkos kaina} \times \text{išleistų akcijų skaičius} \quad (3)$$

Lygindami banko akcijos rinkos vertę su jos buhalterine verte gauname vieną iš dažnai taikomų koeficientų – kainos ir buhalterinės vertės santykį:

$$K = \text{Akcijos rinkos kaina} / \text{akcijos buhalterinė vertė} \quad (4)$$

Autoriai teigia, kad kai šis santykis yra didesnis už vienetą tai reiškia, kad banko vadovybė

sukuria papildomą vertę, kuri yra savininkų nuosavybė, ir atvirkščiai, jeigu koeficientas yra mažesnis už vienetą, tai banko savininkų tikslas – ieškoti efektyvesnės banko veiklos strategijos.

Šios formulės nėra absoliučiai teisingos, kadangi akcijos kainą rinkoje gali veikti daug subjektyvių faktorių, nepriklausančių nuo banko veiklos. Tačiau banko vadovybei svarbesni yra ne subjektyvūs, o objektyvūs banko veiklos vertinimo rodikliai, atspindintys banko veiklos efektyvumą.

Vienas iš plačiai paplitusių banko veiklos analizės būdų yra vadinamasis Du Ponto modelis (J. Ragauskas, A. Senkus, 1999). Analizuojami šie banko pelningumo rodikliai: turto ir nuosavybės grąža.

$$ROE = ROA * L; \quad (5)$$

$$ROA = \text{Pelnas} / \text{banko turtas} \quad (6)$$

$$L = \text{Banko turtas} / \text{banko kapitalas}; \quad (7)$$

Čia: ROE – kapitalo grąža;

ROA – turto grąža;

L – finansinis svetas

Turto pelningumo dar kitaip vadinamo kaip turto grąžos rodiklis ar bendrojo kapitalo pelningumas (ROA), rentabilumas atspindi visų banke (įmonėje) naudojamų išteklių efektyvumą. Iš šio rodiklio galima spręsti, kiek grynojo pelno tenka vienam turto litui arba kiek į šį turtą įdėtų pinigų grįžta per ataskaitinį laikotarpį grynojo pelno pavidalu. Remiantis I. Juozaitienės (2000) teigimu, daugelis finansų analizės specialistų turto grąžą laiko svarbiu indikatoriumi, parodančiu ūkinės veiklos efektyvumą, neatsižvelgiant į įmonės (banko) finansavimo struktūrą.

ROA sudarytas iš dviejų sudedamųjų dalių – pelno maržos (PM) ir aktyvų pajamingumo (AY):

$$ROA = PM \times AY; \quad (8)$$

PM lygus visam pelnui, dalintam iš visų pajamų, o AY – visoms pajamoms, padalintoms iš visų aktyvų. AY rodiklis gali signalizuoti apie likvidumo bei kredito rizikas, o PM rodiklis – apie palūkanų normas bei kitas rizikas (PM). Suprantama, kiekvienu atveju nagrinėjant banko rodiklius reikalinga gilesnė ir smulkesnė analizė, tačiau Du Ponto analizė gali parodyti, į ką pirmiausiai reikia kreipti dėmesį.

Du Pont modelis turi šiuos privalumus:

- Pelningumas išreiškiamas kaip procentinė turto ir kapitalo dalis, o tai leidžia lengvai palyginti banko veiklos rezultatus skirtingais periodais, taip pat palyginti su tos šakos rezultatais. Taikant šį modelį *kapitalo grąža* išskiriama į dvi dalis – turto grąžos bei turto ir kapitalo santykį, o *turto grąža* savo ruožtu gali būti skaidoma į pelno maržą ir turto

pajamingumą.

- Modelio rodikliai tarpusavyje lengvai siejami ir todėl galima spręsti, kaip sėkmingai bankas naudojami penkiais kritiniais banko finansinio valdymo veiksniais - likvidumo, kapitalo, kredito, palūkanų normos ir kaštų valdymo. Todėl, jeigu bankas turi santykinai žemą ROA, bet yra pasiekęs aukštą ROE dėl didelio finansinio sverto, tai bus perspėjimas, kad padidėjo mokumo rizika ir atsiranda kapitalo valdymo problemų. Žemas ROA gali būti perspėjimas apie problemas, kylančias palūkanų normos valdymo bei kitose srityse. Aukštas ROA, bet žemas ROE signalizuoja apie nepakankamą finansinių svertų ir neefektyvų kapitalo naudojimą.
- Du Pont modelį paprasta naudoti, kadangi naudojamos tik keturiais apskaitos straipsniais: turto, akcinio kapitalo, bendrųjų pajamų ir grynojo pelno;

Pasak J. Ragauskos, A. Senkaus (1999), minėtus ir kitus rodiklius galima apskaičiuoti iš banko apskaitos duomenų, t.y. iš banko veiklos buhalterinių duomenų. Tai yra buhalterinis banko veiklos įvertinimo metodas. Banko apskaitos duomenys atskleidžia tai, kas jau buvo, t.y. pelną, kuris buvo uždirbtas, kapitalą, kuris priklauso banko savininkams ir t.t., tačiau, nei iš balanso, nei iš pelno (nuostolių) ataskaitos negalime spręsti, kokį pelną gausime ateityje ir kokia dabartinė kapitalo vertė ateities atžvilgiu. Čia banko įvertinimui naudojamas ekonominis banko veiklos įvertinimo metodas.

Ekonominis banko veiklos įvertinimo metodas yra pagrįstas būsimųjų pinigų srautų diskontuotos dabartinės vertės nustatymu.

Buhalteriniu metodu neatskleidžiama rizika, atsirandanti dėl banko balanso straipsnių pasiskirstymo. Kalbant apie būsimų aktyvų ir pasyvų sukuriamus pinigų srautus, didelį dėmesį reikia skirti rizikos faktoriams ir galimam jų poveikiui pinigų srautų judėjimui. Apskaičiuoti ekonominę banko vertę yra sudėtinga, kadangi viešai skelbiamų ketvirtinių ataskaitų nepakanka, kad įvertinti būsimus bankų pinigų srautus. Net ir turint informaciją apie banko turtą ir įsipareigojimus banko kapitalo ekonominės vertės skaičiavimas yra labai komplikotas ir nevienareikšmis, kadangi reikia vertinti riziką.

Kaip pastebėta, jog kiekvienas rodiklis savo sudėtyje turi tam tikrus dydžius, kurie įtakoja banko veiklą, tai pelnas ir rizika. Pelnas didėja, - vertė banko didėja, rizika didėja – banko vertė mažėja. Kadangi didinant pelną, dažniausiai reikia didinti ir riziką o rizikos mažinimas yra susijęs su dalies pelno praradimu, tai galima teigti, kad tinkamo pelno ir rizikos santykio pasirinkimas yra viena iš svarbiausių bei sudėtingiausių banko problemų.

1.5. Banko rizikos: valdymas ir jas įtakojantys veiksniai

Banko rizika yra pagrindinis banko vertės veiksnys. Nors rizika yra ir labai nepageidautina, tačiau banko veikloje ji yra neišvengiama. Bankininkystėje, ir ne tik, finansinė operacija laikoma rizikinga, jeigu jos efektyvumas yra nedeterminuotas, tai yra sandorio sudarymo metu rezultatas nėra visiškai žinomas. Reikia atminti, kad kuo didesnė rizika tuo galimi didesni nuostoliai, todėl bankų veikloje yra labai svarbu įvertinti rizikas ir sugebėti jas valdyti, nes tai yra šiuolaikinės efektyvios bankininkystės finansų valdymo akcentas.

Bankas turi išlaikyti tokį rizikos lygį, kad bet kuriuo metu galėtų įvykdyti Lietuvos Banko nustatytus riziką ribojančius normatyvus. Komerčių bankų veikla ir konkurencija skatina priiimti daugiau rizikos ir siekti kuo didesnio pelno, o centrinis bankas kiek įmanoma kontroliuoti bankų veiklą, mažinti jų veiklos riziką.

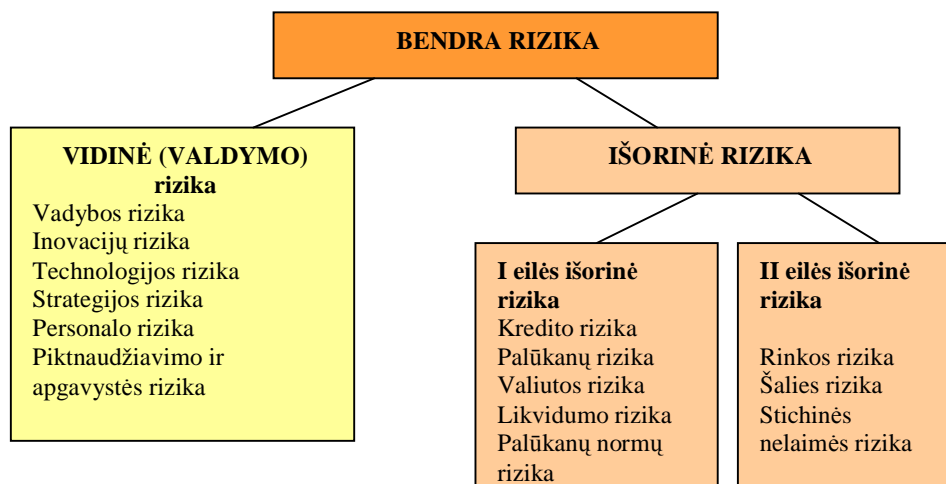
Literatūros šaltiniuose galima rasti įvairių banko rizikos klasifikacijų, kadangi kiekvienas autorius skirtingai apibrėžia kiekvienos rizikos svarbą.

Banko finansinė rizika - tai rizika, susijusi su makroekonominės aplinkos parametrais ir jų pasikeitimais (Jasevičienė, Miniotienė, Stankevičienė, 2000). Finansinė rizika apima palūkanų normų, likvidumo, kredito, užsienio valiutos ir rinkos rizikas. Rizikos valdymo procesas apima kiekybinius ir kokybinius rizikos vertinimo principus, kurie tarpusavyje derinami.

Kokybinė analizė apibrėžia rinkos veiksnius, nustato sąlygas, kurioms esant rizika pasireiškia. Kiekybinė analizė įvertina skaičiais įvairias rizikos sritis.

Bessis (1998), Sinki (1994) klasifikuoja banko rizikas į keletą rūšių – Bessis teigia, jog banke egzistuoja likvidumo, mokumo, kredito, palūkanų normos ir užsienio valiutos rizikos, tuo tarpu Sinki į vieną likvidumo riziką apjungia užsienio valiutos, rinkos ir mokumo rizikas, tad jis išskiria tik tris rizikos rūšis, t.y. likvidumo, kredito ir palūkanų normos.

V. Vaškelaitis (2003) išskiria vidinę ir išorinę rizikas, kurios sudaro bendrą banko riziką. (2 paveikslas).

2 pav. Banko rizikos klasifikavimas

Šaltinis : V. Vaškelaitis, 2003. Pinigai: komerciniai bankai ir jų rizikos valdymas.

Vidinė rizika (valdymo) – susijusi su banko personalo pasirengimo, naudojamų technikos, technologijos lygiu, banko įvaizdžiu ir pan. Jos lygis priklauso nuo išorinės rizikos lygio.

I eilės išorinė rizika – tai rizika, kurios lygis priklauso nuo bankų sistemos lygio ir jos teisinio reguliavimo. II eilės išorinė rizika priklauso nuo dar bendresnių išorinės rizikos sąlygų – ekonominė, politinė, socialinė situacijos šalyje.

Analizuojant rizikos valdymo strategiją, pirmiausia reikia apibrėžti atitinkamas rizikos sritis. Pagrindines rizikos sritis siūlo Lisauskas (1996): sritis be rizikos, leistinos rizikos sritis, neleistinos rizikos sritis, kritinės rizikos sritis.

Įvertinus banko situaciją rizikos požiūriu, išsiaiškinus veiksnius, priežastis, sąlygojančias rizikos atsiradimą, nustatius skirtingas rizikos sritis, galima sukurti rizikos strategijos kūrimo ir įgyvendinimo metodinius aspektus. Pasak autoriaus, rizikos strategijos sukūrimas banke turėtų būti vykdomas keliais etapais, kurie pateikti 2 priede (3 paveikslas).

Pažymima, kad kiekvieną riziką galima formaliai atskirti vieną nuo kitos, tačiau banko veikloje jos visos siejasi, kadangi kiekvienoje banko operacijoje patiriamas mažesnis ar didesnis atitinkamos rizikos lygis. Jasinavičienės (2000) teigimu, pagrindinis banko veiklos rizikos valdymo tikslas – išlaikyti tokį rizikos lygį, kad pokyčiai ekonominėje aplinkoje, palūkanų normų, valiutos kursų ir pan. svyravimai, personalo kvalifikacija, informacinių sistemų kokybė nekeltų pavojaus stabiliai banko veiklai, nemažintų pasitikėjimo banku ir nekliudytų vykdyti riziką ribojančių normatyvų, kuriuos nustato bankų veiklos priežiūros institucijos.

Pasak Jasinevičienės, Ginotienės, Stankevičienės (2000), rizikų valdymą banke tikslinga organizuoti vadovaujantis Bazelio bankų priežiūros komiteto pagrindiniais efektyvios bankų priežiūros principais. Pagal šiuos principus banke kylančios rizikos turi būti pripažintos, prižiūrimos ir kontroliuojamos. Turėdami tokį tikslą banko valdymo organai turi pasirūpinti, kad būtų vykdomi riziką ribojantys normatyvai, įskaitant kapitalo pakankamumo, likvidumo, maksimalios paskolos sumos vienam skolininkui, didelių paskolų, užsienio valiutų pozicijų reikalavimus, taip pat ir tai, kad būtų sudaryti atidėjimai "neveiksniams" turtui, laikomasi vidaus kontrolės ir kt.

Suvokiant, kad banko veikla yra banko rizikos valdymas, reikia suvokti būtinybę, kad privalu imtis nuolatinės verslo rizikos valdymo veiklos, į kurią įsiliėtų visi banko padaliniai. Taigi bankas gali numatyti ir išvengti jam nepalankių įvykių, o ne tik švelninti jų pasekmes, kitaip tariant, šalinti ne pasekmes, o priežastis.

1.6. Banko kapitalo pakankamumo ir likvidumo įvertinimas

Siekiant, kad finansų sistema funkcionuotų veiksmingai, yra būtinas visų dalyvių tarpusavio pasitikėjimas, kuris grindžiamas kiekvieno dalyvio pakankamai tvirta finansų būkle ir informacijos skaidrumu. Iki šių dienų vienu iš svarbiausių tvirtos finansų būklės indikatoriumi laikomas

nuosavas kapitalas, jo dydį lyginant su priimtomis rizikos rūšimis: kredito, rinkos, veiklos, technologine, šalies ir kt. Bankas savo veikloje susidurdamas su įvairiomis rizikomis, gali patirti nuostolių, kurie pirmiausiai amortizuojami ne iš indėlininkų ar skolintojų lėšų (nors tokia galimybė egzistuoja islamiškuosiuose bankuose), o iš banko akcininkų sukaupto kapitalo. Vadinasi, banko kapitalas yra tarsi paskutinė „gynybos linija“, kad bankas galėtų tęsti savo veiklą. Kitaip sakant, banko kapitalo dydis kiekvienu atveju lemia tam tikrą bankroto tikimybę.

Kai kurių rinkos dalyvių turima informacija vienas kito atžvilgiu dažnai būna simetriška, apdraustų indėlių banke savininkai indiferentiški banko rizikos profiliui, o banko akcininkai ir vadovai gali būti suinteresuoti labiau rizikuoti nedidindami savo kapitalo dalies. Todėl didelį vaidmenį, užtikrinant finansų sektoriaus patikimumą, atlieka kapitalo pakankamumo reikalavimai, kuriais istoriškai mėginama atsakyti į klausimą, kiek mažiausiai užtenka kapitalo bankui norint su pakankama (priimtina) tikimybe apsidrausti nuo bankroto? Tarpusavyje glaudžiai susijusios problemos, ieškant optimalaus sprendimo, yra teisingas rizikos kiekybinis įvertinimas ir priimtinos tikimybės nustatymas. Visiškai apsidrausti nuo bankroto neįmanoma net ir tuo atveju, jei visus banko išteklius sudarytų akcininkų kapitalas.

Bankai visada siekia nustatyti optimalų kapitalo lygį, maksimizuojantį banko rinkos vertę, o priešingos institucijos – mažiausiai priimtina. Tokie nevienodi motyvai gali nulemti nepageidaujamus padarinius, jei bankai būtų priversti turėti daugiau kapitalo, negu reikia jų veiklos rizikai apdrausti ir kitiems rinkos dalyviams „patenkinti“. Tokiu atveju tikėtina, kad padidėtų banko vidutiniai svertiniai kapitalo kaštai ir bankas atsisakytų kai kurių „ribinių“ projektų, nes iki tol buvusi teigiama dabartinė vertė taptų neigiama. Tai būtų ypač ryšku tuose bankuose, kur egzistuoja veiksmingas vidinis kapitalo paskirstymas, ir kapitalas yra paskirstomas konkrečioms padalinėms ir net produktams.

Veiksmingų kapitalo pakankamumo reikalavimų reikšmę ir poreikį nusako ir tai, jog daugelyje šalių, įskaitant ir Lietuvą, net techniškai mokiam bankui (kurio turtas didesnis už įsipareigojimus) gali būti keliamos bankroto bylos, jei jis nevykdo nustatyto kapitalo pakankamumo normatyvo.

Tokie autoriai, kaip Čiapas (1999), Jasevičienė (2000), išskiria tris pagrindines banko kapitalo funkcijas:

Apsauginė kapitalo funkcija pati svarbiausia, nes banko kapitalas yra nenumatytų nuostolių amortizavimo priemonė, leidžianti bankui toliau tęsti savo veiklą. Kadangi pagrindinė aktyvų dalis finansuojama iš indėlininkų lėšų, ši funkcija yra susijusi su indėlininkų interesais. Anksčiau bankų kapitalo dydis buvo ypač aktualus visiems indėlininkams, kurie, bankui patyrus didelių nuostolių, galėjo tikėtis atgauti bent dalį savo indėlių. Atsiradus indėlių draudimo mechanizmui, smulkūs indėlininkai tapo visiškai apsaugoti, bet to negalima pasakyti apie stambiuosius. Kuo banko

kapitalas didesnis, tuo labiau visuomenė pasitiki banku. Be to, banko kapitalas yra tolesnės banko plėtros pagrindas.

Operatyvinė funkcija. Banko funkcionavimui užtikrinti reikia kapitalo, kurį būtų galima panaudoti nekilnojamojo turto, transporto priemonių, įrengimų, kompiuterinių sistemų ar kito reikiamo turto įsigijimui. Ši kapitalo funkcija ypač akivaizdi kuriant naują banką, kai banko kapitalas naudojamas pradinei jo veiklai užtikrinti (ilgalaikio turto finansavimui).

Reguliavimo funkcija susijusi su priežiūros institucijų taikomomis reguliavimo priemonėmis, siekiant, kad bankai išlaikytų atitinkamą kapitalo lygį. Ši funkcija glaudžiai susijusi su apsaugine kapitalo funkcija, nes kapitalo pakankamumas griežtai reglamentuojamas bankų stabilumo sumetimais. Banko kapitalas naudojamas kaip atramos taškas vertinant įvairią banko veiklos riziką.

Be šių trijų klasikinių banko kapitalo funkcijų Jočiene (1999), išskiria dar vieną svarbią banko kapitalo funkciją - **banko augimo**. Autorės nuomone, banko kapitalas padidina banko plėtojimosi galimybes: turėdamas daugiau kapitalo bankas gali daugiau investuoti į vertybinius popierius, teikti didesnės apimties paskolas, turėti didesnes atviras užsienio valiutos pozicijas, supirkti daugiau savo akcijų.

Galima išskirti tokius kritinius veiksmingų kapitalo pakankamumo reikalavimo požymius:

- Teisingas visos banko rizikos įvertinimas;
- Reikalavimų lankstumas, kad prisiimamos rizikos atitiktų kapitalo dydį ir struktūrą;
- Skaidrumas ir suprantamumas, užtikrinantis „antros priežiūros institucijos“ – rinkos veiklos efektyvumą.

Nagrinėjant kapitalo pakankamumo reguliavimo raidą, galima pastebėti ryškų jos evoliucinį pobūdį. Lietuvoje bankų kapitalo pakankamumas pradėtas reglamentuoti tik nuo 1993 m. pradžios, pagal kapitalo pakankamumo skaičiavimo instrukciją nustačius minimalų 13 proc. kapitalo ir pagal riziką įvertintų aktyvų santykį. Šis santykis turėjo būti apskaičiuojamas ir pateikiamas tuometiniam Lietuvos banko Komercinių bankų departamentui tik kas ketvirtį. Pažymėtina, kad iki 1998 m. pradžios kapitalo pakankamumo reikalavimo nevykdymas nebuvo teisiškai įformintas banko pripažinimo nemokiu požymis, o keletui bankų (ypač valstybiniams), kurie kai kuriais laikotarpiais nevykdė normatyvo, nebuvo taikomos rimtos sankcijos. Be to, apibrėžiant kapitalą ir nebalansinius straipsnius, jos buvo labai supaprastintos, o bankams, kurie negalėjo įvykdyti nustatytos 13 procentų normos, reikėjo pateikti verslo planus, kuriuose turėjo būti išdėstytas reikiamo kapitalo lygio pasiekimo strategija. Dėl visų šių priežasčių pirmosios taisyklių redakcijos vaidmenį reikėtų vertinti labiau kaip informacinį (o ne ribojantį riziką), atkreipiantį bankų dėmesį į kapitalo pakankamumo svarbą. Be to, tuo metu dar galiojo minimalaus kapitalo, minimalaus banko kapitalo bei įsipareigojimų santykio (10 %) taisyklės, ir taisyklė, kad gyventojų indėlių suma negali būti didesnė už banko turimą kapitalą. Visi šie papildomi normatyvai iš dalies atliko kai kurias kapitalo pakankamumo taisyklių funkcijas, vėliau, 1995 m. priimtos naujos Kapitalo pakankamumo

skaičiavimo taisyklės, labiau atitinkančios Europos Sąjungos direktyvas. Iki 1997 metų sausio 1 dienos buvo reikalaujama, kad šis rodiklis būtų ne mažesnis kaip 13 procentų. Vėliau buvo patvirtinta kita riba – 10 procentų, o nuo 2004 rugsėjo mėnesio šis normatyvas siekia 8 procentus.

Pasak D. Ivaškevičiaus, A. Sakalo (1997), efektyvi nuosavo kapitalo valdymo priemonė yra dividendų politika, kuri leidžia padidinti bankų akcijų rinkos kainą, kas gali būti naudingiau, nei atskaityti dalį pelno nuosavam kapitalui didinti. Tai susiję su akcinio kapitalo nuostoliais, kurie susidaro, kai pelnas panaudojamas ne dividendams, o kapitalui didinti. Akcinio kapitalo didėjimas turi duoti ne mažesnę pelną, nei duoda alternatyvus variantas – dividendų išmokėjimas.

Lietuvos Banko duomenimis, šiuo metu Lietuvoje yra taikoma daug rizikos ribojimo normatyvų bankų kapitalo pagrindu: maksimalios paskolos vienam skolininkui, maksimalios atvirosios pozicijos užsienio valiuta ir kt. Svarbiausia visų šių reikalavimų problema yra ta, kad nustatant limitus tam tikroms rizikoms, tas pats banko kapitalas panaudojamas kelioms rizikos absorbuoti. Ryškus pavyzdys yra minėtos užsienio valiutos pozicijos reikalavimas, kad atviroji pozicija nebūtų didesnė kaip 30 procentų banko kapitalo. Vadinasi, kapitalo reikalavimai yra vienodi bankui, neturinčiam atviros pozicijos, ir bankui, turinčiam maksimalią leistiną atvirąją poziciją. Todėl kapitalo pakankamumo rodikliai Lietuvoje dar neparodo realios padėties (ji paprastai rodoma geresnė, nei yra iš tikrųjų) ir juos reikia vertinti tik kartu su kitais riziką ribojančiais normatyvais.

Viena iš galimų išeikių iš susidariusios padėties galėtų būti didesnio skaidrumo užtikrinimas, pavyzdžiui, Lietuvos bankui kas mėnesį skelbiant, kaip vykdomi kapitalo pakankamumo, atvirosios užsienio pozicijos ir kiti normatyvai. Tokius rodiklius kai kurie Lietuvos bankai savo noru skelbia kas mėnesį. Iš pradžių galima būtų nustatyti pereinamąjį laikotarpį, kurio metu skelbiama, ne kaip konkretūs bankai vykdo šiuos normatyvus, o agreguoti normatyvų rodikliai.

Likvidumo įgyvendinimas yra gana sunkus dalykas, nes likvidumas priklauso ne vien nuo banko vadovybės sugebėjimo ir gerų norų, bet ir nuo: kredito rinkoje padėties, ekonominių bei politinių krašto gyvenimo sąlygų, pasaulinės ūkio konjunktūros, kuri pagrįsta yra ne vien ekonomiais bei politikais, bet dar ir psichologiniais veiksniais.

Gerai vadovaujami bankai vengia nors ir pelningų, bet nelikvidžių operacijų, tačiau kartais paties gyvenimo stumte įstumiami į tokias operacijas. Vieną kartą patekę į nelikvidžias operacijas, bankai dažnai su nuostoliais likviduoja tas operacijas, kad tik galėtų atgauti laisvas rankas.

D. Ivaškevičius, A. Sakalas (1997) teigia, kad siekdama banko kapitalo ir kapitalo pakankamumo santykio skaičiavimus priartinti prie reikalavimų valstybėms – ES narėms, Lietuvos banko valdyba 1995 m. patvirtino naują kapitalo pakankamumo apskaičiavimo tvarką. Banko

kapitalo ir aktyvų (turto) bei nebalansinių įsipareigojimų, įvertintų pagal rizikos laipsnį, santykis parodo kapitalo pakankumą (nuo 2004 m. rugsėjo mėnesio):

$$(K / BA_i + NS_i) \times 100\% \geq 8\% \quad (10)$$

Čia: K – banko pagrindinio ir papildomo kapitalo sumos;

BA_i - Banko balanso aktyvai (turtas), įvertinti pagal rizikos laipsnį;

NS_i – banko nebalansiniai straipsniai, įvertinti pagal rizikos laipsnį.

Pagrindinį kapitalą sudaro įregistruotas acinis kapitalas (be privilegijuotų akcijų su kaupiamuoju dividendu), emisinis skirtumas; atsargos kapitalas; nepaskirstytas praėjusių metų pelnas. Iš pagrindinio kapitalo atimamos: supirktos nuosavos akcijos ir nematerialusis turtas.

Papildomą kapitalą sudaro: bendrosios paskirties rezervai paskolų nuostoliams padengti; apribotas skirstomasis pelnas arba praėjusių metų nuostolis; einamųjų metų pelnas arba nuostolis; pagrindinių priemonių perkainojimo rezervai; banko terminuotos skolos pagrindiniam kapitalui

formuoti, jei terminuota skola kapitalui formuoti atitinka šiuos kriterijus:

1. Ji yra apmokėta ir parodyta banko apskaitoje;
2. Pirmasis gražinimo terminas nustatytas ne anksčiau kaip po 5 metų;
3. Skolos sutartyje numatyta sąlyga, kad bankui bankrutavus ar jį likvidavus, skola bus gražinta pagal visus tuo momentu užfiksuotus banko įsipareigojimus;
4. Paskolos suma, įrašyta į pagrindinį kapitalą, tolygiai turi būti mažinama paskutiniuosius 5 metus iki galutinio paskolos gražinimo termino;
5. Paskolos sutartyje nenumatyta jokių išlygų dėl išankstinio jos gražinimo.

Į papildomą kapitalą taip pat įtrauktos privilegijuotosios akcijos su kaupiamuoju dividendu; atsiskaitymai iš pelno į kitus banko statute numatytus kapitalus ir fondus. Papildomas kapitalas neturi viršyti apskaičiuoto pagrindinio kapitalo. Iš pagrindinio kapitalo ir papildomo kapitalo sumos taip pat atimamos investicijos į kitus bankus, kreditine ar finansine veikla besiverčiančias įmones.

Banko aktyvai (turtas), nebalansiniai straipsniai, įvertinant veiklos riziką ir pavojų netekti dalies kapitalo, pateikiami grynąja verte, atsižvelgiant į rizikos laipsnį. Grynoji vertė apskaičiuojama, atimant iš pagrindinių priemonių balansinės vertės specialiuosius atidėjimus paskolų nuostoliams padengti, sukauptas pajamas bei garantijas (laidavimus) ir nusidėvėjimą.

Kiekvienos nustatytos aktyvo (turto) grupės straipsnių grynoji vertė padauginama iš tos grupės rizikos procento ir padalijama iš 100. Balanso aktyvų grupės ir rizikos procentas pateikiamas 1 priede (1 lentelė).

Kapitalo pakankumo ataskaita pateikiama Bankų priežiūros departamentui kas ketvirtį.

Balansiniai ir nebalansiniai aktyvai, įvertinti pagal rizikos laipsnį, apskaičiuojami iš formulės:

$$BA = \sum BA_i \times R / 100 \quad (11)$$

Čia BA_i – balansinė aktyvų ir nebalansinių straipsnių vertė pagal atskiras grupes;
 R – rizikos dydis procentais.

Ne tik senesnieji bankų teoretikai bei praktikai, bet ir kai kurie dabarties ekonomistai bankų likvidumo laidavimui reikalauja laikyti tam tikrą gryną pinigų sumą banko kasoje. Grynųjų pinigų atsargai prilyginama ir banko einamoji sąskaita Centriniam šalies banke. Tos atsargos dydis turi būti proporcingas turimiems depozitams. Žinoma, visuotinės šalyje panikos metu, kai įbaugintos, dažnai spekuliantų sukurstytos minios puola iš karto visus bankus ir reikalauja grąžinti visus depozitus, negali būti ne tik jokių iš anksto nustatytų likvidumo nuostatų, bet ir jokios šalyje galybės, kuri galėtų patenkinti visus indėlininkų reikalavimus.

Aktyvų ir pasyvų valdymas pagrįstas kaupimo principu prognozuojant banko portfelio (straipsnio) pasikeitimus. Vertinamos tik grynosios palūkanų pajamos, tačiau neatsižvelgiama į portfelio rinkos vertės pokytį. Todėl prognozės yra gana netikslios. Šią problemą išsprendžia rizikos vertės metodas.

Rizikos vertės (angl. Value at Risk, sutrumpintai VaR) metodas - tai statistinis metodas pagal pasirinktą pasikliautinumo intervalą (tikimybę) įvertintas banko prekybinio portfelio galimas maksimalus nuostolis dėl nepalankaus rinkos kainų - užsienio valiutos kurso, palūkanų normos, nuosavybės vertybinių popierių, biržinių prekių kainos - pasikeitimo. Šiuo metodu galima nustatyti bendrą nuostolių vertę, kuriuos bankas gali patirti turėdamas tam tikrų konkrečių rinkos pozicijų. Šis metodas gana greitai įsitvirtino finansų srityje, nes juo galima ne tik apskaičiuoti, kiek reikia kapitalo rizikoms padengti, bet ir įvertinti, kada buvo per didelis atsargumas.

Bazelio bankų priežiūros komitetas nustatė 99 proc. pasikliautinumo intervalą ir laikotarpį t lygų 10 dienų, bei ne mažiau kaip 250 darbo dienų istorinių duomenų (trumpesnis istorinio stebėjimo laikotarpis gali būti pateisinamas padidėjus kainų svyravimui).

V. Vaškelaitis (2003) pateikia VaR skaičiavimo proceso penkis etapus:

- identifikuoti institucijos užimamas pozicijas;
- identifikuoti rizikos veiksnis, susijusius su pozicijų vertinimu;
- identifikuoti ir priskirti scenarijų tikimybes visiems rizikos veiksniams;
- apibrėžti visų pozicijų įkainojimo funkciją kaip rizikos veiksnių vertės funkciją;
- panaudojus įkainojimo funkciją žymėti pozicijas visuose scenarijuose gaunant rezultatų pasiskirstymą.

Apibendrinant galima išskirti VaR metodo privalumus ir trūkumus (2 lentelė)

2 lentelė

<i>VaR metodo privalumai</i>	<i>VaR metodo trūkumai</i>
1.Valdymas pagrįstas trumpo laikotarpio kainų prognozėmis, jos tikslesnės nei ilgo laikotarpio prognozės; 2.Metodas leidžia apskaičiuoti kapitalą, reikalingą banko rizikai padengti, taip pat įvertinti perdėtą banko veiklos atsargumą.	1. Jo apskaičiavimas nėra pakankamai tikslus; 2. Metodas sudėtingas, kadangi sunku įvertinti atskiras pozicijas, kurios priklauso nuo rinkos pokyčių.

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis V. Vaškelaičio (2003) bei Bazelio komiteto teiginiais

Kropo, S; Vengraičio, D; Šidlausko G.; Čiapo, L (1998) teigimu, efektyvus banko kapitalo paskirstymas (dukterinėms įmonėms, filialams, atskiroms rizikoms verslo grupėms ir t.t.) būtinas tada, kai:

- vertinamas verslo centrų pelningumas,
- apskaičiuojamas ir analizuojamas įvairių finansinių produktų pelningumas,
- teisingai įkainojami finansiniai instrumentai (paskolas ir kt.),
- svarstoma galimybė dėl kitų finansinių institucijų pardavimo ar įsigijimo,
- atliekama kapitalo apkaitos analizė.

Atitinkamą kapitalo kiekį pagal riziką priskyrus atskiriems sandoriams, galima tiksliau įvertinti sandorių naudingumą. Daugelyje kapitalo paskirstymo modelių vienaip ar kitaip atspindima tam tikros veiklos rūšies rizika. Dažniausiai naudojami RAROC 1 (kapitalui tenkantis pagal riziką pakoreguotas pelnas) ir RAROC 2 (pelnas rizikos kapitalui), kurie apskaičiuojami pagal tokias formules:

$$RAROC 1 = \text{Pagal riziką pakoreguotas pelnas} / \text{Kapitalas} \quad (12)$$

$$RAROC 2 = \text{Pelnas} / \text{Rizikos kapitalas} \quad (13)$$

Teoriškai RAROC 1 modelyje pelnas pirmiausiai sumažinamas tam tikru dydžiu, atspindinčiu veiklos, iš kurios jis buvo gautas, rizikingumą, vėliau tas dydis dalijamas iš nekoreguoto kapitalo; RAROC 2 modelyje nekoreguotas pelnas dalijamas iš rizikos kapitalo, t.y. pagal vidinius modelius paskirstyto kapitalo.

Be abejonės, kiekvienas metodas yra vertingas bankui įvertinant ar valdant rizikas. Bankai yra priversti pasirinkti atitinkamą metodą, kadangi jie nepajėgūs naudoti visų rizikos įvertinimo būdų, nes tuomet jų darbas būtų labai neefektyvus – didelės banko personalo darbo ir laiko sąnaudos bei paties banko didelės išlaidos.

1.7. Banko turto panaudojimo efektyvumas netradicinėje veikloje

Išskirtinė komercinių bankų ypatybė – agresyvus veržimasis į gretimas finansų rinkas. Draudimo bendrovės, įvairūs fondai ir kitos panašaus profilio bendrovės dažnai vykdo tik savo specializuotą veiklą. Šioms bendrovėms daugelyje šalių įstatymiškai apribotos galimybės konkuruoti, teikiant tradicines bankų paslaugas. Tuo tarpu bankams labiau ribojamos investicijos į industrinį-komercinį, nei finansinį sektorių. Bankai turėdami išskirtines sąlygas teikti tradicines paslaugas: kreditavimas, indėlių priėmimas, atsiskaitymai ir pan., pritraukia daug įvairios trukmės finansinių resursų. Pritraukus resursus bankai naudoja savo veiklai finansų rinkoje plėsti ir yra suinteresuoti teikti klientams paslaugas netradicinėse bankų veiklos srityse.

Bankų siekis uždirbti kiek galima daugiau pelno skatina ieškoti inovacijų, didinti veiklos efektyvumą bei vis aktyviau dalyvauti tarptautinėje veikloje, vykdant investicinius projektus. Bankai susiduria su didele konkurencija, kuri verčia ieškoti naujų veiklos sričių, taip pat palūkanų normos pokyčiai bei abejotinos paskolos orientuoja bankus atkreipti dėmesį į nebankinių paslaugų tiekimą. Netradicinė bankų veikla suprantama, kaip vidutinės ir ilgalaikės trukmės investicijos į skolos ar nuosavybės vertybinius popierius, taip pat tokių operacijų kaip lizingas, faktoringas, konsultacinių paslaugų vystymas. Kad pagreintų savo likvidumo poreikius, padidintų pajamas, užimtų aukštesnes pozicijas finansų rinkoje, bankai imasi plėtoti ankščiau jiems nebūdingas paslaugas.

Kadangi Lietuvos finansų institucijos pritraukia vis daugiau finansinių išteklių, tai skatina juos imtis investicinės veiklos. Dažniausiai bankai savo valdomus aktyvus skirdavo klientų kreditinių poreikių tenkinimui, o investicinių vertybinių popierių valdymo klausimas užimdavo ne tokią svarbią vietą.

Kad ir kokiais investavimo metodais naudojasi bankai, jie pasirenka aktyvią arba pasyvią investavimo strategiją:

- **Aktyvi strategija** remiasi prielaida, kad visapusišką informaciją ir patyrusį personalą turintis bankas gali sudaryti rezultatyvesnį nei kitų rinkos dalyvių VP portfelį;
- **Pasyvi strategija** nesudaro galimybių pasinaudoti bankų pranašumu VP rinkoje, nors investicijų kaštai minimalūs.

Dideli regioniniai ir tarptautiniai bankai aktyviai valdo savo VP portfelius, koreguodami padengimo terminus, keisdami portfelių struktūrą ir vykdydami keitimosi vertybiniais popieriais operacijas ir šiaip reguliuodami aktyvus ir pasyvus. Aktyviai valdantys savo VP portfelį bankai seka ir prognozuoja palūkanų normas ir VP kainų pokyčius. Bankai bei kai kurie analitikai (Gompers, Metrick (1998)) teigia, kad dėl didelio veiklos masto ir aukštos darbuotojų kvalifikacijos stambios finansų institucijos priima geresnius sprendimus nei pavieniai privatūs ar smulkūs

instituciniai investitoriai. Veiklos mastas santykinai mažina informacijos kaštus, o tai dideliems bankams leidžia tikėtis geresnių rezultatų aktyviai valdant savo VP portfelį. Bankai rinkdamiesi vertybinius portfelius, turi dar vieną pranašumą palyginti su kitais investitoriais – tai teisėtai gaunama vidinė informacija apie bendrovės veiklą. Kitas veiksnys sąlygojantis aktyvų banko VP valdymą yra geresnis aktyvų ir pasyvų derinimas. Aktyviu portfelio valdymu siekiama gauti aukštesnį už pasyvaus portfelio pelningumą, atėmus valdymo išlaidas ir atsižvelgus į didesnę aktyvaus portfelio riziką.

Jei valdytojo strategija koncentruojasi ties vienu sektoriumi numatant tolimesnį kainų augimą, įtraukiama papildoma rizika ir ši rizika privalo būti kompensuota didesniu aktyvaus portfelio pelningumu.

Aktyvaus portfelio valdytojai susiduria su problemomis:

- aktyviai valdomo portfelio valdymo išlaidos yra didesnės;
- portfelio rizika yra aukštesnė už palyginimui imamo portfelio riziką.

Bankai, kurie mano, kad rinka yra efektyvi ir nemato galimybių sudaryti geresnį nei kiti investitoriai VP portfelį, vykdo pasyvias investicijas. Didelę tokių investicijų dalį sudaro trumpalaikiai, likvidūs, dažniausiai skolos VP, garantuojantys banko veiklos stabilumą ir gan nedideles pajamas už investuotas lėšas. Likusią dalį sudaro ilgalaikiai skolos vertybiniai popieriai ir nuosavybės vertybiniai popieriai, užtikrinantys didesnes pajamas, esant stabiliai rinkai, tačiau labiau rizikingi ir galintys atnešti nuostolių, esant nepalankiam palūkanų normų ar kainų kitimui. Ekonominio nuosmukio metu, paklausa bankų paskoloms nedidelė, todėl pasyviai savo VP portfelį valdantys bankai gali įsigyti daugiau ilgalaikių skolos VP. Augant ekonomikai ir kylant skolinimosi poreikiui bei palūkanų normai, tokie VP praranda savo vertę ir sudaro nuostolius. Jei bankams netaikomi apribojimai nuosavybės VP srityje, tai tokių VP įsigijimas gali užtikrinti gerus banko rezultatus, augant ekonomikai. Problemą sudaro pasyviai veikiančių bankų požiūris, atitinkantis bendras rinkos nuotaikas: investitoriai dėl perdėto pesimizmo baiminasi dar didesnio nuosmukio ir toliau mažina investicijų apimtį. Pasyviai veikiančios bankai gali investuoti vien tik į trumpalaikius skolos VP, tačiau tokia politika leis gauti labai mažas pajamas, o gali būti ir visiškai nepriimtina, jei lėšų kaina ir veiklos kaštai yra didesni nei trumpalaikių VP palūkanų normos.

Pasak Cox (1993), kai palūkanų normos žemos bankai renkasi trumpalaikes investicijas į skolos vertybinius popierius. Tokio investavimo pranašumas tas, kad bankas įsigis vertybinius popierius tada, kai palūkanų normos aukštos. Mažėjant palūkanų normoms, tokia investicija atneš papildomą pelną. Trūkumas yra tas, kad bankui arba reikia apriboti išduodamas paskolas ekonominio pakilimo metu, arba ieškoti papildomų, brangių trumpalaikių skolinimosi instrumentų.

Pasyviu VP portfelio valdymu bandoma sukurti tokį portfelį, kuris kopijuotų pasirinkto indekso elgseną. Pasyvaus portfelio tikslas yra kiek įmanoma tiksliau sekti indekso kitimą. Tačiau dėl įvairių įvykių, pvz. pinigų įplaukimo ir nutekėjimo, kompanijų susijungimų ir bankrotų,

vertybiniai popieriai yra perkami ar parduodami, kas reiškia neišvengiamą nukrypimą nuo užsibrėžto tikslo. Be to, netgi ilgame laikotarpyje indekso fondai duoda mažesnę pelną nei patys indeksai dėl valdymo kaštų, kurie atsiranda perkant ar parduodant vertybinius popierius.

Pasyviai valdant VP portfelį suteikiamas pranašumas tame, kad reikalingi mažesni įgūdžiai investavimo srityje, tuo pačiu sutaupomas laikas investicijų valdymui, kas lemia mažesnius operacijų kaštus. Ši strategija daugiau būdinga nedideliems vietiniams bankams.

Bankai savo vertybinius popierius skirsto į skolos (fiksotos vertės) ir nuosavybės (likutinės vertės). Šie vertybiniai popieriai turi skirtingas rizikos savybes, kurios turi įtakos bankų rezervų dydžiui, ir jų derinys padeda sukurti optimalų VP portfelį. Toks skirstymas būna problematiškas, įvertinant tokius instrumentus kaip privilegijuotosios akcijos ir pasirinkimo sandoriai. Privilegijuotųjų akcijų samprata priklauso nuo subjekto. Buhalteriai jas laiko nuosavybės vertybiniais popieriais ir priskiria aciniam kapitalui. Akcininkai privilegijuotąsias akcijas vertina kaip skolos instrumentą, nes jų dividendai reiškia fiksuotas išmokas.

Bankuose sudaromas investicinis ir prekybinis VP portfelis. Priskyrimas investiciniam ar prekybiniam VP portfeliui priklauso nuo banko tikslų įsigyjimo metu ir yra subjektyvus. Kapitalo rinkos instrumentai dažniausiai priskiriami investiciniam VP portfeliui, tačiau, jei jie yra likvidūs ir įsigyti spekuliaciniais tikslais, bankas šiuos vertybinius popierius gali priskirti prekybiniam portfeliui.

Priežastys, dėl kurių portfelio teorijos nenaudojamos prekybiniam portfeliui sudaryti, gali būti šios:

- prekybinis portfelis sudaromas, siekiant maksimizuoti pelningumą ir mažai dėmesio skiriama vertybinių popierių rizikai;
- dėl mažos prekybinio portfelio apimties netikslingos papildomos pastangos bei su tuo susijusios papildomos išlaidos, sudarant VP portfelį;
- prioritetingos techninės analizės metodų naudojimas, sudarant prekybinį VP portfelį, ir su tuo susijusi dažna vertybinių popierių kaita. Tokiu atveju VP portfelis dažnai sudaromas, remiantis tam tikromis VP kainų ir apyvartos ypatybėmis ir portfelio struktūra parenkama pagal ypatybių pasireiškimo laipsnį. Rizika tampa mažiau suderinama su VP portfelio teorijose apibrėžiama rizika, o dažna vertybinių popierių kaita apsunkina portfelio sudarymą.

Investicinio portfelio struktūros ypatybės lemia jo kokybę bei priklausomybę nuo vidinių bei išorinių veiksnių. Nėra susitarta dėl optimalios bankų investicijos struktūros, todėl ją tikslinga vertinti užsienio autorių tokių kaip Fabozzis ir Modigliani (1996), Elton, Gruber (1995) siūlo:

- išskiriama pirminė ir antrinė rinka, tačiau bankai retai detalizuoja savo investicijas pagal šią klasifikaciją, kuri priimtinesnė analizuojant bankų paslaugas VP rinkoje;

- pagal reikalavimų trukmę išskiriama pinigų ir kapitalo rinkos, kurios skiriasi rizikingumo lygiu, pajamingumu, trukme ir t.t;
- pagal reikalavimų pobūdį – skolos ir nuosavybės VP, kurių skirtingos savybės veikia bankų rezervo dydį. Šių instrumentų derinys padeda sukurti optimalų VP portfelį.

Bankams taip pat labai svarbios tiesioginių ir išvestinių instrumentų sąvokos. Naudojantis tiesioginiais instrumentais atsiskaitymas įvyksta nedelsiant, t.y. tam tikra data ateityje (dažniausiai praėina ilgesnis nei dviejų dienų laiko tarpas). Mažiau išvystytose VP rinkose prekyba išvestiniais VP sudaro nereikšmingą dalį. Prekybai išvestiniais vertybiniais popieriais reikalinga didelė ir likvidi rinka. Bankams išvestiniai VP rinkos instrumentai leidžia geriau valdyti savo aktyvų portfelį bei suteikti papildomas paslaugas klientams.

Lietuvos autorius Kraujelis (2001) banko investicijas siūlo detalizuoti taip:

- pagal reikalavimo pobūdį: ilgalaikiai skolos VP, trumpalaikiai skolos VP, nuosavybės VP;
- pagal išigijimo tikslus: prekybinis portfelis (jį sudaro spekuliaciniais tikslais įsigyti VP, kuriuos lengvai galima realizuoti rinkoje) ir investicinis portfelis (įtraukiami tik kapitalo rinkos VP, turint tikslą ilgą laiką juos valdyti bei įtakoti šių VP leidėjo veiklą);
- geografiniu požiūriu: vietinės rinkos ir užsienio rinkos.

Šis autorius teigia, jog vertybinių popierių portfelis sudaromas dviem būdais. Pirmuoju, nustatomi griežti likvidumo reikalavimai, tuomet parenkami šiuos reikalavimus atitinkantys vertybiniai popieriai, kuriems taikomi minimalūs prognozuojamo pelningumo reikalavimai. Kitas būdas, kai neatsižvelgiama į vertybinių popierių likvidumą, o tik nustatomi griežti prognozuojamo pelningumo reikalavimai ir juos atitinkantys vertybiniai popieriai.

Lietuvos VP rinkoje apyvarta nestabili ir nedidelė, todėl galima neigiama pirmojo būdo pasekmė – dažnas VP portfelio keitimas ir didesni operacijų kaštai. Investuojant antruoju būdu, dėl mažo likvidumo gali susidaryti situacija, kai įsigytų vertybinių popierių neįmanoma realizuoti už priimtina kainą. Dėl to gali sumažėti potenciali aktyvų diversifikacijos nauda ir susidaryti nuostoliai, sumažėjus daugumos vertybinių popierių apyvartumui ir kainoms.

VP pelningumas (R) biržoje prognozuojamas įvertinant prognozuojamą gražą kapitalui (ROE_p), akcinį kapitalą (V_0), įstatinį kapitalą (V_s), nominalią VP kainą (P_n) ir paskutinę VP praeito periodo kainą biržoje (P_1):

$$R = ROE_p * (V_0 / V_s) * (P_n / P_1) \quad (14)$$

Kaip jau žinoma, didesnis VP pelningumas lydimas didesnės rizikos. Viršpelnis tada suprantamas kaip kompensacija už didesnę riziką. Tačiau bankams derinant tradicinę veiklą su investicijomis VP rinkoje, galima sumažinti bendrą riziką. Tam skirtas Person koreliacijos koeficiento (r) apskaičiavimas

$$r = n(\sum XY) - (\sum X)(\sum Y) / \sqrt{(n\sum X^2 - (\sum X)^2)(n\sum Y^2 - (\sum Y)^2)} \quad (15)$$

čia: n – stebėjimų skaičius;

X ir Y – duomenų grupės, kurių koreliacija tikrinama

Optimalaus VP portfelio pasirinkimas vyksta tokiu būdu (Sharpe, 1997):

- nustatoma tinkama įtraukimui į portfelį VP visuma;
- apskaičiuojamas kiekvieno vertybinio popieriaus laukiamas pelnas, variacija ir kovariacija;
- nustatoma efektyvioji riba, įtraukiant rizikingus vertybinius popierius;
- nustatoma efektyvioji riba, įvedus rizikingą aktyvą ir nerizikingą skolinimąsi;
- priklausomai nuo norimo gauti pelno ir rizikos toleravimo nustatomas optimalus VP portfelis.

Problemą sudaro tai, kad reikia apskaičiuoti kiekvieno vertybinio popieriaus ir jų tarpusavio ryšio duomenis.

Sutinkant su W. F. Sharpe (1997) nuomone, galima apibendrinti, kad sudarytas vertybinių popierių portfelis yra efektyvus, jei negalima sudaryti kito portfelio, kuris duotų didesnes pajamas, esant tam pačiam rizikos lygiui, ar kurio rizika būtų mažesnė, esant tai pačiai laukiamai pajamų normai. Natūralu, kad esant tokiam pačiam rizikos lygiui, investuotojas teiks pirmenybę aukštesnei pajamų normai (žinoma, gali būti ir kitų motyvų, skatinančių priimti kitokią sprendimą). Todėl daugelis bankų prognozuoja rinkos pokyčius ir atsižvelgia į VP likvidumą bei pelningumą, kiek mažiau skiriama dėmesio VP rizikai ir jų atitikimas banko strateginiams tikslams.

Pabrėžiama, kad Lietuvos bankų investicinėje veikloje svarbiausios pageidaujamos VP charakteristikos yra likvidumas ir pelningumas, taip pat pastebima, kad likvidumui teikiama netgi didesnė reikšmė nei pelningumui. Jo sureikšminimas sietinas su Lietuvos VP rinkos ypatybėmis, kur vis dar sunku sudaryti pakankamai diversifikuotą ir likvidų VP portfelį, pasirenkant investicinį objektą. Bankų nuosavybės VP portfeliuose vyrauja ilgalaikės investicijos, kadangi bankų aktyvumas labiau susijęs su dukterinių bendrovių kūrimu atitinkamose finansų srityje, tokiose kaip išperkamoji nuoma, draudimas, faktoringas ir kt.

Pasak Š. Kraujalio (2000) įvertinus Lietuvos VP rinkos perspektyvas ir trūkumus, pastebima, kad galima tikėtis rinkos stiprėjimo ir užsienio investitorių dėmesio. Bankai turėtų įvertinti investicinės veiklos potencialą ir atitinkamai koreguoti savo tikslus. Pagrindinės – ekonominės politikos kryptys, skatinančios Lietuvos bankų veiklą VP rinkoje, būtų šios:

- įmonių ir gyventojų skatinimas naudotis Lietuvos bankų siūlomomis investicinėmis paslaugomis;
- rinkos stabilumo ir patikimumo garantijos;
- likvidumo kapitalo rinkoje palaikymas.

Banko turto panaudojimas netradicinėje bankų veikloje randamas sudedant banko investicijas, nukreiptas į skolas, išdo ir nuosavybės VP, su banko paskolomis finansų institucijoms bei atimant finansinės grupės paskolas finansų institucijoms. Įsimintina tai, kad įtraukiami tik finansiniai aktyvai, nes kiti aktyvai gali priklausyti tiek tradicinei bankų veiklos sričiai, tiek ir kitoms sritims. Banko investicijos tiksliausiai apibūdina netradicinę banko veiklą.

Bankams, siekiant didesnio veiklos efektyvumo, siūloma plėsti įvairovę naujų paslaugų: nekilnojamo turto vertinimo paslaugos, draudimo paslaugos banke, geresnis klientų aptarnavimas, informacijos prieinamumas, investicijos į nekilnojamąjį turtą, elektroninės bankininkystės paslaugos, be abejo ir ankstesnių veiklos sričių vystymas tokių, kaip gyvenamojo būsto kreditavimas, overdrafto paslaugos, išperkamoji nuoma ir t.t.

2. AB BANKAS „SNORAS“ VEIKLOS EFEKTYVUMO ĮVERTINIMAS UŽ 2002-2005m.

2.1. Lietuvos komercinių bankų analizė

Balansinė ir pelno (nuostolio) ataskaitos yra pagrindiniai šaltiniai analizuojant banką. Lietuvos bankai iš paprastų „pinigų maišų“ pagaliau tampa finansinių paslaugų institucijomis, teikiančiomis dešimtis paslaugų savo klientams. Sugebantys geriausiai numatyti ir prisitaikyti prie permainų bankai palaipsniui tampa rinkos lyderiais, o nesugebantys to padaryti – atsilieka. Bankai stengiasi dirbti kuo mažesniais kaštais ir kuo efektyviau. Klientų pageidavimas gauti kuo aukštesnės kokybės paslaugas, auganti konkurencija, esami ir galimi pranašumai rinkoje verčia bankus ieškoti efektyvesnių būdų, kaip dirbti ir tobulėti, kad išlikti verslo pasaulyje.

2005 metų pabaigoje Lietuvoje veikė 10 Lietuvos banko licenciją turinčių komercinių bankų, 2 užsienio bankų skyriai, 3 užsienio bankų atstovybės. Praėjusių metų pabaigoje veikiančių šalies komercinių bankų bei užsienio bankų skyrių turtas (aktyvai), bankų pateiktų 2006 m. sausio 1 d. neaudituočių finansinių ataskaitų (po baigiamųjų apyvartų) duomenimis, sudarė 44,8 mlrd. Lt ir pernai išaugo 15,6 mlrd. Lt, arba 53,7 proc. Klientams suteiktų paskolų buvo 26 mlrd. Lt - palyginti su 2005 m. sausio 1 d., jų apimtis išaugo 9,1 mlrd. Lt, arba 53,6 proc.

3 lentelė

Bankų turtas 2004 – 2005 metais

Turtas	2004 12 31		2005 12 31		Pokytis (%)
	mln.Lt	%	mln. Lt	%	
AB SEB Vilniaus bankas	9521	34,25	13312	31,74	-2,51
AB bankas „Hansabankas“	6576	23,65	11637	27,75	4,1
AB bankas „NORD/LB Lietuva“	3616	13,00	5127	12,23	-0,77
AB bankas „Snoras“	1931	6,95	3260	7,77	0,82
AB Sampo bankas	1517	5,46	3078	7,34	1,88
AB Ūkio bankas	1509	5,43	2178	5,19	-0,24
BHV AG, Vilniaus sk	1503	5,41	1327	3,16	-2,25
AB Šiaulių bankas	704	2,53	1039	2,48	-0,05
AB Parex bankas	444	1,6	484	1,15	-0,45
AB SEBVB būsto kreditų bankas	293	1,05	248	0,59	-0,46
UAB Medicinos bankas	188	0,67	248	0,59	-0,08
VISO	27802	100	41938	100	

Šaltinis : Sudaryta autorės remiantis Lietuvos Banko duomenimis

Metų eigoje trijų didžiausių bankų (AB Vilniaus banko, AB banko „Hansabankas“ ir AB banko „NORD/LB Lietuva“) valdoma turto dalis padidėjo nuo 70,9% iki 71,72% (kadangi didelę rinkos dalį užimė AB „Hansabankas“, kurio rinkos dalis per metus išaugo 4,1 procentinio punkto). Tarp rinkos dalį padidinusiu bankų, galima paminėti ne tik AB banką „Hansabankas“, bet ir AB Sampo banką (1,88 proc. punkto). Pastebima, jog didžiausias rinkos praradimas teko AB SEB Vilniaus bankui, kurio rinkos dalis sumažėjo 2,51 proc. punkto, tam įtakos galėjo turėti suteikiamų paskolų klientams sumažėjimas 1,15proc, bei BHV AG Vilniaus skyriaus rinkos praradimas 2,25 proc., kur žymų įnašą net 3,34 proc. padarė sumažėjusi paskolų politika banke.

Prieinama išvada, kad bankų sektoriui būdinga didelė koncentracija – trys didžiausi bankai kontroliuoja apie 70 proc. rinkos. Sisteminė rizika yra didinama dėl didelio koncentracijos laipsnio, kas lemia skaudžias pasekmes visam bankiniam sektoriui, jei kurį iš rinkos lyderių sukrestų bankrotas. Tačiau nenuginčijama, jog stambūs bankai sėkmingiau konkuruoja tarptautinėje rinkoje, efektyviau naudoja išteklius ir yra viena iš ekonomikos stabilumo užtikrinimo priemonių.

2005 m. vis tebesitęsiantis šalies ekonomikos augimas, sumažėjusios palūkanų normos, augantys ūkio subjektų lūkesčiai, susiję su Lietuvos naryste Europos sąjungoje, bei daugelis kitų veiksnių didino kreditinių išteklių paklausą, tad bankai, atsižvelgdami į klientų poreikius, aktyviai reagavo į tai.

4 lentelė

Bankų paskolų portfelis 2004 – 2005 metais

Paskolos	2004 12 31		2005 12 31		Pokytis (%)
	mln.Lt	%	mln. Lt	%	
AB SEB Vilniaus bankas	5709	33,79	8470	32,64	-1,15
AB bankas „Hansabankas“	3753	22,21	6100	23,51	1,3
AB bankas „NORD/LB Lietuva“	2493	14,75	3749	14,45	-0,3
AB Sampo bankas	1175	6,96	2321	8,94	1,98
BHV AG, Vilniaus sk	1053	6,23	750	2,89	-3,34
Nordea Bank Finland Plc, Lietuvos sk.	971	5,74	2101	8,1	2,36
AB bankas „Snoras“	457	2,70	662	2,55	-0,15
AB Šiaulių bankas	418	2,47	659	2,54	0,07
AB Ūkio bankas	270	1,60	503	1,94	0,34
AB SEBVB būsto kreditų bankas	262	1,55	239	0,92	-0,63
AB Parex bankas	245	1,45	281	1,08	-0,37
UAB Medicinos bankas	93	0,55	116	0,45	-0,1
VISO	16898	100	25951	100	

Šaltinis : Sudaryta autorės remiantis Lietuvos Banko duomenimis

2005 metais bankų suteiktų paskolų lygis išlaikė gan aukštus augimo tempus. Viso per metus bankų klientams suteiktų paskolų suma išaugo iki 9,053 mlrd. litų arba 53,57%. Šis augimas pastebimai didesnis negu 2004 metais, kai paskolų portfelio augimo tempas siekė tik 39,7 punkto. Be to, pernai 2,5 mlrd. Lt, arba 2,4 karto, padidėjo bankų paskolos finansų institucijoms, tarp kurių dominuoja dukterinės lizingo bendrovės.

2005 m. didžioji dalis naujai teiktų paskolų gana panašiomis apimtimis pasiskirstė tarp verslo ir namų ūkių. Daugiausiai paskolų teko privačioms įmonėms - 4,6 mlrd. Lt, arba 41,2 proc. ir gyventojams - 4,1 mlrd. Lt, arba 92 proc. Gyventojų skolinimosi mastai praėjusiais metais turėjo gana aiškia didėjimo tendenciją. Gyventojams teikiamose paskolose ir toliau dominuoja būsto paskolos, tačiau praėjusiais metais gana reikšmingas buvo ir kitos paskirties (daugiausiai vartotojiškų) paskolų gyventojams išaugimas. Pernai bankų suteiktos būsto paskolos gyventojams išaugo 3 mlrd. Lt, arba 86,5 proc., o kitos paskirties – 1,1 mlrd. Lt, arba 2,1 karto. Būsto paskolos gyventojams, kaip bankų paslauga, populiarumą įgavo tik pastaraisiais metais ir jų apimtis bei lyginamieji svoriai, palyginti su kitomis regiono šalimis, išlieka vieni žemiausių.

Atsižvelgiant į tai, kad nekilnojamojo turto rinkai ypač būdingas cikliškumas, bankai turėtų ypatingą dėmesį kreipti į būsto paskolų portfelį, nes nepamatuota bankų plėtra teikiant būsto paskolas ateityje galėtų sąlygoti didesnę kredito riziką. Šiuo atžvilgiu bankų suteiktų būsto paskolų kokybei neigiamos įtakos galėtų turėti tiek galimas ekonominės situacijos šalyje pablogėjimas, tiek nekilnojamojo turto kainų smukimas, tiek ir reikšmingas palūkanų normų išaugimas. Galimoms rizikoms amortizuoti bankai šiuo metu turi pakankamai gerą kapitalo bazę, kuri, nepažeidžiant kapitalo pakankamumo normatyvo, leidžia bankams papildomai patirti 704,4 mln. Lt turto vertės sumažėjimą.

Pagal bendro paskolų portfelio augimo tempus išsiskiria Nordea Bank Finland Plc Lietuvos skyrius, kuris savo paskolų portfelį padidino kiek daugiau nei 2 kartus, tuo pačiu 2,36 proc. punktais padidėjo jo užimama paskolų rinkos dalis. Taip pat, apie 2 kartus savo paskolų portfelį per 2005 metus padidino AB bankas „Hansabankas“, kur paskolų portfelio suma sudaro 52% jo turto. Kaip ir pernai, didžiausią paskolų rinkos dalį užima Vilniaus bankas, t.y. 32,6%, tačiau ši dalis per metus sumažėjo 1,15 proc. punkto. Tai gali būti paaiškinama sustiprėjusia konkurencija dėl stambiųjų klientų, kurios stiprumo neatlaikė BHV AG Vilniaus skyrius, sumažinęs savo paskolų portfelį 303 mln. litų ir atidavęs 3,36% rinkos dalies.

Manoma, jog dėl konkurencijos, bankų paskolų palūkanos neturėtų didėti.

Šalies bankuose laikomų indėlių suma 2005 metų sausio 1 d. sudarė 17,9 mlrd. Lt ir per metus padidėjo 4,3 mlrd. Lt arba 31,6 proc., iš jų gyventojų indėliai sudarė 9,8 mlrd. Lt ir per metus išaugo 1,9 mlrd. Lt, arba 24,4 proc.

5 lentelė

Bankų indėliai ir akredityvai 2004 – 2005 metais

Indėliai ir akredityvai	2004 12 31		2005 12 31		Pokytis (%)
	mln.Lt	%	mln. Lt	%	
AB SEB Vilniaus bankas	6179	34,60	7961	31,73	-2,87
AB bankas „Hansabankas“	5293	29,64	7393	29,47	-0,17
AB bankas „NORD/LB Lietuva“	1899	10,63	2529	10,08	-0,55
AB bankas „Snoras“	1420	7,95	2406	9,59	1,64
AB Ūkio bankas	853	4,78	1462	5,83	1,05
Nordea Bank Finland Plc, Lietuvos sk.	443	2,48	822	3,28	0,8
AB Šiaulių bankas	553	3,09	774	3,09	0
AB Sampo bankas	397	2,22	734	2,93	0,71
BHV AG, Vilniaus sk	513	2,87	576	2,3	-0,57
AB Parex bankas	218	1,22	287	1,14	-0,08
UAB Medicinos bankas	93	0,52	144	0,57	0,05
VISO	17860	100	25088	100	

Šaltinis : Sudaryta autorės remiantis Lietuvos Banko duomenimis

AB bankui „Snoras“ patikėtų indėlių ir akredityvų suma nuo 1420 mln. litų, buvusių 2005 metų pradžioje, padidėjo 986 mln. litų (69,44 proc.) ir 2005 metų pabaigoje sudarė 2406 mln. litų. Gyventojų indėliai 2005 metų rugsėjo pabaigoje sudarė 1137 mln. litų. Pagal šį rodiklį bankas užima trečiąją poziciją tarp Lietuvoje veikiančių bankų. Per devynis mėnesius gyventojų indėlių

suma ženkliai padidėjo – 172,2 mln. litų (17,8 proc.). Didžiąją gyventojų indėlių prieaugio dalį sudarė terminuotieji indėliai, kurių suma siekė 848,5 mln. litų.

Visi indėlius priimančios bankai Lietuvoje yra AB banko „Snoras“ konkurentai. Vieni, tame tarpe ir AB „Snoro“ bankas, konkuruoja patraukliomis indėlininkams palūkanomis, tai AB Sampo bankas, AB Parex bankas, AB Ūkio bankas, AB Medicinos bankas, o kiti naudojami suformuotu įvaizdžiu ar indėlininkų inertiškumu.

Kaip jau žinoma, klientų indėliai išlieka pagrindiniu bankų pritraukiamų lėšų šaltiniu, sudarančiu apie 60% bendro bankų sektoriaus turto. Šalies bankuose laikomų indėlių suma 2006 m. sausio 1 d. sudarė 25,1 mlrd. Lt ir pernai padidėjo 7,2 mlrd. Lt, arba 40,5 proc., iš jų gyventojų indėliai buvo 13,8 mlrd. Lt ir pernai išaugo 3,9 mlrd. Lt, arba 40,1 proc.

Mažesnieji bankai didino užimamos rinkos dalį didesniųjų bankų sąskaita, to pasekoje, visi didieji bankai prarado dalį savo užimamų pozicijų rinkoje. Didžiausios dalies, t.y. 2,87%, neteko AB SEB Vilniaus bankas, per 2005 metus jo dalis sumažėjo iki 31,73%. Žymiausiai indėlių ir akredityvų rinkoje indėlininkų pritraukimu išsiskyrė AB bankas „Snoras“, kurio indėlių portfelis per metus išaugo daugiau nei perpus ir savo rinkos dalį padidino 1,64 proc. punkto. Šio banko indėlių didėjimą, mažai lėmė išaugęs kreditavimo poreikis bei mažos palūkanos mokamos už indėlių laikymą banke.

Bankų akcininkų nuosavybė pernai išaugo 27,7 proc. ir 2006 m. sausio 1 d. buvo 3,2 mlrd. Lt. Įregistruotas bankų įstatinis (akcinis) kapitalas per metus padidėjo 17,1 proc. - iki 1,6 mlrd. Lt.

6 lentelė

Bankų registruoto kapitalo dinamika 2004 – 2005 metais

Registruotas kapitalas (mln. Lt.)	2004 12 31	2005 12 31	Pokytis per m.	Dalis % 2005
AB bankas „Hansabankas“	485	569	84	36,33
AB bankas „NORD/LB Lietuva“	195	234	39	14,94
AB Sampo bankas	118	185	67	11,81
AB SEB Vilniaus bankas	154	154		9,83
AB bankas „Snoras“	137	137		8,75
AB Ūkio bankas	107	127	20	8,11
AB Šiaulių bankas	56	75	19	4,79
UAB Medicinos bankas	34	34		2,17
AB Parex bankas	31	31		1,98
AB SEBVB būsto kreditų bankas	20	20		1,28
VISO	1338	1566	229	100

Šaltinis : Sudaryta autorės remiantis Lietuvos Banko duomenimis

Pernai penki šalies bankai padidino įstatinį kapitalą. Daugiausiai įstatinis kapitalas išaugo AB banke „Hansabankas“. Įstatinį kapitalą taip pat padidino AB Sampo bankas, AB bankas „NORD/LB Lietuva“, AB Ūkio bankas ir AB Šiaulių bankas. Be įstatinio kapitalo ir emisinio skirtumo didėjimo, bankų kapitalo bazę stiprino gautos subordinuotos paskolos. 2005 m. Lietuvos banko valdyba trims bankams leido įskaityti subordinuotas paskolas į antrojo lygio kapitalą: AB

Sampo bankui (18 mln. Lt), AB bankui „NORD/LB Lietuva” (8,6 mln. Lt) bei AB Ūkio bankui (3,8 mln. Lt).

Užsienio investuotojų valdoma Lietuvos bankų įstatinio kapitalo dalis per 2005 m. sumažėjo 1,6 proc. punktu iki 85,8 proc., o Lietuvos bankų sistemoje, kaip ir anksčiau, dominavo skandinaviškas kapitalas.

Registruotas kapitalas ne visiškai atspindi banko pajėgumą pasirinkti riziką, tiksliau, jis parodo, banko kapitalo dydį, į kurį be registruoto kapitalo papildomai įtraukiama nepaskirstytas pelnas ir kiti įvairūs rezervai. Pagal banko kapitalo dydį bankai 2005 12 31 d. buvo taip pasiskirstę:

7 lentelė

Bankų kapitalo dinamika 2004 – 2005 metais

Akcininkų nuosavybė (mln. Lt.)	2004 12 31	2005 12 31	Pokytis per m.	Dalis % 2005
AB SEB Vilniaus bankas	1064	1185	121	36,99
AB bankas „Hansabankas“	626	892	266	27,85
AB bankas „NORD/LB Lietuva“	213	326	113	10,18
AB bankas „Snoras“	216	241	25	7,52
AB Sampo bankas	104	199	95	6,21
AB Ūkio bankas	115	150	35	4,68
AB Šiaulių bankas	67	90	23	2,81
UAB Medicinos bankas	39	45	6	1,4
AB Parex bankas	33	42	9	1,31
AB SEVBV būsto kreditų bankas	22	27	5	0,84
BHV AG, Vilniaus sk.	4	2	-2	0,06
Nordea Bank Finland Plc, Lietuvos sk	3	4	1	0,012
VISO	2506	3203	697	

Šaltinis : Sudaryta autorės remiantis Lietuvos Banko duomenimis

Didžiausią dalį bankų sektoriuje pagal didėjančias kapitalo apimtis sudarė jau anksčiau minėtieji stambiausieji šalies bankai: AB SEB Vilniaus bankas užėmė apie 37 proc. punkto, AB bankas „Hansabankas“ - 28% bei AB bankas „NORD/LB Lietuva“ 10 proc. punkto visos bankų sistemos valdomo kapitalo. Nuo lyderių mažai teatsilieka ir AB bankas „Snoras“, jo užimama kapitalo dalis siekia 7,5 proc. punkto rinkos valdomo kapitalo. Atsižvelgiant į tai, kad šis bankas nėra pirmaujančių rinkoje, galima teigti, jog jo kapitalo dydis tenkina banko augimo poreikius ir leidžia prisiimti šiek tiek papildomos aktyvų rizikos.

Banko kapitalas padidina banko plėtojimosi galimybes: turėdamas daugiau kapitalo, bankas gali daugiau investuoti į finansų rinkos instrumentus, t.y. vertybinius popierius, tenkinti didesnę poreikį išduodamų paskolų, turėti didesnes atviras valiutos pozicijas, supirkti daugiau savo akcijų. Manoma, 2005 metais bankas tikrai vykdė vieną iš svarbiausių savo uždavinių – banko kapitalo didinimo.

Bankų pateiktų 2006 m. sausio 1 d. neaudituočių finansinių ataskaitų duomenimis visi šalies bankai ir užsienio bankų skyriai dirbo pelningai. Bendras šalies bankų 2005 m. neauditotas pelnas buvo 352,7 mln. Lt - tai 17,9 proc. daugiau nei 2004 metais (tada Lietuvos bankų sistema gavo 299,3 mln. Lt pelno). Pastebima, kad Lietuvos bankų sistemos pelnas nuosekliai augo kelerius

metus iš eilės. Bankų pelno išaugimui lemiamos įtakos turėjo padidėjusios bankų veiklos apimtys bei atitinkamai išaugusi pajamų bazė, besikeičianti rinkos situacija, pastovus ekonomikos augimas. Bankų pastangos išduoti kuo daugiau paskolų, pasiūlyti ir parduoti kuo daugiau banko produktų, investuoti pinigus į vertybinius popierius ir plėsti savo veiklą apimant naujas veiklos sritis, padėjo pasiekti gerų veiklos rezultatų.

8 lentelė

Bankų pelningumo rodikliai 2004 – 2005 metais

Rodikliai	2004	2005	2004	2005	2004	2005
	Pelnas (mln. Lt)		ROA		ROE	
AB SEB Vilniaus bankas	120,5	106,8	1,27	0,8	11,33	9,01
AB bankas „Hansabankas“	111,1	107,9	1,68	0,93	17,75	12,09
AB bankas „NORD/LB Lietuva“	19,4	41,1	0,54	0,8	9,11	12,61
AB bankas „Snoras“	20,5	40,4	1,06	1,24	9,49	16,76
AB Ūkio bankas	6	19,6	0,40	0,9	5,21	13,07
AB Parex bankas	5,5	8,2	1,24	1,69	16,67	19,52
AB Sampo bankas	1,1	8,2	0,07	0,27	1,06	4,12
AB Šiaulių bankas	6,5	8,1	0,92	0,78	9,7	9
AB SEBVB būsto kreditų bankas	0,9	4,8	0,31	1,94	4,09	17,78
UAB Medicinos bankas	1,6	2,0	0,85	0,8	4,1	4,44

Šaltinis : Sudaryta autorės remiantis Lietuvos Banko duomenimis

Pagal 2005 metų akcininkų nuosavybės pelningumo rodiklį AB bankas „Snoras“ užima trečiąją vietą. Nagrinėjant Lietuvos bankų santykinius pelningumo rodiklius – turto grąžoje aiškiu lyderiu pasižymi AB SEBVB būsto kreditų bankas, tuo tarpu AB bankas „Snoras“ užima taip pat trečiąją vietą, jo pelningumas atitinka vidutinį sistemos pelningumą Lietuvoje, netgi šiek tiek jį viršydamas.

Per 2005 metus bankų sistemos likvidumo rodikliai kito nežymiai ir, 2006 m. sausio 1 d. Lietuvos Banko duomenimis, normatyvinis bankų sistemos likvidumo rodiklis sudarė 43,44 proc. Jis 13 procentinių punktų buvo didesnis negu Lietuvos banko nustatytas minimumas. Bankų sistemos normatyvinis kapitalo pakankamumo rodiklis 2006 m. sausio 1 d. sudarė 10,32 proc., 2004 m. rugsėjo mėn. Lietuvos banko valdyba priėmė nutarimą, kuriuo sumažino bankams taikomo kapitalo pakankamumo normatyvo dydį nuo 10% iki 8%, tad šio normatyvo sėkmingai laikomasi. Visi šalies komerciniai bankai vykdė visus Lietuvos banko nustatytus veiklos riziką ribojančius normatyvus.

2.2. Bendroji AB bankas „Snoras“ charakteristika

Bankas „Snoras“, įkurtas 1992 m. kovo 17 d., yra ketvirtasis pagal dydį Lietuvos bankas, turintis didžiausią ir moderniausią teritorinį klientų aptarnavimo tinklą – 203 mini bankus ir klientų aptarnavimo sales visoje Lietuvoje.

Banko išskirtinumas yra orientacija į mažmeninę bankininkystę ir lyderio pozicijos daugelyje jos sričių. Bankas „Snoras“ laikomas vienu sparčiausiai augančių Vidurio ir Rytų

Europos bankų: žurnalo "The Banker" reitinge jis įrašytas dešimtuoju iš 25 sparčiausiai augančių šio regiono bankų. Pagal dydį bankas "Snoras" yra 78-asis šio Europos regiono bankas.

Bankas "Snoras" yra tarptautinės bankų grupės "Konversgrupė" narys.

2005 metais bankas didino augimo tempus ir užimamos rinkos dalį, tobulino klientų aptarnavimą, šiuo metu bankas „Snoras“ yra vienas dinamiškiausiai besivystančių šalies bankų. Banko valdyba praėjusiais metais dirbo įgyvendindama akcininkų susirinkimo iškeltus uždavinius, didino banko ekonominę vertę bei kūrė palankias sąlygas akcininkų nuosavybei augti.

Banko veiklą atspindi šūkis "**Mano artimas bankas**".

Mažmeninė bankininkystė – banko strateginė kryptis. Mažmeninė bankininkystė yra banko veiklos prioritetas ir svarbiausioji konkuravimo rinkoje sritis. Praėjusių metų banko augimo tempas ir pasiekti rezultatai leidžia tvirtinti, kad "Snoro" kaip mažmeninės bankininkystės lyderio pozicijos rinkoje sustiprėjo.

Tinklas. Šiuo metu bankas Lietuvoje turi didžiausią ir moderniausią banko paslaugų teikimo tinklą, kuris sukuria sąlygas efektyviai teikti mažmeninės bankininkystės paslaugas. Banko filialų tinklą šiuo metu sudaro 10 kiekvienoje Lietuvos apskrityje veikiančių filialų. Klientams paslaugas teikia 193 visose apskrityse veikiantys taupomieji skyriai arba mini bankai. Per metus buvo atidaryta 19 naujų mini bankų. Bankas yra įrengęs 276 grynųjų pinigų išmokėjimo automatus, kuriuose klientai gali ne tik pasiimti grynųjų pinigų, bet ir pervesti bei konvertuoti lėšas.

Paslaugos. 2005 metais bankas tobulino turimus produktus ir diegė naujus. 2003 metais pradėtos platinti ir "Snoro" tinkle aptarnauti VISA šeimos magnetinės mokėjimo kortelės. Klientams pasiūlytos debetinės kortelės su 500 litų kredito limitu – pirmas toks projektas šalies rinkoje. Mokėjimo kortelės bazėje sukurtos "Snoro lizingo" klientams skirtos trijų rūšių kortelės, teikiančios galimybę išsimokėtinais pirkti prekes ir gauti nuolaidą prekybos tinkluose. "Snoro" mokėjimo kortelių turėtojams pasiūlyta automatinio kortelių atnaujinimo paslauga, kuri leidžia sutaupyti laiko. Magnetinių mokėjimo kortelių turėtojams pasiūlyta galimybė užsakyti tiesioginio debeto paslaugą, kai reikia vykdyti reguliarius mokėjimus. Šios naujovės turėjo lemiamos įtakos tam, kad AB bankas "Snoras" pagal išduodamų mokėjimo kortelių skaičiaus augimą 2003 metais buvo pirmasis rinkoje.

2005 metų rugsėjo pabaigoje bankas buvo išdavęs beveik 555,9 tūkst. mokėjimo kortelių. Išduota 141,8 tūkst. banko leidžiamų lustinių ir 414,1 tūkst. tarptautinių mokėjimo kortelių. Visų banko emituočių kortelių skaičius per pusmetį išaugo 13,9 tūkst. Banko išleistų mokėjimo kortelių devynių 2005 metų mėnesių apyvarta gerokai viršijo 1,5 mlrd. litų, t.y. 319,8 mln. litų arba 26,0 proc. didesnė nei tą patį 2004 metų laikotarpį (1,2 mlrd. litų). Pagal kortelių skaičių bei apyvartą bankas užėmė trečiąją vietą Lietuvoje.

2004 metais buvo plečiamos ir internetinės bankininkystės galimybės. Klientams pasiūlyta internetu mokėti įvairias įmokas ir mokesčius, atlikti tarptautinius mokėjimo nurodymus, stebėti

vertybinių popierių būklę.

2006 m. balandžio mėnesį bankas pristatė naują terminuotųjų indėlių rūšį - indėliai, kai palūkanos už visą terminuotojo indėlio laikotarpį bus mokamos termino pradžioje.

Banko klientai. Pagrindiniai banko darbo principai – optimalus pelningumas ir pasverta rizika, pasaulinius standartus atitinkanti paslaugų kokybė – yra priimtini klientams. Per praėjusius veiklos metus klientų skaičius padidėjo 165 tūkst. ir metų pabaigoje pasiekė 503 tūkstančius ir kasdien atlieka vidutiniškai 125 tūkstančius banko operacijų savo klientų aptarnavimo tinkle. Tai iš tiesų sparčiausias klientų skaičiaus didėjimas per visą banko istoriją.

Tarptautinė veikla ir banko reitingai. Bankas aktyviai plėtoja tarpbankinius ryšius. Šiuo metu vien tik pagrindinių bankų korespondentų sąrašė yra 29 bankai iš 25 šalių. Tarp jų – pasaulyje gerai žinomi bankai "Deutsche Bank", „Trust Company Americas", "ING Bank NV", "Barclays Bank PLC", "Commerzbank", "The Bank Of Tokyo-Mitsubishi".

Tarptautinė reitingų agentūra "Fitch" 2003 metų gruodžio 23 dieną padidino banko "Snoras" individualų reitingą iki D su stabilia perspektyva bei pakėlė palaikymo reitingą iki "4", taip pat patvirtino jau anksčiau suteiktus.

Pagrindiniai banko tikslai:

- Plėsti klientams teikiamų paslaugų mastus;
- Didinti užimamą šalies bankų paslaugų rinkos dalį;
- Diegti naujas tarptautinės bankininkystės standartus atitinkančias paslaugas;
- Tobulinti banko organizacinę struktūrą ir personalo valdymą;
- Dalyvauti bankų konsolidavimo procese.

Svarbiausios banko veiklos strategijos kryptys:

- Mažmeninė bankininkystė;
- Korporacinė bankininkystė;
- AB banko SNORAS grupės bendrovių paslaugų plėtimas;
- Investicinė bankininkystė ir korporaciniai finansai.

Pagrindiniai banko veiklos principai:

- Pasaulinius standartus atitinkanti paslaugų kokybė;
- Aukšta aptarnavimo kultūra;
- Profesionalumas ir kompetencija;
- Optimali rizika ir pelningumas.

Tobulintas banko verslo organizavimas. Valdyba, siekdama kuo efektyviau valdyti banko verslą, 2004 metais pertvarkė banko organizacinę struktūrą, tobulino darbo organizavimą, tikslino pareigybių veiklos nuostatus, optimizavo darbo vietų skaičių. Tobulindama rizikų valdymo sprendimus, valdyba atidžiai analizuoja šalies bankų rinką, ekonomikos procesus, globalių veiksmų

įtaką banko veiklai. Buvo patvirtinta AB banko „Snoras“ testavimo nepalankiausiomis sąlygomis politika, kuria remiantis kas ketvirtį testuojamas banko jautrumas nepalankiausiems veiksniams. Ji leidžia numatyti veiksmus, kurie padeda sumažinti banko jautrumą nepalankiems veiksniams svarbiausiose veiklos srityse. Taip pat buvo sukurta banko operacinės rizikos valdymo politika, kuria vadovaudamasis bankas analizuoja dažniausių darbo, informacinių sistemų klaidų bei kitų veikloje pasitaikančių nenumatytų įvykių priežastis ir siekia neleisti joms atsirasti ateityje. 2004 metais buvo įdiegtas naujas grynųjų pinigų limitų nustatymo modelis, kuris leido lanksčiai ir pagrįstai suteikti filialams pinigų limitus ir kontroliuoti, kaip jų laikomasi.

2.3. AB banko „Snoras“ finansinės padėties įvertinimas

Kiekvieno banko veikla ir jos rezultatai bei konkrečios rinkos poveikis atsispindi finansinėse ataskaitose. Šių finansinių ataskaitų tinkama analizė padeda įvertinti banką.

9 lentelė

Pagrindiniai AB bankas „Snoras“ finansinių ataskaitų rodikliai

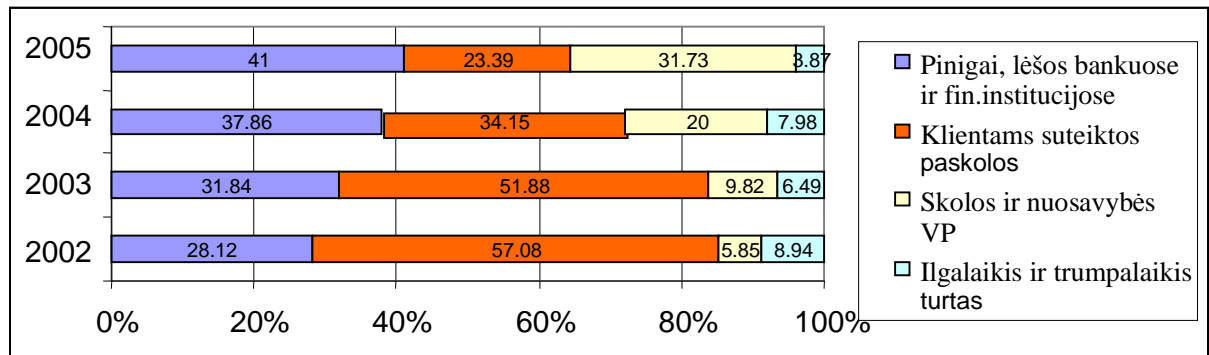
	2002 12 31	2003 12 31	2004 12 31	2005 12 31	Pokytis per 2002-2005m (%)
Aktyvai, tūkst.Lt.	883951	1100044	1359027	3250300	72,8
Paskolos klientams, tūkst. Lt.	504547	570696	464139	662000	23,8
Indėliai, tūkst. Lt.	655087	814897	1082847	2406600	72,8
Akcininkų nuosavybė, tūkst. Lt.	163488	172660	198217	241100	32,2
Grynasis pelnas, tūkst. Lt.	4514	10545	20500	40400	88,8
ROA, %	0,51	0,96	1,06	1,24	
ROE, %	2,76	6,11	9,49	16,7	

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis banko duomenimis

Iš 9 lentelėje pateiktų duomenų matyti, kad pagrindiniai AB banko „Snoras“ finansinių ataskaitų rodikliai per 2002 – 2005m. laikotarpį tik didėjo, t. y. daugiausiai išaugo grynasis pelnas net 88,8 %, dėl lygiomis dalimis padidėjusių aktyvų bei indėlių (72,8 %).

Taigi pastebima, jog jau keletą metų iš eilės banko veiklos finansiniai rodikliai sparčiai auga. Bankas 2005 m. uždirbo 40,4 mln. Lt grynojo pelno – tai dvigubai daugiau negu 2004 metais. Pelningumo rodiklių augimą nulėmė plėtros mastai, sėkminga minibankų bei dukterinių įmonių veikla, kurių veiklos apimtys pastebimai išaugo dėl kylančios finansinių paslaugų rinkoje paklausos. Atkreipiant dėmesį į 9 lentelės duomenis, galima teigti, jog per analizuojamą laikotarpį banko turtas nuolat didėjo. Jei 2002 metų pabaigoje aktyvai sudarė 883,951 mln.Lt., tai jau 2005 metų pabaigoje siekė 3250,3 mln. Lt. Per trijų metų laikotarpį banko turtas išaugo beveik 3,5 karto. Lyginant 2002 metus su 2003 m. banko turtas išaugo 216,093 mln. Lt, kas sudaro 24,45 proc., 2003 m. lyginant su 2004 m. – 23,54 proc., banko turtas per 2004 – 2005 m. išaugo iki 3250,3 mln.Lt.

Santykiniai banko pelningumo rodikliai turto pelningumas (ROA) ir nuosavybės pelningumas (ROE), atsižvelgiant į paaštrėjusią tarp bankų konkurenciją ir iki rekordinių žemumų mažinamas palūkanų normas už išduodamas paskolas, yra pakankamai aukšti. Ypač geri banko pelningumo rodikliai 2003 m. – ROA rodiklis 0,96 proc. labai artimas vienetui, ROE virš 6 proc., 2004 m. – ROA rodiklis 1,06 proc., ROE apie 9,5 proc., o 2005 metais – ROA siekė 1,24 proc., ROE net 16,5 proc. Visgi negatyvus aspektas banko veikloje – grynujų pajamų iš palūkanų maržas mažėjimas. Grynujų pajamų iš palūkanų marža (NIM) 2002-2004 m. turi aiškia mažėjimo tendenciją: jeigu 2002 m. šis rodiklis sudarė 6,66 proc., tai 2004 m. jau tik 4,44 proc. Vadinasi bankas iš pagrindinės veiklos – palūkanas nešančio turto – uždirba vis mažiau.

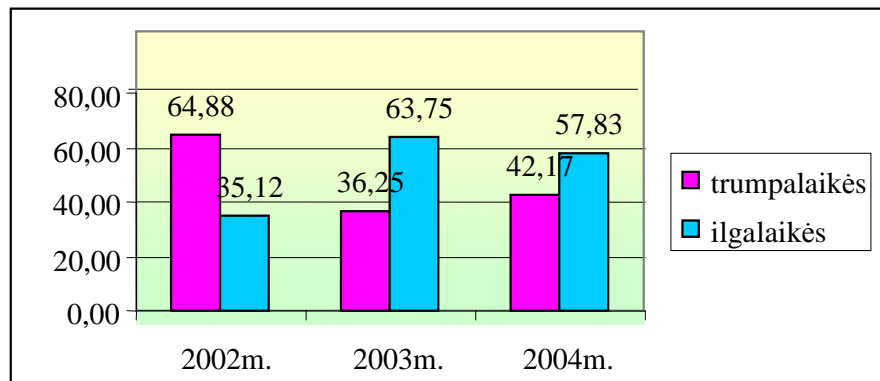
4 pav. AB banko “Snoras” turto struktūra 2002 – 2005 metais.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis banko duomenimis

Banko turto struktūroje didžiausią dalį sudaro klientams suteiktų paskolų dalis banko turte. Per analizuojamą laikotarpį suteiktų paskolų dalis visame turte svyravo nuo 57,08 proc. iki 23,39 proc., kur 2002 m. buvo 57,08%, 2003 m. – 51,88%, 2004 m. – 34,15%, o 2005 m. - 23,39%. Paskolų dalis turte per nagrinėjamą laikotarpį pastebimai mažėjo, kas lėmė grynujų pajamų iš paskolų palūkanų sumažėjimą.

Banko užduotis - gauti pajamas investuojant lėšas į įvairias kredito operacijas bei tenkinti klientų paskolų poreikį. Bankas siekia išspręsti kredito portfelio lėšų paskirstymo įvairioms paskolų rūšims, prekybinių, gamybinių įmonių, nekilnojamojo turto įsigyjimo kreditavimui ir kt. problemą. Banko kreditavimo politika turi tikslą, sukurti ir užtikrinti gerą, pelningą paskolų portfelį bei garantuoti, kad bankas prisiimtų tik jam priimtina riziką. Banko pagrindinis kreditavimo politikos tikslas - efektyvi kreditavimo paslaugų plėtra.

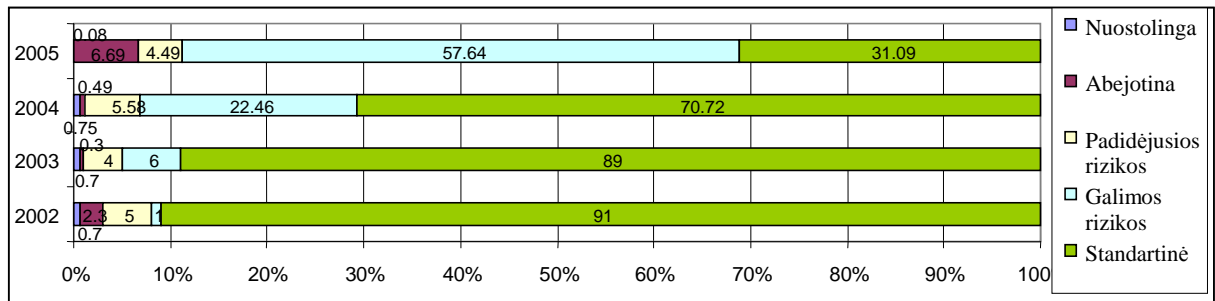
Bankas teikia paskolas visų rūšių subjektams - fiziniams ir juridiniams asmenims - Lietuvos rezidentams ir nerezidentams. Pirmenybė teikiama Lietuvos įmonėms, sėkmingai dirbančioms vietinėje ir užsienio rinkose.

5 pav. Paskolų portfelio struktūra pagal terminus, %

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis banko duomenimis

Bankas įvertino paskolų rinkoje vykstančią įnirtingą didžiųjų bankų kovą maksimaliai mažinat palūkanų normas ir pakeitė investavimo kryptį, pasirinkdamas šiek tiek mažiau pelningą, tačiau žymiai mažiau rizikingą sritį – skolos vertybinius popierius. Tai ir lėmė, kad išduotų paskolų sumos (įskaitant ir atpirkimo sandorius) grynoji vertė per metus sumažėjo 119,0 mln. litų ir gruodžio pabaigoje sudarė 460,5 mln.. Mažėjimas vyko daugiausia ne rezidentų sąskaita (85,6 mln. Lt.).

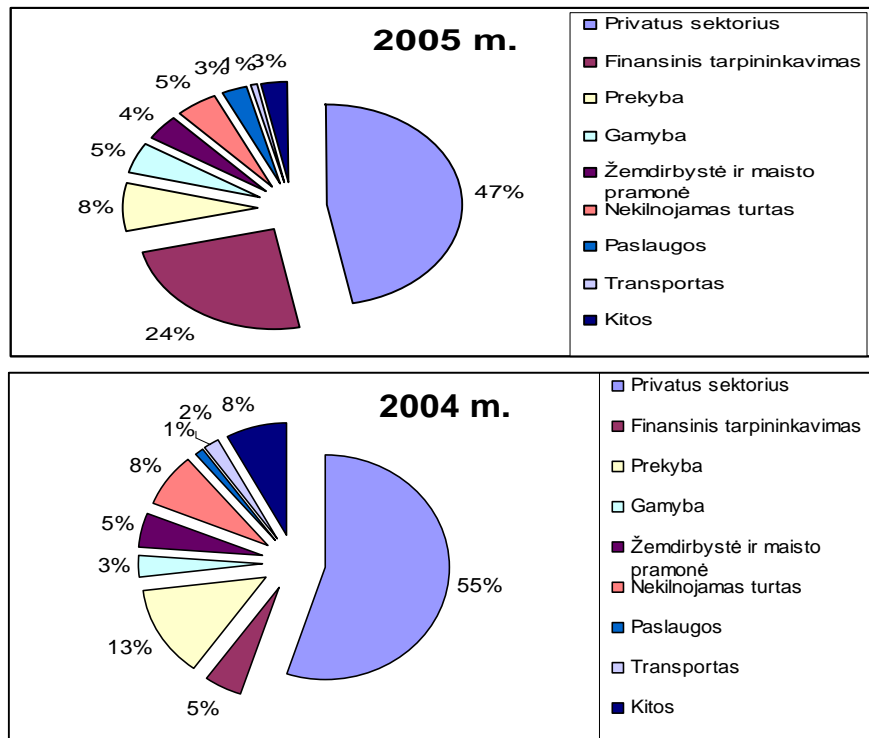
6 pav. Paskolų portfelio kokybė procentais

Šaltinis: Sudarytas autorės remiantis banko duomenimis

Atidėjimų paskoloms bei palūkanoms suma per 2004 metus sumažėjo iki 7,1 mln. litų. Atidėjimų paskoloms dalis paskolose (įskaitant ir atpirkimo sandorius) sumažėjo nuo 2,3 procento, buvusių 2003 metų pabaigoje, iki 1,5 procento 2004 metų pabaigoje.

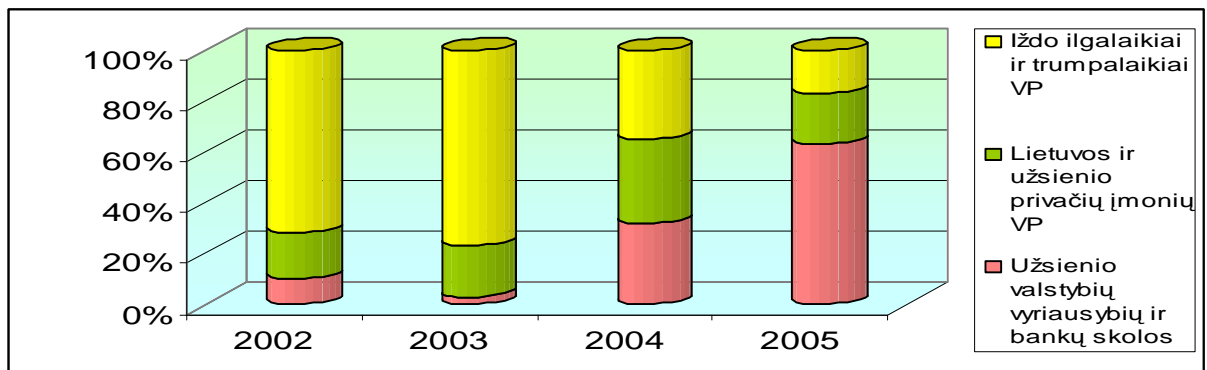
Bankas teikia esamos ūkio subjektų veiklos ir ekonomiškai pagrįstų investicinių projektų, skatinančių šalies ūkio ilgalaikę plėtrą, finansavimo prioritetą.

Bankas siekia užtikrinti priimtina paskolų portfelio paskirstymą įvairioms ūkio šakoms ir šios rizikos efektyvų valdymą. Paskolų portfelis diversifikuojamas pagal ekonominės veiklos rūšis atsižvelgiant į ekonominės veiklos rūšių finansavimo riziką ir perspektyvas. Paskolų portfelio didžiąją dalį, kaip ir praėjusiais metais užima paskolos privačiam sektoriui. Akivaizdžiai išaugo finansinio tarpininkavimo paslaugos nuo 5 % iki 24 %, o likusių įvairių ūkio šakų proporcijos nežymiai tepakito (7pav.).

7 pav. Paskolų struktūra pagal veiklos sritis lyginant 2005m. su 2004 m., proc.
Šaltinis: Sudaryta autorės remiantis banko duomenimis

Bankas, veikdamas kaip viešosios apyvartos tarpininkas, Nacionalinės vertybinių popierių biržos narys bei Lietuvos centrinio vertybinių popierių depozitoriumo dalyvis, teikia klientams visas investicines paslaugas. Ėmus įgyvendinti naują investavimo strategiją, banko investicijų į vertybinius popierius mastai per 2004 metus gerokai išaugo. Metų pradžioje bankas buvo investavęs į įvairius vertybinius popierius 98,8 mln. litų ir jau metų pabaigoje šios banko investicijos siekė 271,8 mln. litų, o jau 2005m. pabaigoje šis skaičius dar žymiau išaugo iki 812,592mln. Lt.

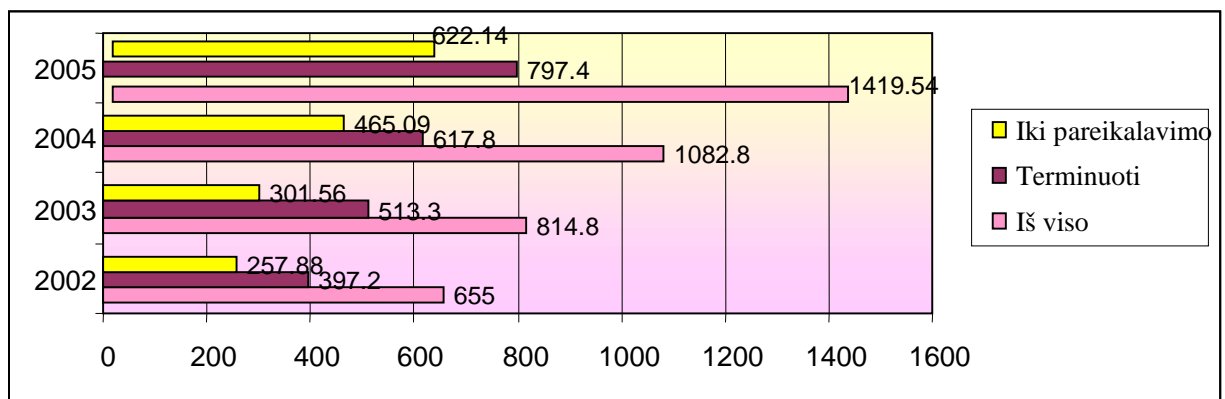

8 pav. Skolos vertybinių popierių struktūra, procentais
Šaltinis: Sudaryta autorės remiantis banko duomenimis

Pakeitus investavimo kryptį, per 2004 investicijos į vertybinius popierius išaugo 170,5 mln. litų arba 216 proc. ir metų pabaigoje buvo 249,3 mln. litų. VP portfelio struktūroje 35 proc. sudarė iždo ilgalaikiai VP, 33 proc.- investicijos į Lietuvos ir užsienio privačių įmonių VP, 32 proc.-

užsienio valstybių vyriausybių VP ir užsienio bankų skolos VP. Jau po metų, t.y. 2005 m. 59 proc. investicijų sudarė lėšų nukreipimas į užsienio valstybių vyriausybių ir bankų skolos VP, apie 24 proc. – į Lietuvos ir užsienio privačių įmonių skolos VP ir 17 proc. investicijų skiriama į Iždo VP. Taigi tokia skolos VP struktūros kaita rodo kiek agresivėjančią banko investicijų strategiją, kadangi mažiau investuojama į Vyriausybės VP. Ši sumažėjimą galėjo sąlygoti du veiksniai (8 pav.):

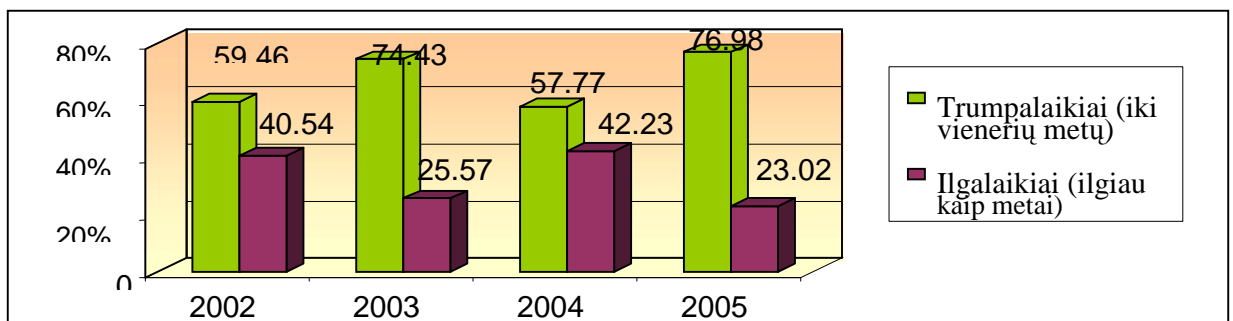
- Banko jautrumas palūkanų normai (sumažėjo VVP palūkanų normos, kredito palūkanų normos išliko aukštos);
- Didėjantis Lietuvos ūkio subjektų investicijų poreikis. Auganti Lietuvos ekonomika sąlygoja didesnę lėšų poreikį. Savo ruožtu, bankai, plėsdami kreditavimo apimtį, visų pirma mažina investicijas į Vyriausybės VP, kadangi jos būna trumpalaikės ir itin likvidžios.

9 pav. AB banko „Snoras“ indėliai 2002 – 2005m., mln.Lt.

Šaltinis: Sudaryta autorės remiantis banko duomenimis

Per 2002 metus klientų indėliai sudarė 655 mln.Lt., „Snoro“ bankas aktyviai populiarino terminuotus indėlius, todėl per metus jie pasiekė 397,2 mln.Lt., kas sudarė 60,6%, tuo tarpu indėliai iki pareikalavimo 39,4 proc. Per 2004 metus indėliai išaugo nuo 814,8 mln.Lt. iki 1082,8 mln.Lt. 2005 metais indėlių augimo tempas išliko aukštokas, panašaus tempo 31,1 proc. lyginant su 2004 metais 32,9 proc. Gyventojų indėliai 2004 m. pabaigoje sudarė 617,8 mln. litų. Per dvylika mėnesių gyventojų indėlių suma ženkliai padidėjo – 185,5 mln. litų (33,5 %). Didžiąją gyventojų indėlių prieaugio dalį sudarė terminuotieji indėliai, kurių suma 2004 metų pabaigoje viršijo 617,8 mln. litų. 2003 metais gyventojų indėliai sudarė 513,3 mln. Lt, o 2002 metais tik 397,2 mln. Lt.

10 pav. Terminuoti indėliai pagal trukmę, procentais

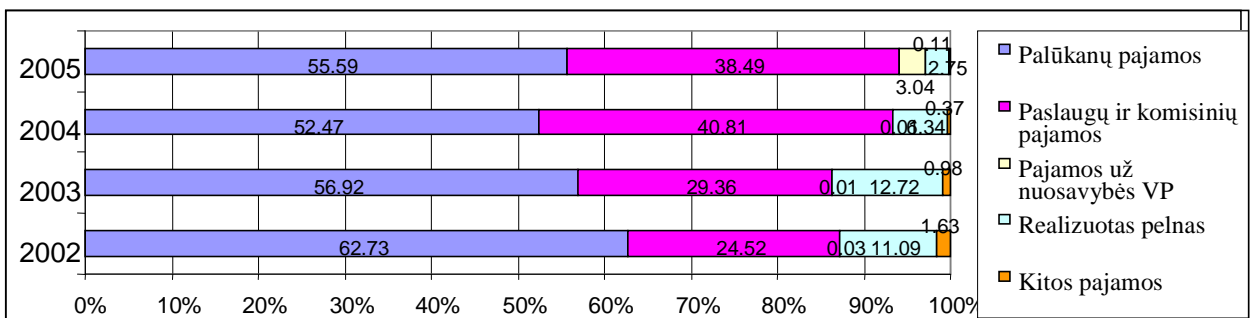
Šaltinis: Sudaryta autorės remiantis banko duomenimis

Per visą laikotarpį pastebimas trumpalaikių indėlių populiarumas lyginant su ilgo laikotarpio indėliais. Tai nėra labai palanku bankui, kadangi jis negali ilgą laiką naudotis klientų patikėtomis lėšomis savo finansiniams tikslams realizuoti, nes privalo turėti likvidžių lėšų padengti trumpalaikius įsipareigojimus.

Pagal gyventojų indėlių apimtį rinkoje AB bankas „Snoras“ šį kartą išėjo į ketvirtąją vietą, tai lėmė agresyvi terminuotų indėlių strategija (didelės palūkanos, specialūs prizai, loterija ir kt.).

Banko kapitalas per 2005 metus sustiprėjo ir padidėjo nuo 216 mln.Lt. iki 241 mln. litų. Banko kapitalo dydis rodo, kad ir toliau galima sėkmingai plėsti veiklą, numatant pakankamai didelį rizikos normatyvų vykdymo rezervą.

Pagrindiniai banko pajamų šaltiniai 2005 metais išliko nepakitę: palūkanos už paskolas ir vertybinius popierius, komisinių pajamos ir valiutos konvertavimo pelnas. Banko 2004 metų finansinės veiklos rezultatas yra teigiamas – uždirbta 20,5 mln. litų grynojo pelno, jau sekančiais metais net dvigubai daugiau pelno, t.y. 40,4 mln. litų.

11 pav. AB banko „Snoras“ pajamų struktūra 2002 – 2005 metais

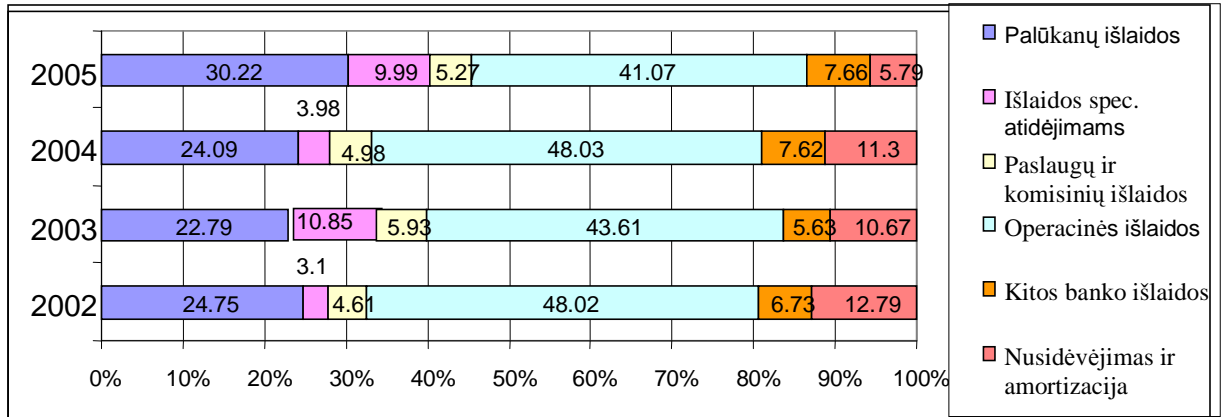
Šaltinis: Sudaryta autorės remiantis banko duomenimis

Didžiausią dalį banko pajamų sudaro palūkanų pajamos iš suteiktų paskolų. Šių pajamų bankas 2004 metais uždirbo 56,078 mln.Lt., arba 15 proc. mažiau nei 2003 metais, tačiau jau 2005 metais uždirbo net 25 proc. daugiau pajamų iš palūkanų nei praėjusiais metais. Tam įtakos turėjo sparčiai augantis paskolų portfelis. Šio padidėjimo nesumažino vis mažėjančios palūkanų normos.

Per 2005 metus bankas uždirbo 70,2 mln.Lt. ir tai 22,8 proc. daugiau nei nagrinėjamo laikotarpio pradžioje. Atsižvelgiant į vis didėjantį paskolų portfelį, palūkanų pajamų dalis už paskolas visose banko pajamose didėja, šio didėjimo nepaveikė mažėjančios palūkanos.

Bankas, dukterinėms įmonėms dirbant sėkmingai, pajamų už nuosavybės vertybinius popierius per 2005 metus gavo 3,8 mln.Lt., o tai aiškiai pasistebima pajamų struktūroje, kur keletą laikotarpių buvo uždirbamos labai mažos palūkanų pajamos iš nuosavybės VP.

Per 2005 metus bankas uždirbo 11,44 proc. punkto daugiau paslaugų ir komisinių pajamų. Pastebimai pajamų struktūroje nagrinėjamu laikotarpiu sumažėjo kitos banko pajamos nuo buvusių 1,4 mln.Lt. beliko tik 0,14 mln.Lt, todėl bendroje banko pajamų struktūroje jos nebeišsiskiria.

12 pav. AB banko „Snoras“ išlaidų struktūra 2002 – 2005 metais
Šaltinis: Sudaryta autorės remiantis banko duomenimis

2004 metais banko patiriamos išlaidos sumažėjo 5 proc. ir per metus sudarė 99,494 mln.Lt. Banko išlaidų struktūroje didžiausią dalį sudaro operacinės išlaidos, 2002 metais kaip ir 2004 metais jos siekė atitinkamai 48,02% ir 48,03%, 2003m. ir 2005m. jos kiek sumažėjo visoje išlaidų dalyje, sudarydamos atitinkamai 43,61% ir 41,07%. Per 2003 metus operacinės banko išlaidos išaugo 11,8 proc. iki 45,6 mln.Lt., per 2004 metus operacinių išlaidų augimas sudarė 4,7% ir per šiuos metus bankas apskaitė 47,7 mln.Lt. šių išlaidų. Praėjusiais metais operacinių išlaidų patirta už 39 mln.Lt., pastebima, kad jos sumažėjo net 18,25%, dėl sumažėjusių pastatų nuomos ir eksploatacinių išlaidų.

Banko palūkanų išlaidos už indėlius padidėjo 3,4 mln.Lt iki 26,8 mln.Lt. per 2005 metus. Šių išlaidų dalis banko išlaidose nagrinėjamu laikotarpiu padidėjo iki 30,22 proc., kai tuo tarpu ankstesniais laikotarpiais pastebima kiek lėtesnė šių išlaidų didėjimo tendencija – 22,79% (2003m.), 24,09% (2004m.), kadangi vidutinė palūkanų norma nuo 2003 metų iki 2004 metų mažėjo atitinkamai: už terminuotus indėlius nuo 4% iki 3,3%, o už neterminuotus indėlius nuo 1,5% iki 1,2%.

Per 2004 metus bankas į valstybės biudžetą įmokėjo 16,3 mln. litų mokesčių: iš jų 7,7 mln. litų įmokėta į SODROS biudžetą, 5,9 mln. litų fizinių asmenų pajamų mokesčio, 1,5 mln. litų pelno mokesčio, 748 tūkst. litų kelių mokesčio, 138 tūkst. litų nekilnojamojo turto mokesčių, 226 tūkst. litų PVM, 74 tūkst. litų žemės mokesčiai, 45 tūkst. litų į garantinį fondą ir 5 tūkst. litų aplinkos teršimo mokesčio.

Kai bankas turi atvirąją poziciją užsienio valiuta, atsiranda užsienio valiutos kurso rizika, t.y. valiutos kurso pakitimas darys įtaką banko pelningumui. Jei bankas turi ilgą poziciją tam tikra valiuta ir tos valiutas kursas krenta, tai bankas patirs nuostolių ir atvirksčiai. Tai matome, kad banko „Snoras“ atvirosi pozicija per 2002m. - 2005 10 01 yra patenkinama, galima sakyti, kiek mažoka, tačiau su didėjančia tendencija, tad valiutos kurso įtaka gali būti tikimybė uždirbti.

10 lentelė

Banko atviroji užsienio valiutų pozicija	2002m.	2003m.	2004m.	2005-04-01	2005-07-01	2005-10-01
Banko atviroji pozicija, %	6,26	9,78	3,96	4,70	4,87	6,56
Atvirosios pozicijos normatyvas, ne daugiau, %	25	25	25	25	25	25

2004 metais nei vienos AB banko "Snoras" antrinės įmonės akcinis kapitalas nesikeitė, tačiau viena iš jų – ADB "Snoro garantas" – metų pabaigoje buvo parduota Rusijos draudimo kompanijai "RESO – Garantija". Minėtų antrinių bendrovių 2003 metų veiklos rezultatas buvo 3,210 milijono litų pelno.

AB banko "Snoras" grupės turtas 2004 metų pabaigoje buvo 1 mlrd. 409 mln. 845 tūkstančiai litų arba 281,4 mln. litų didesnis negu metų pradžioje. Grupės pelnas per metus išaugo daugiau kaip pusantro milijono litų ir 2004 m. buvo 11 mln. 803 tūkst. litų.

Per 2002 – 2005 metus kapitalo pelningumo rodiklio didėjimą lėmė grynojo pelno staigus padidėjimas. Analizuojant, siekiama nustatyti priklausomybę tarp banko gaunamų pajamų ir grynojo pelno, tam tikslui, apskaičiuojamas koreliacijos koeficientas, kuris parodo priklausomybes tarp reiškinių, ieškant tarp jų funkcinių ryšių. Kaip jau žinoma, kuo koeficiento reikšmė artimesnė 1 ar -1, tuo ryšys stipresnis, tik teigiama reikšmė reiškia tarpusavio priklausomybę ta pačia linkme, o neigiama reikšmė – priešingų krypčių tarpusavio priklausomybę. Duomenys reikalingi koreliacijos koeficientui apskaičiuoti pateikti 11 lentelėje.

11 lentelė

AB banko "Snoras" 2002 – 2005 metų duomenys koreliacijos koeficientui apskaičiuoti

Rodiklis (mln.Lt)	2002	2003	2004	2005
Grynasis pelnas	4,51	10,54	20,5	40,4
Palūkanų pajamos	57,1	64,5	56,1	70,19
Paslaugų ir komisinių pajamos	22,34	33,28	43,62	48,6
Nuosavybės VP pajamos	0,029	0,016	0,015	3,8
Bendros pajamos	84	108,4	106,9	153,1

Šaltinis : Sudaryta autorės

Pasinaudojus kompiuterine Microsoft Excel programa, apskaičiuotas koreliacijos koeficientas ir gautos jo reikšmės, kurios pateiktos 12 lentelėje.

12 lentelė

Rodiklis	Koreliacijos koeficientas
Palūkanų pajamos su grynuoju pelnu	0,63
Nuosavybės VP pajamos su grynuoju pelnu	0,88
Paslaugų ir komisinių pajamos su grynuoju pelnu	0,86
Bendros pajamos su grynuoju pelnu	0,84

Šaltinis : Sudaryta autorės

Iš pateiktų duomenų matyti, kad koreliacijos reikšmės artimos vienetui, o tai reiškia, kad banko gaunamos pajamos turi ryšį su gaunamu pelnu. Matyti, kad didžiausia priklausomybė yra tarp nuosavybės VP pajamų ir grynojo pelno, o mažiausia priklausomybė tarp pajamų gaunamų už palūkanas ir grynojo pelno.

Verta pastebėti, kad banko gaunamos pajamos, t.y. palūkanų pajamos, paslaugų ir komisinių pajamos pateiktos 11 lentelėje, neatėmus savikainos, ir pajamos iš nuosavybės VP yra pateiktos grynąja verte, kurios tiesiogiai lemia pelno padidėjimą, kadangi yra apskaitomos nuosavybės metodu. Seka išvada, kad banko pelną labiausiai įtakoja pajamos už nuosavybės VP.

2.4. Banko veiklos riziką ribojančių normatyvų vykdymas

Lietuvos bankų veiklą reglamentuoja LR bankų įstatymas ir Lietuvos Banko valdybos nutarimai. Tokio reglamento tikslas kontroliuoti komercinių bankų veiklą, kad ji būtų pakankamai stabili, patikima, saugi ir efektyvi. Tokiu būdu apimamos tokios sritys, kaip: bankų valdymas, operacijos, kapitalo pobūdis ir dydis, apskaitos procedūros, atskaitomybė ir auditas, bankų reorganizavimo bei likvidumo tvarka. Siekdamas užtikrinti stabilią ir saugią bankų veiklą bei valdyti riziką, atitinkančios priežiūros institucijos nustato įvairius rodiklius, kurių bankai privalo laikytis, tai banko riziką ribojantys normatyvai. LR bankų įstatyme numatyti sekantys normatyvai:

- Kapitalo pakankamumo;
- Likvidumo;
- Maksimalios atviros pozicijos užsienio valiuta;
- Maksimalios paskolos sumos vienam skolininkui.

13 lentelė

Banko veiklos riziką ribojančių normatyvų vykdymas

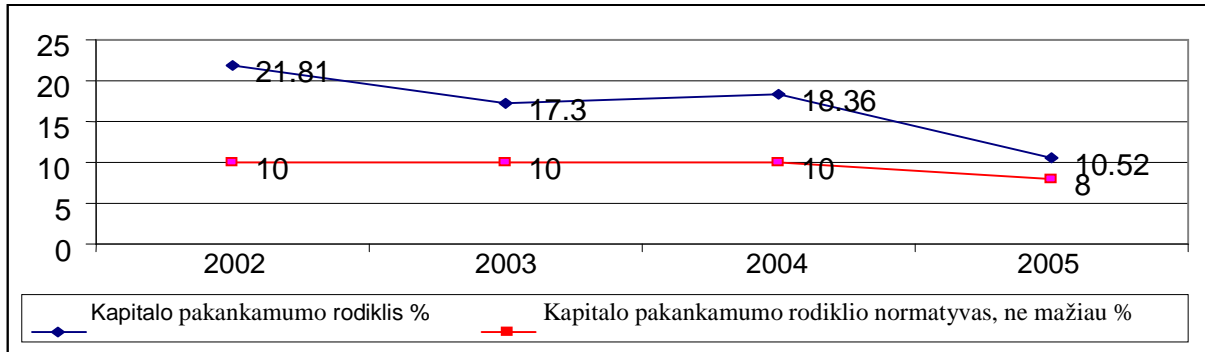
Rodiklis	LB Normatyvas 2005 m.	Banko „Snoras“ normatyvai metų pabaigoje			
		2002m.	2003m.	2004m.	2005 m
Kapitalo pakankamumas	8	21,81	17,30	18,36	10,52
Likvidumas	30	50,39	46,67	41,19	57,52
Maksimalios bendrosios atviros valiutų pozicijos	25	6,26	9,78	10,97	6,56
Maksimali vienos valiutos pozicija	15	Vykdoma	8,21	9,14	Vykdomas
Maksimali paskola vienam skolininkui	25	Vykdomas	Vykdomas	Vykdomas	Vykdomas
Didelių paskolų normatyvas	800	Vykdomas	Vykdomas	Vykdomas	Vykdomas

Šaltinis : Sudaryta autorės remiantis banko duomenimis

2002 - 2005m. bankas vykdė visus Lietuvos Banko nustatytus, riziką ribojančius normatyvus (13 lentelė). Banko kapitalo pakankamumas 2002 - 2005m. buvo beveik dvigubai didesnis, nei reikalaujama, likvidumas, nors ir mažėjo 2002 - 2005m., bet išliko pakankamas. Su

atviromis valiutų pozicijomis susiję rodikliai ir su paskolų išdavimu susiję normatyvai - maksimali paskolos suma vienam skolininkui ir didelių paskolų normatyvas – tai pat buvo vykdomi.

Banko kapitalo pakankamumo analizė. Kapitalo pakankamumo normatyvas – tai banko kapitalo ir turto bei nebalansinių įsipareigojimų, įvertintų pagal rizikos laipsnį, santykis. Šio rodiklio skaičiavimo taisyklės tvirtina Lietuvos banko valdyba. Iki 1997 metų sausio 1 dienos buvo reikalaujama, kad šis rodiklis būtų ne mažesnis kaip 13 procentų. vėliau buvo patvirtinta kita riba – 10 procentų, o nuo 2004 rugsėjo mėnesio šis normatyvas siekia 8 procentus, AB banko „Snoras“ kapitalo pakankamumo dinamika 2002 – 2005 m., pateikta 13 paveiksle.

13 pav. Kapitalo pakankamumo rodiklio dinamika 2002 – 2005 metais
Šaltinis: sudaryta autorės remiantis banko duomenimis

2002 – 2003 metais pastebima kapitalo pakankamumo rodiklio mažėjimo tendencija. Per šį laikotarpį rodiklis sumažėjo 4,51 proc. Kadangi banko skaičiuotinas kapitalas per metus keitėsi nežymiai, tai kapitalo pakankamumo rodiklio mažėjimą lėmė pagal riziką įvertinto turto ir nebalansinių straipsnių augimas.

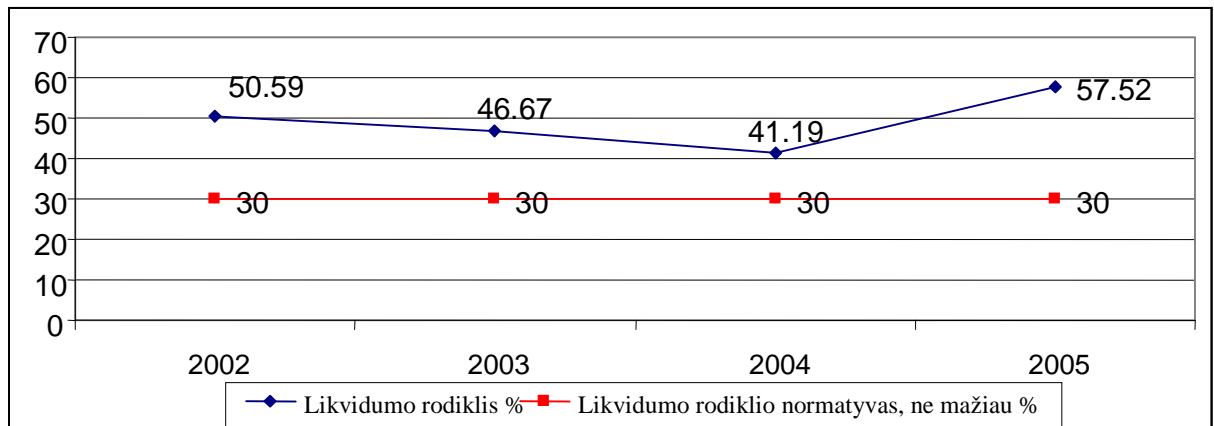
Per 2003 – 2004 metų laikotarpį kapitalo pakankamumo rodiklis šiek tiek išaugo, t.y. 1,06 proc., kadangi pastebėtas, tik nežymus nebalansinių straipsnių augimas, nebe toks staigus kaip praeitą laikotarpį.

Iki 2005 metų pabaigos šis rodiklis vėl įgavo mažėjimo tendenciją, t.y. nuo 18,36 proc. iki 10,52 proc., ir nuo privalomosios normos, kuri buvo nebe 10 proc., o 8 proc., rodiklis skyrėsi 2,52 procentais. Palyginus su 2002 metų kapitalo pakankamumo rodikliu, galima teigti, jog rodiklio reikšmė nukrito apie 11 proc., tą įtakojo kapitalo padidėjimas bei pagal riziką įvertinto turto ir nebalansinių straipsnių augimas.

2004 – 2005 metų kapitalo bazės didėjimą įtakojo žymus banko veiklos pelningumas bei akcinio kapitalo padidėjimas.

Likvidumo rodiklio analizė. Likvidumas – tai banko sugebėjimas vykdyti kasdienę veiklą, nepaisant finansinių išteklių trūkumo. Viena iš didžiausių rizikų, su kuria susiduria bankai, yra likvidumo rizika. Ji apibrėžiama kaip rizika, kylanti dėl turto ir įsipareigojimų termino nesuderinimo. Banko likvidumo rodiklis – tai banko likvidaus turto santykis su einamaisiais įsipareigojimais.

Pagal 2001 metų lapkričio mėnesį patvirtintas Likvidumo rizikos valdymo procedūras, yra siekiama, kad šis rodiklis svyruotų 40 – 50 ribose ir nebūtų mažesnis nei 35%.

14 pav. AB banko „Snoras“ likvidumo rodiklio dinamika 2002 – 2005 metais

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis banko duomenimis

Kaip galima matyti iš 14 paveikslas, banko likvidumo rodikliai analizuojamu laikotarpiu visą laiką buvo didesni už privalomą normatyvą. Taip pat pastebima, kad 2005 metais šis rodiklis buvo pats aukščiausias per analizuojamą laikotarpį ir vos ne dvigubai viršijo normatyvą.

Trumpalaikių VP dalis įmonės turte 2002 - 2004m. laikotarpiu yra vos 2-3 proc., nupirktų pasyvų, trumpesniame nei 6 mėn. laikotarpiui dalis turte yra labai nežymi 1-3 proc., kas rodo žemą banko likvidumo riziką.

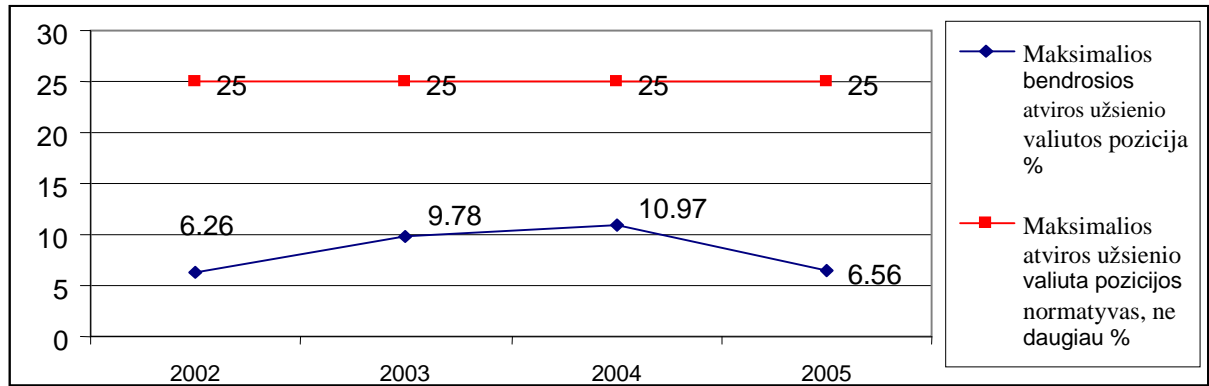
Aukštas pagrindinių depozitų ir viso turto santykis, kuris 2004 m. išauga iki 54,4 proc. patvirtina aukštą banko likvidumą, nes pagrindiniai depozitai mažai jautrūs palūkanų normų pokyčiams.

Per 2002 - 2004 m. laikotarpį pastebimas, likvidumo rodiklio sumažėjimas iki 41 proc., tačiau jis nesiekė žemiausios leistinos ribos.

Bankas, siekdamas padidinti likvidaus turto dalį bei pagerinti likvidumo riziką ribojančius rodiklius, nemažai lėšų skyrė skolos vertybiniais popieriais pirkti.

Maksimalios atviros pozicijos užsienio valiuta rodiklio dinamikos analizė. Bankas perka ir parduoda užsienio valiutą tiek teikdamas paslaugas savo klientams, tiek rizikuodamas savo sąskaita. Užsienio valiutos rizika apibrėžiama kaip pavojus bankui patirti nuostolius dėl kintančios užsienio valiutos kurso lito atžvilgiu, bankui atliekant įvairių rūšių valiutos pirkimo ir pardavimo operacijas. Lietuvos Banko valdybos buvo nustatyta, jog maksimali atviroji pozicija užsienio valiuta ir tauriais metalais, negali viršyti 25 procentų banko kapitalo, o kiekvienos atskiros užsienio valiutos atvira pozicija negali viršyti 15 procentų banko kapitalo, apskaičiuoto pagal kapitalo pakankamumo taisykles. AB bankas „Snoras“ yra suteikęs paskolų užsienio valiuta. Šios paskolos finansuojamos ta pačia valiuta, tačiau priklausomai nuo skolininko pajamų srauto pagrindinės valiutos, užsienio valiutų stiprinimas lito atžvilgiu gali neigiamai paveikti skolininkų galimybę grąžinti skolas.

AB bankas „Snoras“, valdydamas užsienio valiutų riziką, nespekuliuoja užsienio valiuta, taip pat laikosi griežtesnių, negu Lietuvos Banko leidžiama, atvirosios valiutos pozicijų normatyvų bei uždaro atvirą užsienio valiutos pozicijas, kai banko klientas atlieka valiutos pirkimo ir parvimo operacijas.

15 pav. Maksimalios atviros pozicijos užsienio valiuta rodiklio dinamika 2002 – 2005 metais

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis banko duomenimis

Kaip galima pastebėti iš 15 paveikslėlio, 2002 – 2004 metų laikotarpiu, maksimali atviros užsienio valiutos pozicija turėjo didėjimo tendenciją ir 2004 metais siekė 10,97, ši riba buvo arčiausiai draudžiamos 25 proc. ribos, tačiau vis dar pakankamai maža. 2005 metais rodiklis vėl smuko ir pasiekė 6,58 proc., labai panašią poziciją kaip 2002 metais.

Maksimalios sumos vienam skolininkui normatyvo analizė. Maksimalios paskolos suma vienam skolininkui – tai litais ir užsienio valiuta išduotų paskolų, garantijų, laidavimų, įsipareigojimų suteikti kredito liniją ir diskontuotų vekselių bendra vertė (atėmus specialiuosius atidėjimus). Iki 1997m. gruodžio 31 d. neturėjo viršyti 30 proc. banko kapitalo, o nuo 1997m. sausio 1d. neturi viršyti 25 proc. banko kapitalo.

Pagal LR bankų įstatyme pateiktą susijusių asmenų apibrėžimą, susijusiais asmenimis laikomi banko ir jo dukterinių įmonių savininkai akcijų paketo savininkai, jų sutuoktiniai, tėvai ir vaikai arba įmonės, kurias minėti asmenys tiesiogiai ir /arba netiesiogiai įsigijo arba valdo daugiau kaip 20 proc. nuosavo kapitalo, taip pat ir jo dukterinių įmonių tarybos nariai, auditoriai, banko skyrių administracija, vadovai bei jų sutuoktiniai, tėvai ir vaikai arba įmonės, kuriose minėti asmenys tiesiogiai ir/arba netiesiogiai įsigijo arba valdo daugiau kaip 20proc. nuosavo kapitalo.

AB banko „Snoras“ duomenimis analizuojamu laikotarpiu buvo laikomasi maksimalios sumos vienam skolininkui normatyvo.

Būtina sąlyga, kad banko veikla būtų reglamentuota riziką ribojančiais normatyvais todėl, kad komerciniai bankai naudoja skolintas lėšas, jų darbas sąlygojamas įvairių rizikos faktorių, dažnai ne tik šalies viduje. Banko veiklos riziką ribojantys normatyvai dar vadinami rėmais, kurių pagrindu savo individualią veiklos strategiją plėtoja kiekvienas komercinis bankas.

Kaip jau žinoma, kad didesnę riziką prisiėmęs bankas yra mažiau likvidus, bet labiau pelningas. Ir atvirkščiai - labai likvidus bankas yra mažiau pelningas, nes didesnę dalį finansinių lėšų laiko neinvestavęs arba investavęs į mažą pelną duodančius, tačiau likvidžius aktyvus.

Apibendrinant, 2002 – 2005 metais AB bankas „Snoras“ griežtuose rėmuose laikėsi riziką ribojančių normatyvų, todėl nebuvo galimybės neįvykdyti įsipareigojimų.

2.5 Banko veiklos įvertinimas netradicinėje veikloje

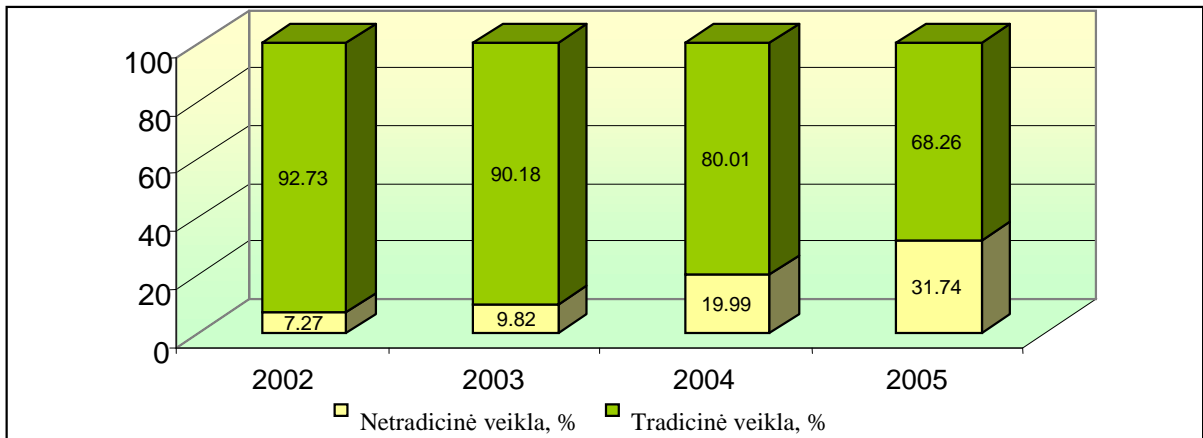
Pastebima, kad vis mažiau įtakos finansų sistemai turi tradicinė bankininkystė. Tiesioginės ir organizacinės naujovės pasiūlė rinkai efektyvesnius už tradicinės bankininkystės paslaugas finansinius instrumentus ir tapo susilpnėjęsios tradicinės bankininkystės pasekme.

D.B. Cox (1992) tyrimas rodo, kad didėjant konkurencijai, bankai vis daugiau dėmesio skiria veiklai netradicinėse rinkose. Šią orientaciją sąlygoja auganti konkurencija paskolų rinkoje, taip pat mažėjanti marža tarp paskolų ir indėlių palūkanų.

Finansų rinkų dalyviai ir finansų rinkas reguliuojančios institucijos suvokia bankinės veiklos rizikingumo keliamą grėsmę. Įvairios nacionalinės ir tarptautinės institucijos rūpinasi bankų veiklos rizikos valdymu skirtinguose lygmenyse, tam tikslui nustatomi privalomi bankų veiklos riziką reglamentuojantys normatyvai ir rizikos valdymo metodai. Visa tai riboja bankų galimybes prisiimti riziką, naudojant įvairius rizikos valdymo būdus. Kadaisė buvę labai veiksmingais dauguma reikalavimų ir normatyvų, šiandien tapo ne tokie efektyvūs. To priežastis yra dinamiški pokyčiai finansų rinkose. Bankų valdyba suvokia, kad diversifikavus savo veiklą, teikiant paslaugas, nebūdingas tradicinei bankininkystei, tai padeda lengviau valdyti ir mažinti veiklos riziką.

R. Legenzova (2001) teigia, kad finansinių produktų pasiūlos plėtra ypač svarbi bankų veiklos ypatybė. Konkurencingoje rinkoje gali egzistuoti tiek universalūs bankai, tiek specializuoti bankai, teikiantys paslaugas VP rinkoje. Taip pat pabrėžia, kad bankai galėtų vykdyti skolų keitimosi nuosavybe sandorius arba tiesiogiai įsigyti nuosavybės VP, aktyviai dalyvauti valdant nefinansines bendroves.

Pritraukdami įvairios trukmės finansinių resursų ir atitinkamai juos paskirstydami, bankai išvengia didelių turto (investicijų) ir įsipareigojimų trukmės skirtumų. Kaip jau pastebėta, didžioji dalis bankų paprastai sutelkia dėmesį tradicinei veiklai – teikti paskolas, nes manoma, kad bankų veikla VP rinkoje yra antraeilė ar mažiau svarbi. Tačiau reikia pažymėti, kad būtent VP rinkoje yra geresnis turto diversifikavimas, didesnio pelningumo galimybės, todėl didėjantys klientų poreikiai skatina bankus plėsti savo investicijas ir paslaugas netradicinėje veikloje.

16 pav. Banko „Snoras“ aktyvų pasiskirstymas tradicinėje ir netradicinėje rinkoje 2002 – 2005 metais

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis banko duomenimis

Apskaičiavus nustatyta, kad banko veikla kiekvienais metais aktyvėja netradicinėje veikloje. Šios rinkos aktyvai pakilo nuo 7,27 proc. iki 31,74 proc. Iš 16 paveikslo matyti, kad spartesnę augimo tendenciją netradicinės banko veiklos aktyvai visuose banko aktyvuose įgavo 2003 – 2004 m. laikotarpiu, padidėjo dvigubai. 2004 – 2005 metų laikotarpiu ši augimo tendencija įgavo mažesnę pagreitį, t.y. 37 proc., lyginant su praėjusiu laikotarpiu.

14 lentelė

Banko investicijų struktūra į skolos ir nuosavybės VP 2002 – 2005 metais

Skolos ir nuosavybės VP (mln.Lt)	2002	2003	2004	2005
LRV išdo vertybiniai popieriai	21,74	71,5	168,3	473,3
Skolos VP	0,47	0,72	0,81	1,16
Iš viso skolos VP	22,21	72,22	169,11	474,46
Nuosavybės VP	13,8	18,43	13,07	14,9

Šaltinis : sudaryta autorės remiantis banko duomenimis

Per 2003 metus banko skolos vertybinių popierių portfelis išaugo 69 proc. Beveik visas skolos VP portfelis metų pabaigoje buvo suformuotas iš LR Vyriausybės išdo vertybinių popierių. 2004 – 2005 metų laikotarpiu visas skolos VP portfelis išaugo dar 69 proc. buvo investuota 474,46 mln.Lt. Šiam žymiam padidėjimui įtakos turėjo padidėjęs investicijų į LRV išdo vertybinius popierius skaičius. Dėl šių vertybinių popierių savybių, bankas užsitikrina likvidumą, tačiau mažesnę pelningumą, nei valdydamas kitos rūšies VP.

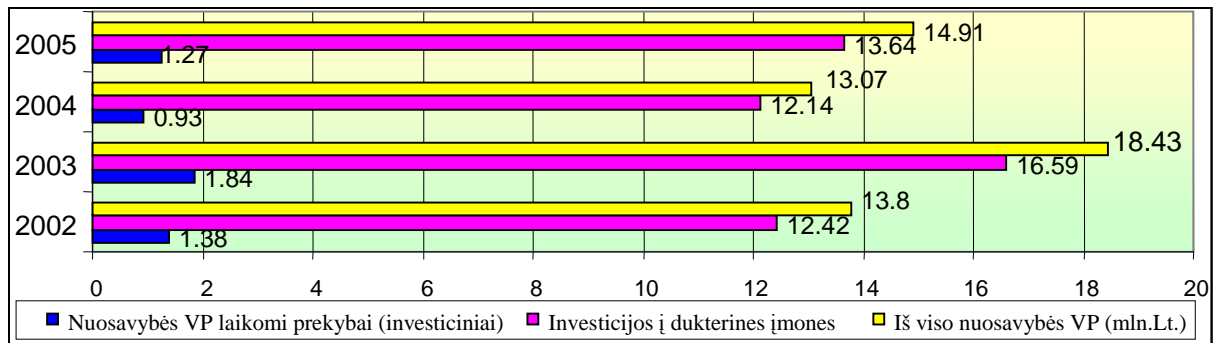
Bankams vyriausybės VP įsigijimas reikšmingas dėl tokių priežasčių:

- Tai pelninga ir nereikalaujanti didelių atidėjimų dėl rizikos investicija;
- Antrinė rinka užtikrina VP likvidumą ir, atsiradus poreikiui, galimybę skubiai įsigyti trūkstančių lėšų, patiriant minimalius nuostolius. Ši ypatybė ypač svarbi investitoriams, kurie

pritraukia trumpalaikes arba įvairios trukmės lėšas;

- Centriniai šalies bankai padidina vyriausybės VP likvidumą, siūlydami bankams naudotis repo (atpirkimo) sandoriais. Komeraciniai bankai gali laikinai parduoti VP, parduodant lėšų trūkumą, o vėliau atperka juos.
- Vyriausybės VP įsigijimas sumažina reikalaujamų laikyti centriniame banke privalomųjų rezervų dydį;
- Vyriausybės VP padeda bankams stabilizuoti gaunamas pajamas (dėl mažesnės) kreditinės rizikos ir yra pelningas rezervas, kurį galima panaudoti, esant sudėtingai finansinei situacijai;
- Šių VP įsigijimas padeda geriau pagal trukmę ir pelningumą subalansuoti banko aktyvus. Taip pat Vyriausybės VP dažnai sumažina bendrą VP portfelio riziką;
- Vyriausybės VP įsigijimo ir pardavimo kaštai paprastai mažesni nei kitų VP.

Pagrindinis Vyriausybės VP įtraukimo į investicijų portfelį tikslas – gauti maksimalų pelną ir sumažinti bendrą banko veiklos rizikingumą. VP rizikingumą apibūdina nuokrypiai tarp planuojamų ir realiai gautų įplaukų. Šie nukrypimai gali atsirasti kaip palūkanų normos kitimo, palūkanų ir skolos negražinimo, netikėtos infliacijos rezultatas. Rizikos kontroliavimas apima VP portfelio diversifikaciją, naudojant įvairių tipų, emitentų ir padengimo laikotarpių VP. Siekiant minimalios rizikos, taip pat svarbus tinkamas VP įsigijimo laikas. Įvairesnis VP portfelis padeda pritraukti daugiau investitorių ir didina VP rinkos likvidumą.

17 pav. Banko investicijų nuosavybės VP rinkoje dinamika 2002 – 2005 metais (mln.Lt.)

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis banko duomenimis

Iš 17 paveikslu duomenų matome, kad banko investicijose į nuosavybės VP dominuoja investicijos į dukterines įmones. Prekybinis nuosavybės VP portfelis yra dinamiškoji nuosavybės VP portfelio dalis, tačiau jos užima tik apie 9 proc. nuosavybės VP portfelyje. 2002 metais nuosavybės VP portfelis iš viso sudarė 13,8 mln.Lt iš kurių 89 proc. buvo skirti investicijoms į dukterines įmones, tokias kaip UAB „Snoro lizingas“, UAB „Verslo vizija“, UAB „Vilniaus kapitalo vystymo projektai“, UAB „Interfa“ ir kitas. Investiciniai vertybiniai popieriai įsigijami su tikslu dalyvauti įmonių valdyje arba su tikslu gauti pelno vėliau šiuos VP pardavus, 2002 metais šių VP bankas turėjo 11 proc. nuosavybės VP portfelyje.

2003 metais banko „Snoras“ turimų nuosavybės VP portfelis padidėjo 33,5 proc. lyginant su 2002 metais, dėl išaugusių investicijų į dukterines įmones. Ši riba buvo didžiausia, t.y. 18,43mln.Lt. per visą analizuojamą laikotarpį. Sekančiais metais investicijos į nuosavybės vertybinius popierius sumažėjo iki 13,07 mln.Lt., investicijų į dukterines įmones vertė sumažėjo 36,6 proc. nuo 16,59 mln.Lt iki 12,14 mln.Lt. Padėtis pagerėjo tik 2005 metais, kai nuosavybės VP portfelis vėl įgavo augimo tempą, t.y. padidėjo 14 proc. iki 14,91 mln.Lt. Investicijos į dukterines įmones sudarė 9,03 proc. nuosavybės VP portfelyje.

Dukterinės įmonės bankui padeda plėsti teikiamų bankinių paslaugų ratą. 2005 metais minėtos įmonės bankui uždirbo 13,64 mln.Lt. – UAB „Snoro lizingas“ uždirbo 5mln.Lt, UAB „Verslo vizija“ uždirbo 1 mln.Lt, UAB „Vilniaus kapitalo vystymo projektai“ – 7,14 mln.Lt. ir UAB „Interfa“ – 05 mln.Lt. Visų šių įmonių akcijos yra 100 proc. valdomos AB banko „Snoras“.

Atlikus banko investicijų struktūros analizę, paaiškėjo, kad AB bankas „Snoras“ naudodamas aktyvus didžiausią dalį dėmesio skiria skolos vertybiniams popieriams. Tai gali būti grindžiama tuo, kad investuojant į Vyriausybės VP, siekiama garantuoti banko likvidumą. Dalyvavimas nuosavybės VP rinkoje labiausiai susijęs su dukterinių bendrovių, tokių kaip lizingo, faktoringo, investicinės veiklos plėtra finansinėse srityse. Banko investicijos į dukterines įmones mažina banko veiklos priklausomybę nuo nepalankių pokyčių tam tikroje komercinėje veikloje. Mažos investicijos į kitas nefinansines bendroves ir mažėjanti prekyba VP dalis visame nuosavybės VP portfelyje rodo, jog bankas pasyviai valdo šį portfelį, kadangi investicijos į nefinansinių įmonių nuosavybės VP yra ribojamos. Leistina investicijų riba ne daugiau kaip 10 proc. nuosavo banko kapitalo.

Nuosavybės ir nevyriausybinė skolos VP rinka bankus traukia dėl įvairių priežasčių: galimybė įsigyti papildomų klientų, išplėsti savo paslaugas ir dalyvavimą finansų rinkose, diversifikuoti aktyvus, gauti didesnę pelną. Bankai, įsigydami kitas kredito įstaigas, gali plėsti savo kontroliuojamą tradicinės bankų rinkos dalį. Bankų susijungimai ar įsigijimai padidina jų aktyvumą nuosavybės VP rinkoje, nes būna apskaitomi kaip investicijos. Bendrovių skolos ir nuosavybės VP mažiau likvidūs nei Vyriausybės VP, tačiau gali būti lengviau realizuojami nei banko išduotos paskolos.

Kadangi „Snoro“ bankas veikia konkurencinėje aplinkoje, kur didieji bankai nukreipia investicijas klientų aptarnavimo infrastruktūros ir paslaugų rato plėtrai, geresni banko klientai gali būti perimti, o darbas su likusiais didins veiklos riziką.

3. AB BANKO „SNORAS“ VEIKLOS EFEKTYVUMO DIDINIMO GALIMYBĖS

3.1. Tinkamo metodo parinkimas banko veiklai vertinti

Tiek Lietuvos, tiek ir užsienio autorių literatūroje apie įmonių finansų valdymą ir investicijas galima rasti daugybę įvairių vertinimo metodų, nustatančių įmonės, jos akcijų ar atskirų turto grupių vertes. Tačiau trūksta banko veiklos vertinimui reikalingų metodų.

Bankų veiklos ypatumas yra tas, kad finansinį išteklių – pinigų – jie neišsijyja, o tik iš taupytojų laikinai gauna teisę valdyti juos. Taigi, būdami finansų tarpininkais, bankai pritraukia santaupas, siūlydami palūkanas uždirbančius indėlius, įvairias atsiskaitymų organizavimo formas. Viena dalis fondų – skolinamieji fondai – patenka ten, kur pagrindinė veikla koncentruojama į paskolų teikimą ir investicijas. Banko pagrindinis tikslas yra siekiant pelno maksimizuoti akcininkų nuosavybę, tačiau šio tikslo kiekviena institucija siekia skirtingais būdais ir priemonėmis. Kita dalis fondų lėšų paliekama kaip rezervas, kad artimiausiu laiku galėtų tenkinti klientų reikalavimus dėl grynųjų pinigų išmokėjimo.

Bankų veiklos vertinimas yra labai savitas. Bankininkystės rodikliams ir jų vertinimui nėra skirta vietos įprastuose finansų analizės vadovėliuose bei kitoje literatūroje. Galima teigti, jog ne visi metodai, naudojami nefinansinių įmonių vertinimui, tinka bankų veiklos rodikliams apskaičiuoti. Pasak Damodaran A. (2002), moderniausių metodų taikymas ribojamas dėl banko balanso struktūros. Didžiąją banko įsipareigojimų dalį sudaro indėliai, kurie yra ne tik finansavimo šaltinis, bet ir apyvartinis kapitalas. Tačiau jie sudaro keblumų skaičiuojant banko kapitalo kaštus.

Akcentuojant galima teigti, kad pagrindinis banko valdytojų tikslas yra akcininkų turto didinimas. Jis dar suprantamas kaip pridėtinės ekonominės vertės sukūrimas, t.y. uždirbamas pelno procentas didesnis nei kapitalo rinkos kaina. Būtent todėl ir pasirinktas šis metodas, kad įvertinti banko veiklą.

Miller W.D. (1995) siūlomas prognozuojamos nuosavybės grąžos apskaičiavimas – tai pirmas būdas vertinant banko nuosavybę pridėtinės ekonominės vertės metodu. Šis nuosavybės grąžos apskaičiavimas pateikiamas 15 lentelėje.

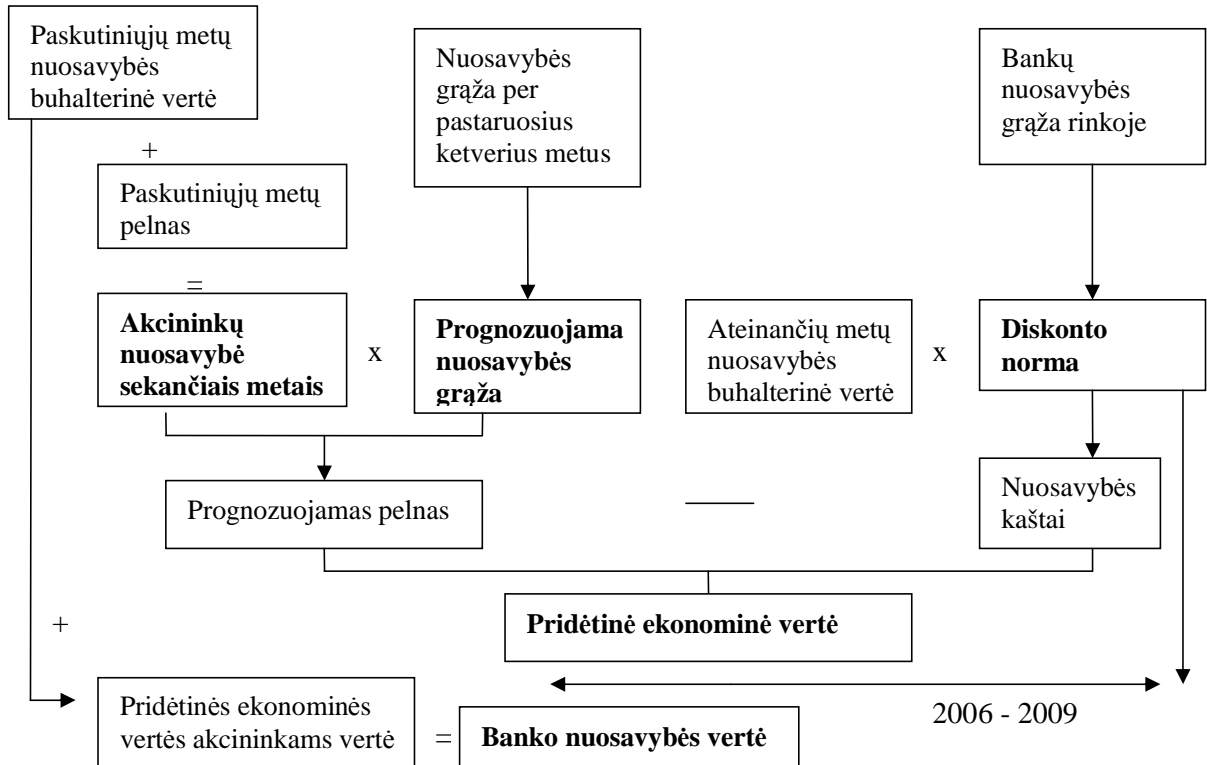
15 lentelė

AB banko „Snoras“ prognozuojamos nuosavybės grąžos apskaičiavimas

Metai	Nuosavybės grąžos rodiklis	Svoris	Svertinis nuosavybės grąžos rodiklis
2002	2,76	1	2,76
2003	6,11	2	12,22
2004	9,49	3	28,47
2005	16,76	4	67,04
Viso		11	101,49
Svertinis vidurkis			10,04

Šaltinis : sudaryta autorės remiantis banko duomenimis

Svertinis nuosavybės gražos rodiklis apskaičiuojamas suteikiant didesnę svorį paskutiniųjų metų nuosavybės gražai. Apskaičiavus, gautas AB „Snoro“ banko nuosavybės gražos svertinis vidurkis lygus 10,04 proc. Remiamasi prielaida, kad tolimesniuose skaičiavimuose šis rodiklis nesikeis visą analizuojamą laikotarpį.

18 pav. Banko vertės nustatymo pridėtinės ekonominės vertės metodu schema
Šaltinis: modifikuota autorės, remiantis W. D. Miller Commercial bank valuation (1995)

Norint apskaičiuoti banko vertę pridėtinės ekonominės vertės metodu, remiantis schema, reikia šių banko vertinimo rodiklių:

- Paskutinių ketverių metų nuosavybės gražos;
- Akcininkų nuosavybės buhalterinės vertės per paskutinius metus;
- Paskutiniųjų metų grynojo pelno;
- Paskutiniųjų ketverių metų bankų nuosavybės gražų rinkoje.

Gavus šiuos duomenis, remiantis pridėtinės ekonominės vertės akcininkams metodu, galima apskaičiuoti banko vertę. Vertinamo banko nuosavybės graža per paskutinius ketverius metus skirta tam, kad apskaičiuoti nuosavybės gražos ateinantiems ketveriems metams prognozes. Daroma prielaida, kad laukiama nuosavybės graža susideda iš svertinio paskutiniųjų ketverių metų nuosavybės gražos vidurkio, kur paskutiniams metams suteikiamas vis didesnis svoris. Sudėjus paskutiniųjų metų akcininkų nuosavybės gražą ir paskutiniųjų metų grynąjį pelną, gaunama sekančių metų akcininkų nuosavybės buhalterinė vertė. Toliau seka tokie veiksmi, kad apskaičiuoti vertinamo banko prognozuojamą pelną, reikia padauginti sekančių metų akcininkų

nuosavybę iš prognozuojamos nuosavybės gražos. Nuosavybės kaštai lygūs ateinančių metų nuosavybės buhalterinės vertės ir diskonto normos sandaugai. Šiuose skaičiavimuose naudojama diskonto norma gauta iš visų bankų nuosavybės gražų per analizuojamą laikotarpį.

Taigi, prieš paskutiniai žingsniai – iš prognozuojamo pelno atėmus nuosavybės kaštus, gaunama pridėtinė ekonominė vertė akcininkų nuosavybei. Šią pridėtinę ekonominę vertę už kiekvienus metus reikia diskontuoti, kad gauti pridėtinės ekonominės vertės akcininkams dabartinę ekonominę vertę. Ir paskutinis žingsnis – sudėjus banko akcininkų nuosavybės buhalterinę vertę ir pridėtinės ekonominės vertės akcininkams dabartinę vertę yra apskaičiuojama banko nuosavybės vertė.

16 lentelė

AB banko „Snoras“ prognozuojamos pridėtinės ekonominės vertės apskaičiavimas

Rodiklis	2006	2007	2008	2009
Nuosavybės graža	10,04	10,04	10,04	10,04
Akcininkų nuosavybė (mln.Lt.)	239,65	259,55	285,61	314,29
Pelnas (mln.Lt.)	19,9	26,06	28,68	31,55
Diskonto norma	7,03	7,03	7,03	7,03
Pridėtinė ekonominė vertė (mln.Lt.)	3,05	7,81	8,6	9,46
Dabartinė vertė (mln.Lt.)	2,85	6,82	7,01	7,21

Šaltinis : sudaryta autorės

Akcininkų nuosavybė apskaičiuota prie praėjusių metų nuosavybės vertės pridėdant uždirbtą praėjusių metų pelną. Akcininkų nuosavybė per prognozuojamus 2006-2009 metus, turėtų padidėti 23,75 %, t.y. nuo 239,65 mln.Lt. iki 314,29 mln.Lt. Prognozuojamos nuosavybės gražos ir akcininkų nuosavybės sandauga yra lygi pelnui. Šis per prognozuojamą 2006-2009 m. laikotarpį turėtų padidėti 63 %. Akcininkų nuosavybės pridėtinė ekonominė vertė gaunama iš pelno atimant nuosavybės kaštus.

Prognozuojama AB banko „Snoras“ ketverių metų dabartinė ekonominė vertė, naudojant 7,03 proc. diskonto normą, apskaičiuotą remiantis visų bankų rinkoje nuosavybės graža per paskutinius ketverius metus, lygi 7,21 mln.Lt., t.y. 2006 m. dabartinė banko ekonominė vertė būtų 2,85 mln.Lt., po metų išaugtų net dvigubai, o 2008 metais prognozuojama dabartinė vertė siektų 7,01 mln.Lt. ir 2009 metais ji nežymiai padidės tik 2,7 %.

Prognozei naudojant pridėtinės ekonominės vertės metodą, galima pastebėti pora šio metodo taikymo trūkumų:

- Didelė problema nustatant diskonto normą. Nėra galimybių taikyti Pagrindinio kapitalo kainos modelio. Skaičiuojant diskonto normą rinkos palyginimo metodu, gaunami mažiau tikslūs duomenys, kurie labiau atspindi istorinę, o ne būsimą situaciją.
- Lietuvoje nėra pateikiamos ekspertų prognozės dėl šakos ar atskirų bankų nuosavybės gražos, augimo koeficientų ir kitų rodiklių, todėl pridėtinės ekonominės vertės metodo apskaičiavimo duomenų tikslumas yra ribotas.

Nežiūrint to, šiame darbe siūloma naudoti šį metodą, kad nustatyti banko vertę, kadangi skaičiuojant kitais metodais, neįmanoma nustatyti priimtino rizikos laipsnio, kad pasiekti tam tikrus finansinius rezultatus.

3.2. AB banko „Snoras“ riziką ribojančių veiksmų vertinimas ir pelningumo valdymas

Banko veiklos pelningumas yra banko finansinio valdymo rezultatas, nulemtas sėkmingo arba nesėkmingo visų banko finansinio valdymo veiksmų naudojimo, pusiausvyros tarp banko priimtoms finansinės rizikos ir banko veiklos pelningumo išlaikymo. Banko pajamų šaltiniais laikomos įvairios verslo rūšys: paskolų verslas, diskonto verslas, garantijų suteikimo verslas, verslas susijęs su vertybiniais popieriais, su indėlių priėmimu, indėlininkų pavedimų ir operacijų vykdymu, taip pat su tradicinių bankinių paslaugų teikimu.

Kaip teigia L. Čiapas, S. Kropas, G. Šidlauskas, D. Vengraitis (1998), bendras banko pelningumo valdymo tikslas yra optimaliai valdyti pagrindinius banko finansinio valdymo veiksmus, tokius kaip: likvidumo, palūkanų normų, kapitalo, kreditų rizikų ir kaštų. Bendrai tariant, veiksmus, kurie daro įtaką banko jautrumo pelningai rizikai, t.y. kai banko grynas pelnas bus nepakankamas siekiant norimo kapitalo grąžos lygio.

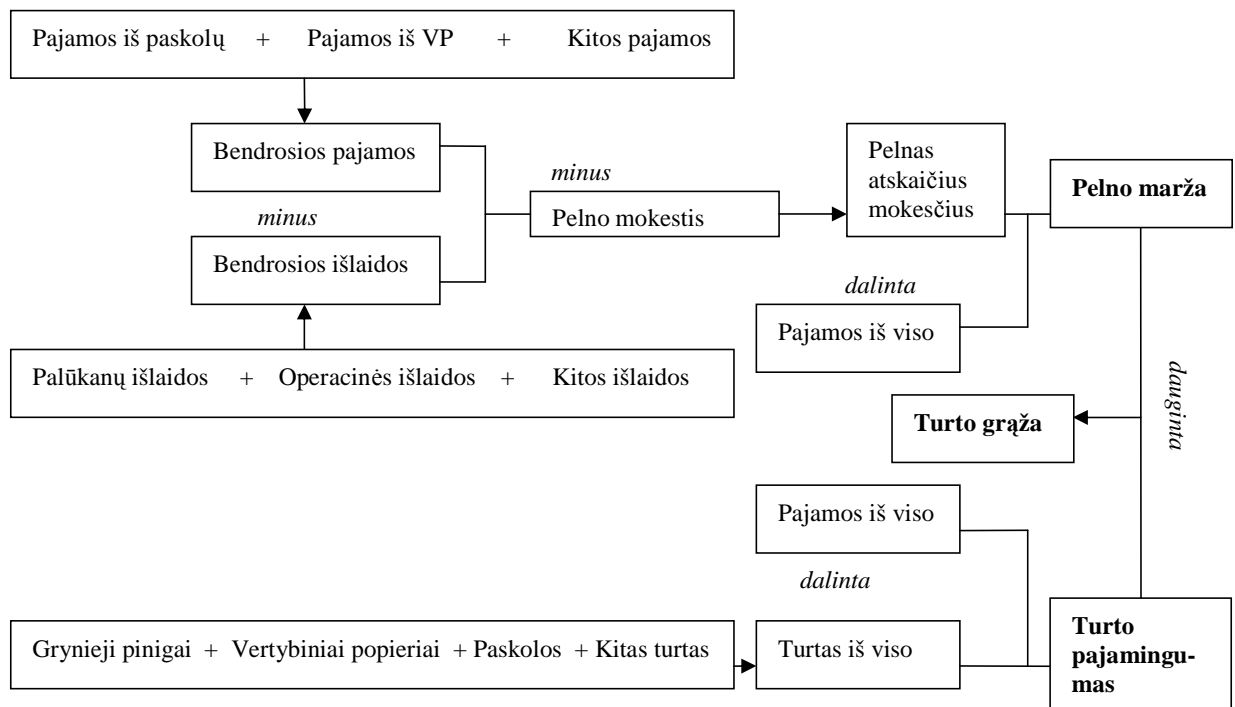
Iškyla įvairios problemos, vertinant banko veiklos pelningumą, kuris matuojamas per tam tikrą laikotarpį uždirbta turto grąža ir kapitalo grąža laikantis tam tikrų rizikos ribų. Kaip problemą galima paminėti banko lėšų pritraukimo palūkanų ir skolinimo palūkanų maržų atskyrimą ir traktavimą, t.y. nusakyti pritrauktų lėšų paskirtį ar depozitai yra tik įrankis skolinimo operacijoms, ar tai atskiras banko veiklos produktas, kuris pritrauks papildomų lėšų į banką. Dar viena problema ta, kokius kaštus priskirti finansiniams produktams, klientams, atskiriems verslo padaliniais, kadangi jiems skiriami bendrieji resursai ir dažnai yra maža priklausomybė tarp sunaudotų resursų ir apimtys. Taip pat reikia nustatyti geriausius įvertinimo kriterijus, norint palyginti banko finansinę sėkmę.

V. Vaškelaičio teigimu, banko aktyvai rodo, kaip bankas naudoja savo kapitalą ir pritrauktas lėšas (indėlius, paskolas) ir kur jas investuoja. Komercinių bankų aktyvai skirstomi į grynuosius pinigus, investicijas (vertybinius popierius), paskolas ir kitus aktyvus. Tačiau didžiausias dėmesys turėtų būti skirtas vertybinių popierių portfelio (investicijoms į VP) bei paskolų portfelio sudėčiai. Esant atitinkamai rizikai, kuri priimtina banke, bankas investuos į tokius vertybinius popierius arba išduos tik tokias paskolas, kurios gali atnešti daugiausia pelno. Tačiau banko piniginių lėšų panaudojimą riboja keletas veiksmų. Pirma, bankai savo pinigines lėšas gali investuoti pagal griežtus priežiūros institucijų reikalavimus bei taisykles, nes bankinis sektorius yra labiausiai reguliuojama sritis. Antra, bankų ir jų klientų santykiai paremti pasitikėjimo principais.

Pasak minėtų autorių, banko pelningumo siekimo strategija turėtų remtis:

1. Visų banko finansinių valdymo sričių (likvidumo, kapitalo, palūkanų normų, kredito, kaštų valdymo strategijų) formavimu ir įgyvendinimu, kadangi kiekviena atskirai siekia didinti akcininkų gerovę.
2. Pelno planavimo visuose organizaciniuose lygiuose gerinimu.
3. Vartotojams patrauklių finansinių produktų įvairovės pateikimu bei nuosekliu klientų ir akcininkų naudos didinimu.

Kapitalo grąžos modelio (19 paveikslas) rodiklių dėka, galima išsiaiškinti, kaip banko veiklos pelningumą (turto grąžą) per finansinę riziką (turtas/kapitalas) susieti su kapitalo pelningumu, t.y. kapitalo grąža. Veiklos pelningumas susideda iš dviejų dalių – turto pajamingumo ir kaštų produktyvumo (pelno mažos).

19 pav. Kapitalo grąžos formavimo modelis

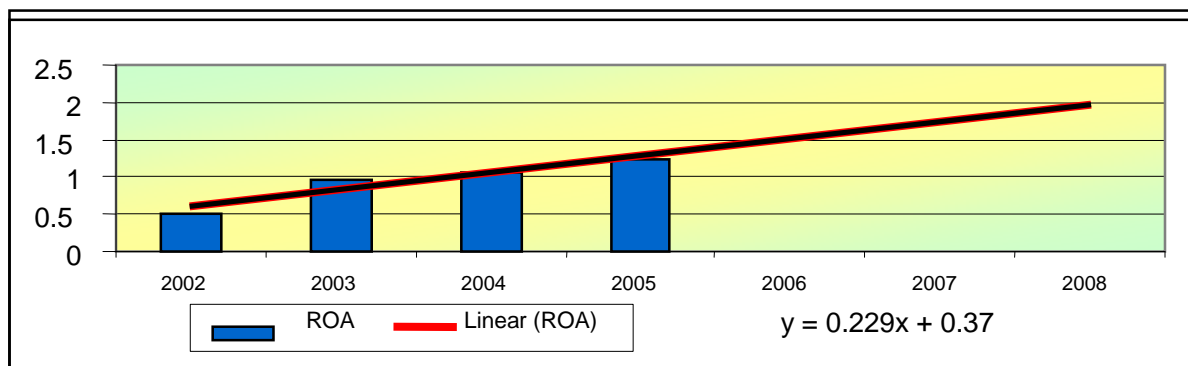
Šaltinis: modifikuota autorės, remiantis S. N. Levine, ed. Finance Analyst's Handbook. (1975)

17 lentelė

Rodiklis	2002 m.	2003 m.	2004 m.	2005 m.
Pelnas atskaičius mokesčius (mln.Lt)	4,5	10,5	20,5	40,4
Pajamos (mln.Lt)	91	113	107	126
Turtas (mln Lt.)	884	1100	1359	3260
Pelno marža (PM)	0,0494	0,0929	0,1915	0,3206
Turto pajamingumas (AY)	0,1029	0,1027	0,0787	0,0386
Turto grąža ROA (%)	0,51	0,96	1,06	1,24
Kapitalo grąža ROE (%)	2,76	6,11	9,49	16,76

Šaltinis: sudaryta autorės

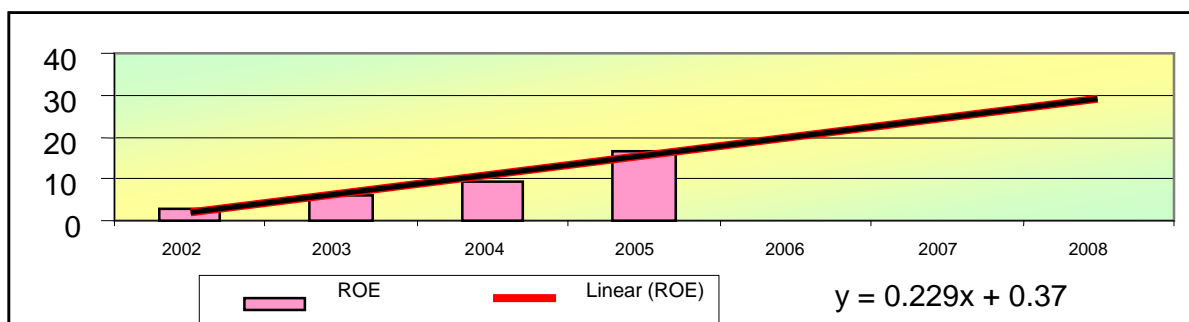
Atlikus skaičiavimus, pateiktus 17 lentelėje, taikant Du Pont modelį, pateikiamos turto grąžos ir kapitalo pelningumo prognozės (20 ir 21 paveikslas)

20 pav. Turto grąžos prognozė 2006-2008 m. (%)

Šaltinis: sudaryta autorės

Iš 20 paveikslo duomenų, nubrėžus linijinio trendo funkciją, galima teigti, jog 2006 – 2008 metų laikotarpiu prognozuojamas turto pelningumas tik didės, tai atspindi efektyvų visų banko išteklių naudojimą prognozuojamu laikotarpiu.

21 pav. Kapitalo grąžos prognozė 2006-2008 m. (%)

Šaltinis: sudaryta autorės

Iš 21 paveikslo, prognozuojant nuosavo kapitalo pelningumą 2006-2008 metams, nubrėžus linijinio trendo funkciją, matyti, jog šis rodiklis taip pat didės ir 2008 m. bus artimas 30%. Tai reiškia, jog bankas ir toliau sugebės pelningai panaudoti jam patikėtas lėšas.

Kadangi bankas turi santykinai žemą turto pelningumo rodiklį, tačiau kasmet siekias vis aukštesnio kapitalo grąžos rodiklio, tai gali signaluoti, kad atsiranda mokumo rizika ir kapitalo valdymo problemų, todėl banko valdyba turėtų imtis banko veiklos efektyvumo valdymo politikos ir dar daugiau lėšų skirti netradicinei banko veiklai.

Nagrinęjant, kaip banko finansinio valdymo veiksniai veikia banko veiklos pelningumą, reikia pabrėžti, kad banko turto grąža priklauso nuo banko aktyvų rizikingumo. Kitaip tariant, didesnis pajamingumas, teigiamai veikiantis kapitalo grąžą, būna tada, kai aktyvams tenka didesnė finansinė rizika. Banko pajamingumui didelę įtaką daro likvidumo valdymas. Jau žinoma, kad kuo mažesnę svorį banko aktyvuose turi likvidžios lėšos, tuo didesnė likvidumo rizika, bet tada didesnis ir banko turto pajamingumas, nes už nelikvidžias lėšas bankas gauna palūkanas. Kitaip tariant, didėjantis santykinai dideles pajamas duodančių aktyvų straipsnių svoris didina banko turto

pajamingumą, tačiau mažina jo likvidumą. Turto pajamingumui ir pelno maržai įtakos turi kredito, palūkanų normos rizikos. Šia analize norima nukreipti kam reikia skirti didesnę dėmesį.

Dėmesio vertas ir kitas akcinio kapitalo vertės matas – rizika. Pasak D.Ivaškevičiaus, A.Sakalo (1997), kai ji nevaldoma, jos pasekmės gali neigiamai paveikti veiklos rezultatus, todėl vienas iš pagrindinių banko uždavinių yra sukurti patikimą rizikų valdymo sistemą, kuri leistų pasiekti optimalų rizikos ir pelno santykį.

Dėl AB „Snoro“ banko dydžio, veiklos sudėtingumo ir specifikos, vykdant banko veiklą, patiriamos šios rizikos rūšys: likvidumo rizika, kapitalo rizika, rinkos rizika, kredito rizika, užsienio valiutos rizika, palūkanų normos rizika, vertybinių popierių kainos rizika, operacinė rizika. Be abejo, šios rizikos tarpusavyje susijusios, todėl jų valdymas turėtų būti vykdomas centralizuotai. Praktiškai neįmanoma atsižvelgti į visus veiksnius įtakojančius banko veiklą, kadangi jų yra labai daug ir įvairių. Tačiau būtina atrinkti didžiausią poveikį banko veiklai turinčius rizikos veiksnius. V. Vaškelaičio (2003) teigimu, bendrą riziką, pagal ją sudarančių veiksnių prigimtį, galima suskirstyti į sistemingą ir nesistemingą. Nesistemingą riziką sąlygoja veiksniai, būdingi tik konkrečiai įmonei: vadybos kokybė, darbo organizavimas, klientų veiksmai. Sistemingą riziką sukelia bendrieji ekonominiai veiksniai, tokie kaip šalies ekonominė padėtis, vartotojų paklausos lygis, palūkanų normos kitimas, valiutos kursų pasikeitimai ir t.t. Todėl dažniausiai galima eliminuoti nesistemingą riziką.

Norint efektyviai valdyti riziką, reikalinga rizikos numatymo ir poveikio strategija. Tad banko valdyba iškelia keletą uždavinių – ji turi numatyti galimybes ir išteklius, leidžiančius užtikrinti veiksmingumą ir efektyvią rizikos valdymo sistemą; pasirūpinti, kad mažinant riziką būtų veikiami koordinuotai ir kryptingai; racionaliai paskirsto atsakomybę ir apibrėžia funkcijas; įvertina rinkas, kuriose planuoja veikti; privalo garantuoti, kad banko veikla ir rizikos būtų efektyviai valdomos; laikytis privalomų normatyvų; reikalauti, kad būtų pasiekiami informacija apie vidinių limitų viršijimo atvejus bei turi pasirūpinti, kad rizika būtų nuolat kontroliuojama.

Iš to seka, kad bankas privalo išlaikyti tokį rizikos lygį, kad bet kuriuo momentu galėtų vykdyti Lietuvos banko nustatytus riziką ribojančius normatyvus taip garantuojant stabilią veiklą. Analizuojamasis AB bankas „Snoras“ visus nustatytus normatyvus sėkmingai vykdo.

3.3 Banko veiklos efektyvumo didinimo galimybės netradicinėje veikloje

Pastaraisiais metais vis plačiau diskutuojama apie potencialią bankų veiklos diversifikacijos naudą ir atliekami įvairūs tyrimai. Bankų veiklos diversifikacijos ypatybė yra ta, kad bankai stengiasi prisiimti kuo mažesnę riziką už kitokią nei tradicinę – finansinių tarpininkų - veiklą ir už tai gaudami pajamas. Platesne prasme, bankų veiklos diversifikavimas suprantamas, kaip veikla netradicinėse srityse, ir jos įtaka bankų rezultatams bei finansų sistemos stabilumui.

Bankų veiklos diversifikacijos poveikis jų stabilumui priklauso nuo to ar nuosavybės kainų mažėjimas yra išankstinis, ar sutampantis su bankų krize. Jei nuo nuosavybės kainos mažėja iš anksto, bankai lengviau gali absorbuoti nuostolius, nes ekonominio pakilimo metu nuosmukis VP rinkoje sumažins bankų pelningumą, tačiau nesukels didelės grėsmės stabilumui. Šį procesą taip pat veikia atotrūkis tarp nuosavybės kainų sumažėjimo ir bankų krizės. Kuo didesnis atotrūkis, tuo bankų, veikiančių tiek paskolų, tiek VP rinkoje, veikla stabilesnė. Be to, bankai, veikdami nuosavybės VP rinkoje, gali geriau įvertinti nuosavybės VP kainų mažėjimo įtaką būsimai krizei ir jai pasiruošti. Kita vertus, prieštaringi nuosavybės kainų kitimo rodiklio vertinimai parodo, kad trukmė tarp kainų sumažėjimo ir krizės yra labai maža. Todėl vienu metu neigiamai paveikiamos banko pozicijos ir paskolų, ir VP rinkoje. Ar bankams naudinga papildoma veikla, priklauso nuo konkrečių šalies sąlygų ir nuo to, kuri rinka labiau nukentėtų dėl krizės.

Vertybiniai popieriai yra pagrindinis instrumentas, kuris susilpnina tradicinių banko paslaugų veiklą rinkoje, tai pastebima šiais būdais:

- Komercinių bankų aktyvai (paskolos) keičiami vertybiniais popieriais;
- Skolos vertybinių popierių išleidimas tam, kad pritraukti laisvas finansines lėšas.

Bankas užsiimdamas netradicine veikla turi analizuoti investavimo alternatyvas, išsiaiškinti kokios paslaugos reikalingos investuotojui, turi įvertinti skolininko patikimumą, privalo vykdyti skolos panaudojimo kontrolę ir t.t.

Banko paslaugų nukreipimas į investicijas padalina atsakomybę, kam reikia rūpintis investicijų alternatyvumu, kam vertinti skolininko finansinės būklės patikimumą, kas turi užsiimti skolos panaudojimo kontrole banke ir t.t. – kitaip tariant, tai atskirų funkcijų paskyrimas finansiniame tarpininkavime.

Išvestinių vertybinių popierių ištakos siejamos su suvertybinimu. Norint prisitaikyti prie investuotojų poreikių, kai jie gali pasirinkti labiausiai priimtinas finansinio instrumento savybes, buvo sukurti išvestiniai vertybiniai popieriai, turintys tiek akcijų, tiek ir obligacijų savybių. Tad išvestiniai vertybiniai popieriai susideda iš skirtingų pinigų srautų, rizikingumo, pelningumo.

Draudimo kompanijose sukurti paskolų vertybiniai popieriai apdraudžiami ir laikomi banke tai pat ir pas kitus investuotojus. Išskiriami tokie vertybinių popierių privalumai, lyginant su paskolomis, t.y. tradicinėmis, įprastomis banko paslaugomis:

- likvidumas;
- mažesnės sąnaudos;
- platesnės panaudojimo galimybės.

Diamond (1991) analizavo bankų paskolų paklausą, remdamasis skolininko reputacija. Skolininkai, kurie gali susidurti su didesnės rizikos problemomis, iš pradžių vykdo savo veiklą remdamiesi bankų finansavimu, bet kai bendrovė susikuria reputaciją, ji pradeda leisti skolos ir nuosavybės vertybinius popierius tiesiogiai kapitalo rinkoje. Taigi komerciniai bankai susiduria su

papildomais kaštais pradinėje jų veiklos stadijoje, o vėliau, esant apribojimams tradicinėje ir investicinėje bankų veiklos srityje, šie klientai prarandami. Todėl komerciniai bankai suinteresuoti teikti paslaugas klientams ir VP rinkoje.

Dalyvavimas VP rinkoje, bankams suteikia galimybę diversifikuoti riziką, kuri atsiranda suteikiant paskolas. Tai skatina skolos vertybinių popierių leidimą, kad galima būtų dalyvauti vertybinių popierių prekyboje, norint pritraukti finansinių išteklių, kadangi, bankai išvengia privalomojo indėlių draudimo reikalavimo, rezervo reikalavimo, dingsta išlaidos susijusios su paskolų administravimu ir taip pat pranyksta palūkanų normos rizika, jos nepastovumas.

Natūralus reiškinys, kai dėl techninių inovacijų senas bankinis produktas vartotojui praranda patrauklumą ir jis renkasi jam priimtinesnį. Tai verčia bankus arba dirbti nesukuriant pridėtinės ekonominės vertės, arba keisti paslaugų pasiūlą. Viso to pasekmė – netradicinių bankinių paslaugų paklausos didėjimas rinkoje.

Finansiniams tarpininkams dalyvaujant finansinių lėšų persikirstyme tarp lėšų taupytojų ir naudotojų, finansinės paslaugos tampa per brangios. Tad pastarieji ieškodami galimybių gauti finansinių lėšų nukreipia paieškas aplenkdami tradicinius finansinius tarpininkus. Todėl bankai yra priversti įvertinti besikeičiančius poreikius, keisti ir prisitaikyti prie šių pokyčių ir siūlyti rinkai tokį produktą, kuris yra paklausus rinkoje.

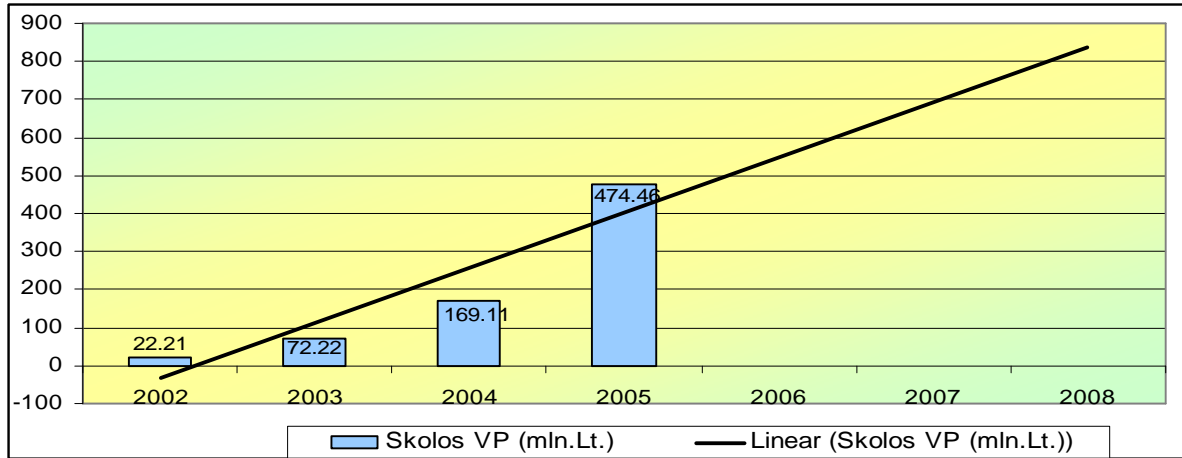
Komerciniai bankai, remdamiesi sukaupta informacija, galėtų geriau nei kiti finansų tarpininkai aptarnauti klientus VP rinkoje. Banko įgyjama veiklos apimties ekonomija atneša naudos ir jų klientams. Persen ir Rajan (1994) nustatė, kad kuo daugiau bankas teikia paslaugų bendrovei, tuo didesnės pastarosios galimybės gauti finansavimą. Šis rezultatas patvirtina platesnio banko ir bendrovės bendradarbiavimo pranašumus.

Kai kurie autoriai (Bryan, 1988; Dittus, Prowse, 1995) teigia, kad nepaisant tam tikrų pranašumų komercinių bankų veikla VP rinkoje nepriimtina, nes tokiu būdu jie gali piktnaudžiauti savo padėtimi ir stabdyti VP rinkos plėtrą, versdami bendrovės naudotis jų teikiamomis paskolomis. Tačiau Cable (1995) tyrimai rodo, kad tose šalyse, kur bankai laisvai gali investuoti į nefinansų bendroves, šių bendrovių pelningumas ir produktyvumas išauga.

Bankai, siekdami didesnio pelningumo, galėtų nukreipti investicinę veiklą į užsienio rinkas, kas plėtotų Lietuvos vertybinių popierių rinką, taip pat skatintų bendrovės ieškoti pakaitalų paskoloms ir akcinio kapitalo finansavimui. Rinkos duomenimis, šiuo metu Lietuvoje bendrovės leidžia labai mažą pasirinkimą ir kiekį obligacijų; privilegijuotosios akcijos sudaro tik menką dalį nuosavo bendrovių kapitalo; neišvystyta bendrovių trumpalaikių skolinių išsipareigojimų vertybinių popierių rinka. Bankai galėtų aktyviau veikti plėsdami antrinę Lietuvos vertybinių popierių rinką.

Išanalizavus AB banko „Snoras“ investicijų struktūrą (analitinė dalis), galima pastebėti, kad šio banko investiciniame portfelyje daugiausiai dominuoja skolos vertybiniai popieriai bei investicijos į dukterinių bendrovių nuosavybės vertybinius popierius. Galima spręsti, kad AB

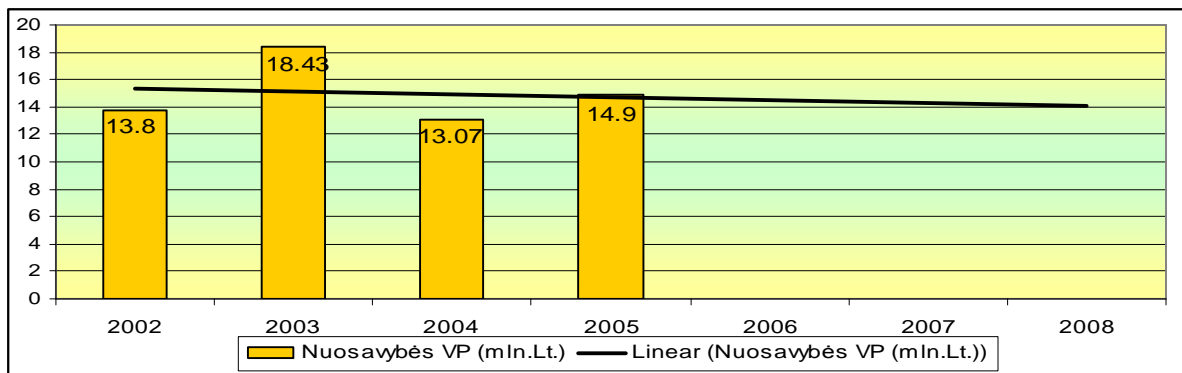
bankas „Snoras“ linkęs pasyviai valdyti savo vertybinių popierių portfelį, kurio valdymas apriboja banko galimybes sudarant kliento vertybinių popierių portfelį bei teikiant kvalifikuotas paslaugas. Tačiau toks valdymas pasižymi pigumu, mažu rizikingumu ir skaidrumu. Tad veiksmingai valdant investicinį portfelį, garantuojamas banko konkurencinis pranašumas rinkoje.

22 pav. Prognozuojama banko investicijų struktūra į skolos VP 2006-2008 m., mln.Lt.
Šaltinis: sudaryta autorės

Prognozuojant banko investicijų į skolos VP struktūrą ateinantiems trimis metams ir nubrėžus linijinį tendą (22 paveikslas), matyti, jog bankas ir toliau didins investicijas į skolos VP, kurių didžiąsą dalį sudarys investicijos į LRV išdo vertybinius popierius. Prognozuojant, remiamasi 2002-2005 metų duomenimis, iš to seka, kad bankas jau 2008 metais turėtų būti investavęs apie 800 mln.Lt į skolos VP. Tokia investavimo strategija pagrįsta ankstesniuose skyriuose, kur buvo nurodytas vyriausybės VP įsigijimo reikšmingumas.

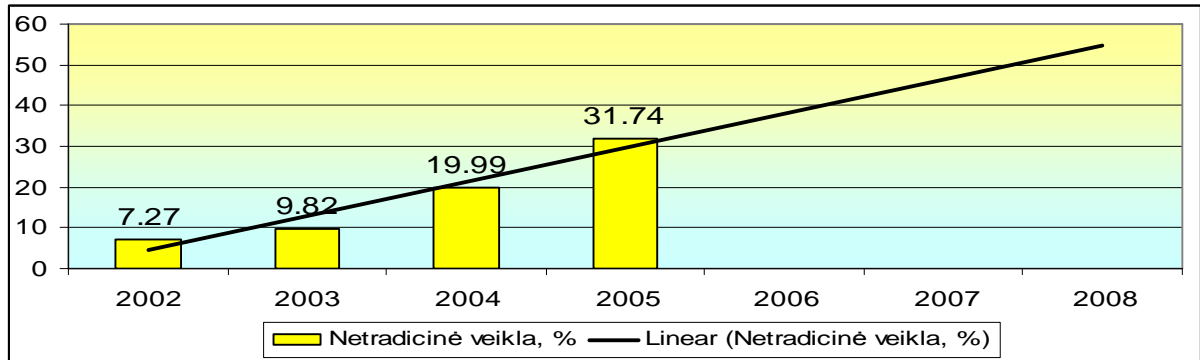
Aptariant banko investicijas į nuosavybės VP ir atliekant 2006-2008 m. prognozes, nubrėžus linijinį tendą ir remiantis 2002-2005 m. duomenimis, matyti, jog šios investicijos nežymiai sumažės ir 2008 metais jos siektų apie 14 mln.Lt.

23 pav. Prognozuojama banko investicijų struktūra į nuosavybės VP 2006-2008 m., mln.Lt.
Šaltinis: sudaryta autorės

Kalbant apie investicinę aplinką, galima aprėžti nemažai ją įtakančių veiksnių – pradedant teisine aplinka, galiojančiais įstatymais ir pabaigiant rinkos dalyvių įvairove, tad šių visų veiksnių

visuma apibrėžia rinkos efektyvumą. Kuo labiau išvystyta investicinė aplinka, tuo rinka efektyvesnė. Tačiau Lietuvos investicinė aplinka šiandien dar nepakankamai išplėtota, joje sunku pritaikyti klasikines investicijų valdymo teorijas, kvalifikuotai valdyti įvairias rizikos rūšis ir prognozuoti investicijų pajamingumą. Vadinasi, tokią situaciją galima paaiškinti kintančia teisine aplinka, investavimo priemonių ribotu pasirinkimu, nepakankama pačių investuotojų patirtimi ir informuotumu bei ribotu finansinių pajėgumu. Siekiant sėkmingai integruotis į pasaulinę finansų rinką ir joje konkuruoti, reikia tobulinti investavimo procesą ir siekti nusistovėjusio pasaulinio lygio, plėtojant atskirus investavimo elementus.

24 pav. Banko „Snoras“ netradicinės veiklos prognozės 2006-2008 m. bendroje jo veikloje
Šaltinis: sudaryta autorės

Remiantis atliktomis 2006-2008 metų prognozėmis (24 paveiksle), galima teigti jog bankas plės savo veiklą netradicinėje aplinkoje ir ši veikla 2008 metais turėtų užimti apie 55 % banko veiklos.

Bankas veiklos efektyvumą netradicinėje srityje gali didinti šiais būdais:

- užtikrinant banko teikiamų paslaugų kompleksiskumą ir kokybiškumą, siekiant pritraukti į banką daugiau klientų;
- taikant ribinį VP pirkimą (lėšų skolinimas VP įsigyti, vietoj užstato apribojant sąskaitoje esančių VP ir lėšų naudojimą). Lietuvoje nėra diskutuojama apie tokios paslaugos poreikį ir įdiegimo galimybes. Lietuvos bankai mažai dėmesio skiria panašaus pobūdžio paslaugų plėtrai. Minėtos paskolos mažai rizikingos ir, nors dėl nedidelio masto neturi didelės įtakos bendram banko paskolų portfeliui, sudaro palankesnes sąlygas jų klientų investicijoms.
- Vertybinių popierių skolinimasis ir nepadengti pardavimai („short sales“-parduodami pasiskolinti VP). Bankas gali sudaryti sutartis su klientais, kurie tam tikram laikui sutiktų paskolinti VP ir tokiu būdu atsirastų galimybė vykdyti tiek paties banko, tiek kitų jo klientų nepadengtus pardavimus. Šios paslaugos įdiegimui reikalingas teisinis skolinatojo ir skolininko santykių reglamentavimas. Labai plačiai tokia paslauga paplisti negalėtų dėl mažos Lietuvos VP rinkos.
- Investicinių fondų teikiamos paslaugos. Realiausi tokių fondų steigėjai Lietuvoje yra komerciniai bankai.

- Tarpininkavimas investuojant lėšas į užsienio šalių VP. Bankas turėtų daugiau lėšų investuoti į išsivysčiusių šalių VP rinkų instrumentus ir užtikrinti palankesnes sąlygas klientų investicijoms į užsienio šalių VP.
- VP portfelio sudarymo paslaugos. Bankas galėtų daugiau dėmesio skirti klientų konsultavimui VP portfelio sudarymo klausimais, parinkti optimalų portfelį, sudarytą iš Lietuvos ir kitų šalių VP priklausomai nuo individualių klientų poreikių, užtikrinant pageidaujamą pelno ir rizikos santykį.

IŠVADOS

Apžvelgiant darbą, primenama, jog pagrindinis tyrimo tikslas buvo išanalizuoti banko veiklos efektyvumui įvertinti naudojamus metodus bei vadovaujantis šiais metodais įvertinti UAB „Snoro“ banko veiklos efektyvumą ir jo didinimo galimybes. Siekiant šio tikslo buvo išanalizuota tiek užsienio, tiek ir Lietuvos autorių mokslinė literatūra, susieta su bankų vertinimo klausimais, ir prieita tokių išvadų:

Analizuotoje literatūroje, kurioje buvo keliama ir nagrinėjama komercinių bankų veiklos efektyvumo vertinimo problematika, nėra parengta visą apimančio, kompleksinio komercinių bankų veiklos vertinimo modelio, kuris leistų įvertinti komercinių bankų veiklos efektyvumą įtakojančius veiksnius bei logiškai pagrįstą vertinimo seką.

Darbe panaudotas buhalterinės banko veiklos įvertinimo metodas, kuris atskleidžia tai, kas pasiekta, t. y. kapitalą, priklausantį banko savininkams, uždirbtą pelną, tačiau iš finansinės atskaitomybės duomenų negalima spręsti apie ateities perspektyvas, t. y. kokia bus banko dabartinė vertė ateityje arba kokį pelną uždirbs bankas ateityje ir t.t.

Šiame darbe, kaip vienas pažangiausių ir populiariausių metodų, buvo panaudotas pridėtinės ekonominės vertės akcininkams metodas. Tačiau taikant šį modelį iškilo tam tikra problema – diskonto vertės nustatymas, kuri apskaičiuota rinkos palyginimo metodu ir atspindi praeities reikalaujamą nuosavo kapitalo pelningumą.

Vertinant banko kapitalo pakankumą, būtina atsižvelgti į tai, kaip vykdomi rizikos reikalavimai, nes bankų kapitalas naudojamas keletą kartų, kelių rūšių rizikoms atsverti. Pageidaujama kuo operatyvesnio ir skaidresnio visapusiško bankų rizikų viešo atskleidimo, kuris paskatintų banką protingai ir atsakingai prisiimti rizikas.

Vis daugiau tarptautiniu mastu veikiančių bankų įgauna patirties naudodami vidinius rizikos vertinimo ir valdymo metodus. Lietuvoje bankams nėra tikslinga kurti vidinius modelius kapitalo pakankumui nustatyti, kol mažai išvystytos bankų prekybinės operacijos, tačiau siūloma naudoti standartinius rizikų įvertinimui skirtus metodus. Tikslas tas, kad naudojami metodai leistų atlikti visapusišką rizikų įvertinimą, nustatant kapitalo poreikį galimų nuostolių padengimui.

Besikeičiančios makroekonominės aplinkos sąlygos, aštrėjanti konkurencija tarp komercinių bankų skatina bankus atkreipti dėmesį į netradicines banko veiklos sritis, atsisakant tradicinių ir paprastų banko veiklos valdymo būdų. Netradicinė banko veikla neatsitiktinai pasirinkta vienu iš tyrimo objektu šiame darbe. Banko veikla VP rinkoje sudaro galimybes gauti visapusišką aptarnavimą vienoje finansų įstaigoje – banke. VP rinka padeda diversifikuoti banko veiklą, išplėsti operacijų mastą ir šiaip efektyviau panaudoti turimus aktyvus. Efektyvesnis panaudojimas suprantamas ne tik kaip didesnis pelningumas, bet ir kaip didesnis banko aktyvų likvidumas, finansų rinkos stabilumas.

Atlikta AB „Snoro“ bankas veiklos analizė naudojant grupavimo, palyginimo, koeficientų ir grafinio interpretavimo metodus, parodė, kad per nagrinėjamą laikotarpį buvo stebima banko rodiklių augimo tendencija. Augusios banko veiklos apimtys teigiamai veikė jo veiklos rezultatus. Bankas 2005 m. uždirbo 40,4 mln.Lt. grynojo pelno – tai dvigubai daugiau negu 2004 metais. Pelningumo rodiklių augimą nulėmė plėtros mastai, sėkminga dukterinių įmonių veikla, kurių veiklos apimtys žymiai išaugo dėl kylančios finansinių paslaugų rinkoje paklausos.

Išanalizavus AB „Snoro“ banko veiklą, pastebėta, jog pagrindinė banko problema – tai kapitalo dydis. Todėl vienas iš svarbiausių 2006 m. siekių turėtų būti banko kapitalo didinimas bei naujų veiklos sričių paieška. AB „Snoro“ bankui kyla grėsmė, kad galingiesiems bankams daugiau investuojant į klientų aptarnavimo infrastruktūrą ir plečiant paslaugų ratą, atpiginant kreditinius išteklius, geresni AB „Snoro“ banko klientai bus perimti, o dirbant su likusiais didės veiklos rizika.

Taikant pridėtinės ekonominės vertės metodą, apskaičiuota, jog prognozuojamų „Snoro“ banko ketverių metų dabartinė ekonominė vertė, naudojant 7,03 proc. diskonto normą, apskaičiuota remiantis visų bankų rinkoje nuosavybės grąža per paskutinius ketverius metus, lygi 7,21mln.Lt.

Pritaikius Du Pont modelį ir atlikus linijinio trendo prognozes už 2006-2008 metus, galima teigti, jog prognozuojamas turto pelningumas tik didės, tai lemia efektyvus visų banko lėšų panaudojimas. Taip pat pastebima prognozuojamo kapitalo pelningumo rodiklio didėjimo tendencija, o tai reiškia, jog bankas ir toliau sugebės pelningai naudoti jam patikėtas lėšas. Tačiau apibendrinant, galima teigti, jog jei banko valdyba išlaikys santykinai žemą turto pelningumo rodiklį, tuo pat metu siekdama vis didesnio nuosavo kapitalo pelningumo rodiklio, tai gali iškilti mokumo rizikos pavojus ir kapitalo valdymo problemų, tad banko valdyba, siekdama efektyvesnės banko veiklos, turėtų skirti lėšas netradicinei banko veiklai. Taigi kokybiškas investicijų valdymas šiandien vis aktualesnis.

Nuolat kintanti teisinė aplinka trukdo siekti investicinių tikslų, galima teigti, jog tai vienas iš pagrindinių išorės nestabilumo veiksnių. Tačiau jų neigiamą įtaką verslo planavimui ir vystymui galima sušvelninti pradedant nuo išankstinio rinkos dalyvių informavimo apie numatomus teisinės bazės pakeitimus bei jų įsiliejimą į aktyvų įstatymo projektų svarstymą ir baigiant išsamiais ir nesekliais įstatymų išaiškinimais dar iki jiems įsigaliojant.

Atlikus AB „Snoro“ banko investicijų struktūros analizę, pastebėta, kad šio banko investiciniame portfelyje daugiausiai dominuoja skolos vertybiniai popieriai ir investicijos į antrinių bendrovių nuosavybės vertybinius popierius. 2006-2008 metų prognozių rezultatai rodo, jog jei bankas ir toliau taip investuos į skolas VP, tai jau 2008 m. apytiksliai bus investuota iki 800 mln.Lt. Iš to seka, kad AB „Snoro“ bankas linkęs pasyviai valdyti savo vertybinių popierių portfelį. Pasyvus VP valdymas riboja banko galimybes teikti pakankamai kvalifikuotas paslaugas, sudarant kliento vertybinių popierių portfelį. Šios strategijos privalumas yra VP pigumas, paprastumas,

skaidrumas ir mažas rizikingumas. Veiksmingas turto investavimas tiesiogiai lemia institucinio investuotojo konkurencinį pranašumą rinkoje.

Užsienio rinkos yra „dirva“, kur šis bankas galėtų pelningai investuoti į investicinės veikos instrumentus, taip pat jis galėtų plėsti Lietuvos VP rinką, įdiegdamas tokias paslaugas, kaip ribinis VP pirkimas, VP skolinimasis ir nepadengtų VP pardavimas, VP portfelio sudarymas ir t.t. bei skatinti bendroves įsilieti į tą veiklą. Šiuo metu Lietuvos bendrovių obligacijų pasiūla labai menka; nėra bendrovių trumpalaikių skolinių išsipareigojimų VP rinkos; privilegijuotosios akcijos sudaro tik nedidelę nuosavo bendrovių kapitalo dalį. Antrinės VP rinkos plėtroje šis bankas taip pat galėtų aktyviau veikti siūlydamas savo klientams vertybinius popierius. Griežtesnis rinkos priežiūros institucijų darbo koordinavimas sudarytų efektyvesnę investicinės veiklos tobulinimą ir standartizavimą.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Ališauskas L., Vaškėlailaitis V. Šiuolaikinės bankų sistemos. – Vilnius: Lietuvos informacijos institutas, 1998. – 56p.
2. Auštrevičius P., Pupkevičius D., Treigienė D. Šiuolaikinis ekonomikos terminų enciklopedinis žodynas lietuvių – anglų – rusų – vokiečių kalbomis. – Vilnius: Lietuvos komersantas, 1991
3. Bagdonas V. Verslo rizika. Vilnius: Saulės vėjas, 1996.
4. Bendorienė A., Bogušienė V., Dagtė E. ir kt. Tarptautinių žodžių žodynas. – Vilnius: Alma litera, 2003
5. Bessis, J. (1998). Risk management in banking. West Sussex: John Wiley and Sons.Ltd.
6. Brazdžionis J., Širmulis G. Kreditavimo principai. – Vilnius: Lietuvos bankininkystės, draudimo ir finansų institutas, 1997.
7. Boguslauskas, V., Jagelavičius, G. Įmonės veiklos finansinis vertinimas. Kaunas: Technologija, 2001.
8. Buračas A., Lietuvos finansai ir bankininkystė: problemos ir perspektyvos // Lietuvos mokslas. Vilnius: PĮ Lietuvos mokslo redakcija, 1996, IV tomas, 8 knyga
9. Buračas A., Svecevičius B. Biznio, bankų, biržos terminų žodynas – žinynas. Vilnius: žodynai, 1994
10. Carter H., Partington I. Applied Economics in Banking and Finance, 3rd ed.: Oxford UP, 1984
11. Compton E. Principles of banking. – Washington: Am bankers, 1998
12. Cox D.B. trade Finance: Payments and Services.- 5th edition. London a.o.: Northwich Publishers, 1992
13. Čiapas L., Kropas S. ir kt. Banko finansų valdymas. – Vilnius: Lietuvos bankininkystės, draudimo ir finansų institutas, 1998.
14. Damodaran, A., (2002). Valuing finansal service firms.
15. Gibson , Ch.H. Financial statement analysis. Using financial accounting information. Boston: PWS – KENT Publishing Company, 1992
16. Gronskas, V. Prekinės verslininkystės rizika. Kaunas: Technologija, 1997
17. Ivaškevičius D., Sakalas A. Bankų vadyba. – Kaunas: Technologija, 1997. – 240
18. Jewell, B.R. Integruotos verslo studijos. Vilnius: Gernelis, 2000
19. Jočienė A. Kapitalo pakankamumo vertinimas bankų veiklos reguliavimo aspektu. Daktaro disertacijos santrauka. Vilnius: Technika,1999.
20. Jočienė A., Staškevičius J.A. Komercinių bankų sistemos įtaka šalies ūkio plėtrai// Mokslo darbai. Ekonomika. Nr.43. Vilnius: VU leidykla, 1997, p.84-94.
21. Juozaitienė, L. Įmonės finansai. Analizė ir valdymas. Šiauliai: ŠU leidykla, 2000 p. 178.
22. Jurgutis V. Bankai. Kaunas: Šviesa, 1940

23. Kaplan, R.S., Norton, D.P. The balanced scorecard: translating strategy into action. Harvard business school press Boston. Massachusetts, 1996.
24. Katkus V. Šiuolaikinės bankininkystės principai. Vilnius : Lietuvos bankininkystės, draudimo ir finansų institutas, 1998.
25. Kraujalis, Š. (2001). Lietuvos bankų investavimo kriterijai. Pinigų studijos, 4.
26. Kraujalis, Š. (2000). Lietuvos bankų veiklos vertybinių popierių rinkoje efektyvumas: daktaro disertacija. Kaunas.
27. Kropas, S., Vengraitis, D., Šidlauskas ir kiti. (1998). Banko finansų valdymas. Vilnius.
28. Kvedaraitė, V. Pelningumo analizė. Vilnius: Lietuvos informacijos institutas, 1996
29. Lietuvos integracija į Europos Sąjungą: bankininkystė ir finansai. Tryliktoji knyga. Vilnius /Lietuvos bankas, 2000.
30. LR komercinių bankų įstatymas. – 1994m. gruodžio 21 d. Nr. I-720
31. LR Lietuvos banko įstatymas. – 1994m. gruodžio 1d Nr. I-678.
32. Kvedaraitė, V., Firmos finansinės veiklos analizė. Vilnius: LII, 1994 p. 46.
33. Kuzmickas D. Komerciniai bankai ir įmonių valdymas Lietuvoje// Pinigų studijos.
34. Lileikienė, A. Finansinių sprendimų rizikos įvertinimas. Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos: 2001: Ernesto Galvanausko mokslinės konferencijos pranešimų medžiaga [Šiauliai, 2001 m. lapkričio 22 d.]. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla, 2000 p. 51 - 53.
35. Legenzova, R. (2001). Verslo vertinimo metodai ir jų taikymo Lietuvoje specifika. Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai, 17.
36. Gaidienė, Z. Finansų valdymas. Kaunas: Pasaulio lietuvių kultūros, mokslo ir švietimo centras, 1998 p. 125.
37. Mackevičius J. Apskaita – Vilnius: Mintis, 1994
38. Mackevičius J. Auditas: teorija, praktika, perspektyvos. – Vilnius: Lietuvos mokslas, 2001.– 837 p
39. Mackevičius J., Poškaitė D. Finansinė analizė. Vilnius: Katalikų pasaulis, 1998.
40. Mackevičius J., Poškaitė, D. Kapitalo pelningumo rodiklių skaičiavimo ir analizės tobulinimas // Ekonomika, nr. 46, 1999 p. 51-62.
41. Mackevičius, J., Poškaitė, D.. Turto pelningumo analizės metodikos // Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai, nr. 9, p. 65-78 1999
42. Miller, W.D. (1995) Commercial bank valuation. New York: John Wiley and sons, Inc.
43. Mayall C., Duesenberry J.S., Aliber R.Z. Pinigai, bankai ir ekonomika. – Vilnius: Alma litera, 1995
44. Martinkus B., Žilinskas V. Pinigai. Vertybiniai popieriai. Bankai. – Kaunas: technologija, 1996.
45. Masionis D. Banko finansinės ataskaitos. – Vilnius: Lietuvos bankininkystės, draudimo ir finansų institutas, 1998. – 114 p.

46. Pass, Ch., Lowes, B., Davies, L. Ekonomikos terminų žodynas. Vilnius: Baltijos biznis, 1997.
47. Poškaitė, D. Finansinės būklės analizė rinkos sąlygomis. Vilnius: VU leidykla, 1994.
48. Poster R. Introduction to banking Regulation, Supervision and Bank Analysis. Traiting Handbook. Washington D.C. / the Economic Development Institute of the World Bank, 1993.
49. Ragauskas J., Senkus A. Aktyvų ir pasyvų valdymas. – Vilnius: Lietuvos bankininkystės, draudimo ir finansų institutas, 1999. – 100p.
50. Rutkauskas A. V. Finansų rinkos ir institucijos. Vilnius. 1998.
51. Starkienė G. Tarptautinės prekybos finansavimas: rizika, mokėjimai, kreditavimas. Kaunas: Technologija, 2002.
52. Sinkey, J. F. (1992). Commercial Bank Financial Managemant. N.Y.: Macimillan Publishing Company.
53. Šlekienė D., Klimavičienė I., Įmonės veiklos finansinis vertinimas. Kaunas: Technologija, 2000. – 146 p.
54. Tarptautinių žodžių žodynas. Vilnius : Alma litera, 2002.
55. Titarenko J. Rinkos disciplinos vieta bankų priežiūros sistemoje // Pinigų studijos, 2001, Nr.3. Vilnius/ Lietuvos, 2001, p. 5-21
56. Vaškelaitis V. Komercinė bankininkystė: atsirado ir plėtros ištakos bei prielaidos// Lietuvos ūkis, 2000, Nr. 1-6.
57. Vaškelaitis V. Piniginiai atsiskaitymai: teorija ir praktika. – Vilnius: Eugrimas. 2003, 433p.
58. Vinkus M. Centrinė bankininkystė: tarp skaidrumo ir konfidencialumo // Veidas, 2002 liepos 13d.
59. Vinkus m. Centrinų bankų veiklos skaidrumas // Pinigų studijos.
60. Zelgalve, E. (2001). EVA – a New Measure of Financial Performance of Commercial Banks. Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai, 19.
61. AB banko „Snoras“ 2002 metinės ataskaitos
62. AB banko „Snoras“ 2003 metinės ataskaitos
63. AB banko „Snoras“ 2004 metinės ataskaitos
64. AB banko „Snoras“ 2005 metinės ataskaitos

PRIEDAI

1 priedas (1 lentelė)**Banko aktyvų (turto) rizikos laipsnis**

Balanso elementai	Rizikos dydis %
1 grupė	
Grynieji pinigai, užsienio valiuta kasoje ir kelyje, brangieji metalai ir kitos mokėjimo priemonės	00
Privalomosios atsargos	00
Lėšos Lietuvos banko korespondencinėje sąskaitoje	00
Lietuvos ir kitų valstybių vyriausybių išleisti vertybiniai popieriai	00
2 grupė	
Paskolos bankams, įskaitant korespondencines sąskaitas kituose bankuose	20
Trumpalaikės ir ilgalaikės paskolos, išduotos pagal LRV garantiją	20
Inkasuotos, bet neperskaičiuotos piniginės įplaukos	20
3 grupė	
Paskolos, išduotos įkeičiant gyvenamąjį namą, butą arba kitas gyvenamąsias patalpas	100 (iki 95 12 31 buvo 50)
4 grupė	
Trumpalaikių ir ilgalaikių paskolų bei išperkamosios nuomos grynoji vertė	100
Pagrindinės priemonės, išskyrus nematerialųjį turtą	100
Vertybiniai popieriai (išskyrus iš banko kapitalo atimamas investicijas į kitus bankus, kreditine ar finansine veikla besiverčiančias šmones)	100
Kiti aktyvai (turtas)	100
5 grupė	
Garantijos ir laidavimai, kuriuos įvykdžius padidės banko aktyvai (turtas)	100
Įsipareigojimai išleisti neatšaukiamąjį akredityvą, kurį išleidus padidės banko aktyvai (turtas)	100
Įsipareigojimai išduoti paskolą	50
Įsipareigojimai išleisti neatšaukiamąjį akredityvą, kurį išleidus nepadidės banko aktyvai (turtas)	50

Garantijos ir laidavimai, kuriuos įvykdžius nepadidės bankų aktyvai (turtas)	50
Dokumentiniai kreditai	50
Dokumentiniai kreditai, kurios užstatas yra apmokamas prekės	20
Vienkartiniai banko laidavimo raštai muitinei, kai yra deponuotos kliento lėšos	00
Banko įsipareigojimai išduoti paskolą, kurie gali būti panaikinti be jokių išankstinių sąlygų	00

Šaltinis : Ivaškevičius D., Sakalas A. Bankų vadyba. - 1997

2 priedas (3 paveikslas)

Pirmasis etapas

Išaiškinimas veiksmų, kurie didina ir mažina konkrečią rizikos rūšį vykdant tam tikras operacijas. Tai gali būti, pavyzdžiui, kredito rizika. Ją didinantys veiksniai yra kreditų koncentracija – didelis kiekis lėšų, išduotų siauram skolininkų ratui; liberali kreditavimo politika – kreditų išdavimas nepakankamai įvertinant skolininko finansinės būklės; nestabili ekonominė ir politinė situacija ir kiti. Veiksniai, kurie mažina kredito riziką, yra skrupulinga kiekvieno kredito patvirtinimo procedūra; efektyvus grąžinimo garantavimas ir kita.

Antrasis etapas

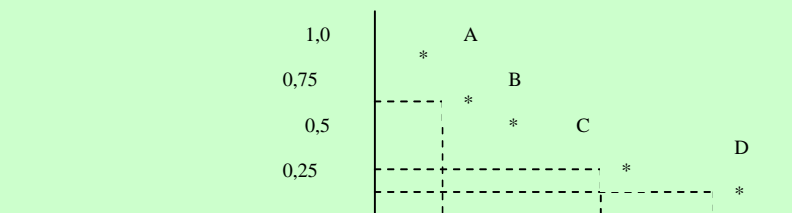
Išsiaiškintų veiksmų poveikio rizikai analizė.

Pagrindė dėmesys kreipiamas tik į tam tikrą standartinių riziką įtakančių veiksmų rinkinį, kuris periodiškai peržiūrimas.

Trečiasis etapas

Konkrečios rizikos lygio nustatymas.

Šiame etape rizikos rodikliai įvertinami turint omenyje tikimybę, kad bankas turės kokio nors dydžio nuostolių, t. y. priklausomybės tarp tam tikro dydžio nuostolio ir jų atsiradimo tikimybės nustatymas. Pasak Lisausko (1996), rizikos kreivei sudaryti galima naudoti įvairius metodus, tai: analitinis rizikos kreivės sudarymo metodas, ekspertinių įverčių bei statistinis rizikos kreivės sudarymo metodas. Nors šie metodai nelygiaverčiai, tačiau vienaip ar kitaip leidžia įvertinti įvairiausių bankinių operacijų atlikimo riziką. Autorius pažymi, kad žinant nuostolių dydžio rodiklį ir jų atsiradimo tikimybių rodiklį, lengva sudaryti šių kintamųjų priklausomybės grafiką:

Pagal grafiką nesunku nustatyti, kad kreivės AB dalis yra leistinos rizikos srityje, kreivės BC dalis – neleistinos rizikos srityje, o CD – kritinės rizikos srityje.

Nuostolių atsiradimo tikimybė apskaičiuojama pagal tokią formulę:

$$\text{Tam tikro lygio nuostolių atsiradimo tikimybė} = \frac{\text{Konkretaus lygio nuostolio atsiradimo atvejų skaičius}}{\text{Bendras atvejų skaičius statistinėje imtyje}} \quad (9)$$

Ketvirtasis etapas

Optimalaus rizikos lygio nustatymas.

Nubrėžus rizikos kreivę ir nustatius rizikos sritis, reikia detaliau išanalizuoti šias sritis optimalus rizikos lygio nustatymo konkretaus tipo operacijoms požiūriu. Pasak autoriaus, atsižvelgiant į tai, kad bankas veikia konkurencijos sąlygomis, jo sėkmės nusakoma pagal tam tikrus tarpusavyje susijusius parametrus: konkrečių rūšių operacijų atlikimo efektyvumą; šių operacijų mastą; rizikos lygį, kurios laikosi bankas atlikdamas operacijas. Norima, kad bankas didintų tų operacijų mastą, tam gali trukdyti per didelis rizikos laipsnis. Galima daryti išvadą, kad šiuos parametrus reikia subalansuoti, nes tam tikromis aplinkybėmis esant aukštam rizikos lygiui, operacijų efektyvumo didinimas gali smarkiai įtakoti banko veiklą.

Penktasis etapas.

Konkrečių operacijų priimtimumo pagal rikos lygį požiūriu analizė.

Šis etapą galima nagrinėti kaip betarpišką kasdieninį darbą. Panaši analizė siūloma atlikti turint tam tikrą tikslą – išsiaiškinti vienos ar kitos operacijos atlikimo galimybes bei tikslingumą, nepamirštant rizikos strategijos reikalavimų, tai yra optimalaus rizikos lygio. Banko operacijų analizė gali būti atliekama taikant statistinį arba ekspertinį metodus.

<i>Statistinis metodas</i>	<i>Ekspertinis metodas</i>
Nuostolių tikimybės skaičiuojamos analizuojant visus statistinius duomenis, veikiančius banko operacijos rezultatų visumą.	Taikomas įvertinant labai sudėtingus projektus, kuriuose galimi patys įvairiausi rizikos pasireiškimo atvejai.

Šeštasis etapas

Rizikos priemonių parinkimas. Etapas svarbus formuojant ir įgyvendinant banko rizikos strategiją. Priklausomai nuo rizikos vadybos kokybės, rizikos strategijos realizavimo, kiekvienas bankas gali turėti labai individualius rizikos paketus kartu ir skirtingus rizikos mažinimo metodus.

EKONOMINIŲ IR BANKINIŲ TERMINŲ ŽODYNAS

A

- Akcija** (share) – vertybinis popierius, išleidžiamas akcinės bendrovės kaip ilgalaikio kapitalo didinimo priemonė.
- Akcininkai** (shareholders) – asmenys ir įstaigos, kurios įneša kapitalą akcinei bendrovei finansuoti mainais į tos bendrovės akcijas.
- Akcinis kapitalas** (Asset capital) – akcinėje bendrovėje vartojami pinigai, kuriuos investavo bendrovės akcininkai paprastųjų ar privilegijuotųjų akcijų forma ir kurie išliks kaip nuolatinis finansų šaltinis tol, kol egzistuos bendrovė.
- Aktyvai** (assets) – asmens ar bendrovės prekės rūšis ar nuosavybė, turinti piniginę vertę. Jie yra materialieji ir finansiniai.
- Apyvartinis kapitalas** (working capital) – firmos trumpalaikės apyvartinės lėšos, kurias gauna greitai pakeičiamos ūkinės veiklos procese.
- Apyvartinio kapitalo ir trumpalaikių skolų santykis** (working capital ratio) – gebėjimo sumokėti savo trumpalaikes skolas iš apyvartinių lėšų apskaitos metodas, išreiškiantis firmos apyvartinės lėšas kaip apyvartinių skolų santykį.

B

- Balansinė ataskaita** (balance sheet) – firmos aktyvų ir pasyvų balansinė būklė paskutinę prekybos laikotarpio apskaitos dieną.
- Bankas** (bank) – sankcionuota indėlių priėmimo įstaiga, gaunanti piniginius indėlius iš visuomeninių ar kitokių įstaigų ir įsipareigojanti gražinti juos indėlininkams, pateikus reikiamus dokumentus. Bankai yra komercinės įstaigos, kurios gauna pelną už kitaip nenaudojamų indėlių skolinimą tiems, kuriems reikia skolintis, o už paslaugą dažniausiai ima tam tikrą sumą.
- Banko direktyva** (directive (bank)) – pinigų politikos įrankis banke skolininkams kontroliuoti.
- Banko indėlis** (bank deposit) – pinigų suma, laikoma kaip indėlis komerciniame banke.
- Banko paskola** (bank loan) – kreditas, kurį komercinis bankas gali suteikti privatiems asmenims ir įmonėms.

C

- Centrinis bankas** (central bank) – svarbiausia šalies bankininkystės įstaiga, kurią tiesiogiai ar netiesiogiai kontroliuoja vyriausybė siekdama garantuoti normalias banko paslaugas. Jis yra komercinės bankininkystės sistemos bankų bankas.

D

- Diskonto norma** (discount rate) – palūkanų norma, pagal kurią turi būti atskaitomos grynųjų pinigų įplaukos ir išlaidos, susijusios su investicijų programomis.
- Diversifikavimas** (diversification) – procesas, kai firma plečiasi, siūlo daugiau įvairių prekių ir prekiauja daugelyje, o ne vienoje iš rinkų. Privalumas: rinkos perskirstymas; galimybė perorientuoti savo veiklą iš pasiekusios savo galimybių viršūnę ar žlungančios rinkos į naujas sritis, kur yra erdvės augti ir galimybė gauti didesnę pelną.
- Dividendas** (dividend) – pinigai, kuriuos akcinė bendrovė išmoka savo akcininkams, už įdėtą akcinį kapitalą. Tai kompanijos pelno dalis.

E

Esamoji vertė (present value) – diskonto pinigų apyvarta.

Emisija (issuring) – pinigų ar vertybinių popierių išleidimas į apyvartą.

F

Finansinė ataskaita (statement of accounting) – periodiškasis pranešimas, tiekėjo siunčiamas klientui, kuriame nurodoma ir klientui per mėnesį ar kitą laiko tarpą pateiktų produktų piniginė vertė ir koks lėšų kiekis, kurį klientas skolingas už šias paslaugas.

Finansinis vertybinis popierius (financial security) – finansiniai dokumentai, kuriuos išleidžia firmos, finansinės įstaigos ir vyriausybė. Tai akcijos, obligacijos, išdo vekseliai, paskolos obligacijos.

Finansų tarpininkas (financial intermediary) – organizacija, veikianti finansų rinkose ir jungianti paskolos gavėjus arba taupytojus ir investuotojus.

G

Garantija (assurance) = draudimas – būdas, kaip apsaugoti įmonę nuo finansinių nesėkmių, praradus ar sugadinus pagrindinį kapitalą įvairiais atvejais.

Grynasis pelnas (net profit) – skirtumas tarp bendrųjų pajamų ir visų piniginių išlaidų.

Grynujų pinigų ir indėlių santykis (cash ratio) – banke laikoma suma klientų poreikiams tenkinti tada, kai reikia nedelsiant pasiimti pinigų iš banko.

I

Indėlis (deposit) – pinigai patikėti finansiniam tarpininkui.

Infrastruktūra – turtas, sukauptas iš investicijų.

Investavimas (investment) – kapitalo įdėjimas; vertybinių popierių įsigijimas.

Investicijų bendrovė (investment trust company) – finansų įstaiga, kurios kapitalas gautas, akcininkams pasirašius akcijas, ir kurios specializacija yra ilgalaikės vertybinių popierių, akcijų ir kitos investicijos.

Įsipareigojimas (liability) – pretenzijos asmens ar įmonės ištekliams pasiskolintų pinigų atžvilgiu.

Išlaidos (costs) – firmos išlaidos susijusios su jos produkcijos gamyba arba finansine veikla.

Iždo vertybiniai popieriai (treasury) – tai vertybiniai popieriai, išleidžiami vyriausybės per diskonto rinką kaip pinigų skolinimosi trumpam laikui priemone. Daugumą Iždo VP perka komerciniai bankai ir laiko juos kaip savo atsargų-aktyvų dalį.

K

Kaina (price) – prekės, paslaugos, aktyvo arba gamybos išteklių piniginė vertė.

Kainos ir pelnos santykis (price – earning rate) – santykis, naudojamas įvertinti viešos akcinės bendrovės pelną.

Kapitalas (capital) – indėlis į gamybą, investuojant į materialųjį ir intelektualųjį kapitalą.

Kapitalizacija (plough back) – vertybinių popierių emisija ar jų kotiruojamos apimties įvertinimas rinkos kainomis.

Kapitalo apyvarta (capital movements) – užsienio valiutos apyvarta tarp šalių.

Kapitalo rinka (capital market) – bendrovės ilgalaikio skolinamojo ir akcinio kapitalo bei vyriausybių obligacijų rinka.

Koeficientas (coefficient) – dydžių santykių ar pokyčio rodiklis.

Komercinis bankas (commercial bank) – atsiskaitymo ne grynaisiais pinigais bankas, kuris priima pinigų indėlius iš klientų ir suteikia jiems mokėjimo pavedimu paslaugas, taip pat sudaro sąlygas taupyti ir skolintis.

Konkurencija (competition) – toks reiškinys, kai firmos varžosi viena su kita dėl savo paslaugų ir klientų rato.

Koreliacijos koeficientas (correlation coefficient) – statistikos terminas, kuriuo nusakomas dviejų kintamųjų ryšio stiprumas.

L

Likvidacinė vertė (liquidity value) – firmos turto grynoji vertė, gaunama iš turto atėmus visus trumpalaikius ir ilgalaikius išsipareigojimus, kaip pateikiama finansinėje ataskaitoje.

Likvidumas (liquidity) – materialinių vertybių ar vertybių popierių pavertimo grynaisiais pinigais galimybė.

M

Makroekonomika (macroeconomics) – ekonomikos šaka, tirianti bendrąją ekonomikos veiklą.

Materialieji aktyvai (tangible assets) – kokie nors realūs, turintys piniginę vertę aktyvai.

Mikroekonomika (microeconomics) – ekonomikos šaka, nagrinėjanti vartotojų ir firmų elgseną bei parduotų gamybos veiksnių išlaidų ir prekių bei paslaugų rinkos kainų ir kiekio nustatymą.

N

Nacionalinė vertybinių popierių birža – akcinė bendrovė, įsteigta VP pasiūlos ir paklausos koncentravimui, sudaranti galimybę visiems rinkos subjektams per viešosios apyvartos tarpininkus operatyviai sudaryti sandorius pagal kursą, realiai atspindintį susiklosčiusios VP rinkos konjunktūrą.

Nematerialieji aktyvai (intangible assets) – nematerialūs aktyvai, turintys piniginę vertę.

Nepaskirstytas pelnas (retained profits) – koks nors likęs pelnas, išskaičius mokesčius, kuris paprastai vėl įdedamas į firmą, o ne mokamas bendrovės savininkams dividendais.

Nominalioji palūkanų norma (nominal rate of interest) – palūkanų norma, mokama nuo paskolos obligacijos nominaliosios vertės.

Nuostolis (loss) – skirtumas susidarantis, kaip firmos bendrosios pajamos tampa mažesnės už bendrąsias išlaidas.

Nusidėvėjimas (amortization) – pagrindinio kapitalo vertės sumažėjimas per jo naudojimo laiką.

Nuosavybė (property) – teisė; priklausantis materialusis ir nematerialusis turtas.

O

Obligacija – vertybinis popierius, kurį išleidžia bendrovės ir vyriausybė. Tai ilgalaikių lėšų skolinimo priemonė.

Optimizavimas (optimizing) – visuomeninės ekonominės gerovės didinimas iki galimos ribos, atsižvelgiant į visiško užimtumo, kainų pastovumo, ekonominės plėtros ir mokėjimų balanso pusiausvyros tikslus.

Overdraftas (overdraft) – sumos perviršis.

P

Padengimo koeficientas (current ratio) – apskaitos priemonė, nustatanti firmos gebėjimą sumokėti trumpalaikes skolas iš greitai išleidžiamų apyvartinių lėšų.

Palūkanų norma (rate of interest) – skolinamojo kapitalo kaina.

Paskola (loan) – komercinių bankų, finansų kompanijų bendrovių ir kiti pinigai duodami įmonėms ar asmenims, kad jie juos investuotų į materialinius išteklius ir vertybinius popierius bei pirktų esamas prekes ir paslaugas.

Pelningumas (profitability) – pelno perviršis, kurį gauna firma pagal jos dydį. Matuojamas atsižvelgiant į visus panaudotus aktyvus, ilgalaikio kapitalo ir tarnautojų skaičių.

Pelno norma (profit rate) – firmos gautas pelnas, skaičiuojamas kaip procentai nuo įdėtų į verslą aktyvų.

Pelno (nuostolio) ataskaita (income statement) – ataskaita, kuri rodo visas firmos pardavimo pajamas, gaunamas per paskutinį laikotarpį ir visas eksplcitines sąnaudas paimtas uždėrband šias pajamas.

Pinigų rinka (money market) – rinka, kurioje teikiami ir gaunami pinigų kreditai.

Piniginiai srautai (flow of money) – įmonės pinigų gavimas iš pardavimo ir kitų įplaukų, bei išleidimas mokant tiekėjams, darbuotojams.

Pridėtinė vertė (surplus value) – skirtumas tarp firmos pajamų iš pardavimo ir jos įsigytų medžiagų bei paslaugų sąnaudų.

R

Rezervai (rezerve) – visų banko aktyvų dalis, kurią jis laiko likvidžių aktyvų forma.

Rizika (risk) – firmos investicijų nuostolio galimybė, kylanti iš to, kad ji veikia nepatikimoje ūkinės veiklos aplinkoje.

S

Skolinamasis kapitalas (loan capital) – kompanijoje naudojami pinigai, buvę pasiskolinti iš išorinių šaltinių nustatytam laikui; išleidžiant vertybinius popierius su nustatytom palūkanom.

Spekuliacija (speculation) – nekilnojamų arba finansinių aktyvių pirkimas ar pardavimas, norint gauti pelno iš kapitalo prieaugio.

Š

Šešėlinė ekonomika (black economy) – nerinkos ekonomikos veikla, neįrašoma į nacionalinių pajamų sąskaitas todėl, kad ji nesusijusi su rinka arba yra neteisėta.

T

Tarptautinė konkurencija (International competitiveness) – šalies galimybės tarptautinėje rinkoje sėkmingai varžytis su kitomis šalimis.

Terminuotoji paskola (term loan) – banko paskola, duodama nustatytam laikui su iš anksto žinoma palūkanų norma.

Trumpalaikė skola (floating debt) – bet kokie trumpam laikui teikiami finansiniai vertybiniai popieriai su nustatyta palūkanų norma.

Turtas (wealth) – grynąjų aktyvų atsarga, turima asmenų ar namų ūkių. Tai materialieji ir finansiniai aktyvai, kurie yra santykiškai likvidūs.

V

Pridėtinė ekonominė vertė (VaR) – tai didžiausias per tam tikrą laikotarpį dydis esant tam tikrai jo viršijimo tendencijai.

Vertybinis popierius (value security) – tai serijomis išleidžiamos finansavimo priemonės, patvirtinančios dalyvavimą akciniame kapitale arba (ir) teises, kylančias iš kreditinių santykių, bei suteikiančios gauti dividendus, palūkanas ar kitas pajamas.

Vertybinių popierių portfelis (portfolio) – vertybinių popierių savininko turimas finansinių vertybinių popierių rinkinys.

Žodynui sudaryti, buvo naudotasi šiais šaltiniais:

C. Pass, B. Lowes ir kt. „Ekonomikos terminų žodynas“,

A. Buračas, B. Sverevičius „Biznio, banko, biržos terminų žodynas-žinynas“.

SANTRAUKA

Evelina Biržietytė

AB banko „Snoras“ veiklos efektyvumo didinimo galimybės

Magistro darbas

Magistro darbe išanalizuoti ir susisteminti užsienio ir Lietuvos autorių teoriniai ir praktiniai bankų veiklos vertinimo metodai, tokie kaip: pridėtinės ekonominės vertės metodas, buhalterinis ir ekonominis banko veiklos vertinimo metodai ir kiti. Daug dėmesio skiriama rizikos valdymui komerciniame banke bei jos įtakai banko veiklos rezultatams. Nagrinėjamos banko kapitalo pakankamumo ir likvidumo valdymo aktualijos. Išanalizuota banko vieta finansinių institucijų veikloje, atlikta šio banko balanso analizė, apžvelgtas riziką ribojančių normatyvų vykdymas bei įvertinta banko investicinė veikla. Suformuluota mokslinio tyrimo hipotezė, kad komercinio banko veiklos efektyvumui tiesioginės įtakos turi teisingai parinkta komercinio banko turto valdymo politika, šiame darbe yra patvirtinta.

SUMMARY

Evelina Biržietytė

The possibilities of efficiency growth of Snoras bank's activities

Master's work

Theoretical and practical methods of assessment of the bank's activities of various foreign and Lithuanian authors are analyzed and systemized in the master's final paper. There are mentioned such methods of assessment of the bank's activities: Economic Value Added, Economical and book-keeping methods of estimate of the bank's activities and ect. A great attention is turned on the role of risk management in the commercial bank and its influence on the results of bank's activities in this research work. The urgent problems of the bank's capital adequacy and liquidity management are investigated in the master's final paper. Moreover, the participation place of the bank is ascertained in the financial institutes' activity. Therefore, the analysis of the balance sheet of Snoras bank is carried out, the standards of risk's limits are looked over and investment activities are evaluated in this work. The author's couched hypothesis of the scientific research that correctly chosen policy of assets management of the commercial bank has direct impact on the efficiency of the commercial bank's activities, is corroborated.